

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Zdravotně sociální fakulta

**Neromští obyvatelé sociálně vyloučených
„romských“ lokalit**

diplomová práce

Autor práce: Bc. Jana Havlíková

Studijní program: Rehabilitace

Studijní obor: Rehabilitační – psychosociální péče o postižené děti,
dospělé a seniory

Vedoucí práce: Mgr. Alena Kajanová, Ph.D.

Datum odevzdání práce: 15. 8. 2012

Abstrakt

Diplomová práce nesoucí název Neromští obyvatelé sociálně vyloučených „romských“ lokalit je rozdělena na dvě části: teoretickou a empirickou. V teoretické části se diplomová práce věnuje zejména vymezení pojmů sociální exkluze a sociálně exkludovaná lokalita. Zároveň popisuje fenomén kultury chudoby, underclassu, white trash a etnicity. Výzkumná část se zabývá popisem metodiky samotného výzkumu, interpretací a prezentací výsledků výzkumného šetření.

Cílem diplomové práce je popsat percepci života v sociálně exkludované „romské“ lokalitě neromským obyvatelstvem. S ohledem na cíl diplomové práce a specifičnost výzkumného souboru byla zvolena strategie kvalitativního výzkumu. Kvalitativní šetření bylo provedeno metodou dotazování. Technikou dotazování byl polostrukturovaný rozhovor sestávající z otevřených otázek a jako doplňkové techniky bylo využito pozorování. Cílový soubor představuje dvanáct respondentů / tek žijících ve třech vyloučených lokalitách na území města České Budějovice, kteří se na základě sebeidentifikace nepovažují za příslušníky romského etnika.

Z výzkumného šetření vyplynulo, že neromové žijí ve vyloučených lokalitách zejména proto, že si z finančních důvodů nemohou zajistit bydlení vyšší úrovně. Respondenti se v místě bydliště necítí bezpečně, mají osobní zkušenosti s delikventním jednáním Romů a uvádějí, že jsou v zájmu vlastní bezpečnosti ochotni toto jednání přehlížet a do jisté míry jej berou jako samozřejmost.

Z této diplomové práce lze vycházet kupříkladu při tvorbě preventivních opatření, nebo plánování sociálních služeb pro obyvatele sociálně vyloučených lokalit v Českých Budějovicích. Práce jistě poslouží jak odborné, tak i laické veřejnosti jako zajímavý zdroj informací a v poslední řadě jde o podklad k případnému dalšímu výzkumu.

Abstract

This diploma thesis with the title “Non-Romani inhabitants of socially excluded “Romani” localities is divided into two parts: the theoretical and the empiric parts. The theoretical part of the diploma thesis deals mainly with defining the terms of social exclusion and socially excluded locality. At the same time, it describes the phenomenon of the poverty, underclass and white trash culture and ethnicity. The research part deals with the description of the actual research methodology, interpretation and the presentation of the research investigation results.

The aim of the diploma thesis is to describe the perception of life in a socially excluded “Romani” locality, by non-Romani inhabitants. With respect to the aim of the diploma thesis and the specificity of the research set I chose the qualitative research strategy. The qualitative investigation was conducted by the method of questioning. The questioning technique was a semi-structured interview consisting of open questions, and observation was used as a complementary technique. The target set consists of twelve respondents living in three excluded localities in the territory of the town of České Budějovice, who do not consider themselves, on the basis of self-identification, as members of the Romani ethnic group.

The results of my research investigation shows that non-Romani inhabitants live in socially excluded localities especially because that they cannot afford, for financial reasons, any higher-level housing. The respondents do not feel secure in area of their domiciles, they have personal experience with Romani’s delinquent behaviour, and they say that they are willing, for the reason of their own security, to overlook this behaviour, and to a certain extent they regard it as a matter of course.

This diploma thesis may form a basis for instance for prevention measures or planning social services for the inhabitants of which socially excluded localities in České Budějovice. The thesis will certainly serve both the professional and the general public as an interesting source of information, and, last but not least, it constitutes a basis for possible further research.

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci na téma Neromští obyvatelé sociálně vyloučených „romských“ lokalit jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s §47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své diplomové práce a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné databázi STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejich internetových stránkách a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

15.8.2012

.....

Jana Havlíková

Poděkování

Na tomto místě bych velmi ráda poděkovala vedoucí své diplomové práce Mgr. Aleně Kajanové, Ph.D. za odborné vedení, podnětné připomínky, cenné rady, čas a ochotu, s jakou se mi věnovala. Poděkování patří i všem respondentům, kteří se podíleli na výzkumném šetření.

ÚVOD.....	8
1 SOUČASNÝ STAV.....	10
1.1 Definice sociálního vyloučení.....	10
1.1.1 Dimenze sociálního vyloučení.....	12
1.1.2 Indikátory sociálního vyloučení.....	17
1.1.3 Kultura chudoby	21
1.1.4 Identita.....	23
1.2 Sociálně vyloučené lokality	24
1.2.1 Sociálně vyloučená (romská) lokalita.....	25
1.2.2 Formy lokalit na okraji společnosti.....	26
1.3 Underclass, white trash.....	28
1.3.1 Etnicita ve vztahu k sociální exkluzi	28
1.3.2 Underclass	30
1.3.3 Underclass a etnicita	34
1.3.4 Genderové aspekty underclassu v zemích střední a východní Evropy.....	35
1.3.5 White trash.....	38
2 CÍL PRÁCE A VÝZKUMNÉ OTÁZKY	41
2.1 Cíl práce a výzkumné otázky.....	41
3 METODIKA.....	43
3.1 Použité metody a techniky sběru dat.....	43
3.2 Charakteristika cílové populace	44
3.3 Vlastní realizace výzkumu.....	44
3.4 Zpracování dat.....	45
4 VÝSLEDKY.....	46
4.1 Obecné údaje	46
4.2 Délka a důvody pobytu ve vyloučené lokalitě	47
4.3 Motivace k opuštění vyloučené lokality a možné bariéry.....	51
4.4 Úroveň života ve vyloučené lokalitě.....	54
4.5 Soužití s Romy.....	61
4.6 Sousedské vztahy.....	65
4.7 Pocit bezpečí ve vyloučené lokalitě.....	69
5 DISKUSE.....	73

6	ZÁVĚR	79
7	KLÍČOVÁ SLOVA	81
8	SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	82
9	PŘÍLOHY	90

ÚVOD

Jako sociálně exkludovanou lokalitou označujeme geograficky vymezenou oblast, která zpravidla již ztratila svůj původní význam a není zde plánován další rozvoj. Jde o místa, kam se dobrovolně nebo více či méně nedobrovolně stěhují osoby, kterým je z důvodu kulturního, etnického, sociálního, zdravotního či jiného znevýhodnění znemožněno participovat na chodu majoritní společnosti. Takové osoby nazýváme jako sociálně vyloučené. Dochází zde mimo jiné ke kumulaci rizikového chování a zejména z tohoto důvodu na ně většinová společnost pohlíží se značným despektem.

Sociálně vyloučené lokality jsou místy, která v dnešní době i přes četná sociálněpolitická opatření státu patří neodmyslitelně ke koloritu řady českých měst. Veřejnost na ně obvykle pohlíží jako na oblasti, v nichž se zdržují výhradně příslušníci romského etnika. Zpravidla zde počet romských obyvatel skutečně převyšuje počet neromů, nicméně zažitá představa exkludované lokality jakožto jakési etnicky homogenní romské osady, je přinejmenším poněkud zavádějící. Život ve vyloučené lokalitě není výsadou romské menšiny, zdržují se zde všechny osoby bez rozdílu etnického původu. Předkládaná diplomová práce se zaměřuje právě na ty obyvatele sociálně exkludovaných lokalit, kteří se na základě sebeidentifikace neřadí k příslušníkům romského etnika. Práce se zabývá zejména tím, jak neromové subjektivně vnímají život v sociálně vyloučené lokalitě. Jinými slovy hledá odpovědi na otázky, kdo vlastně jsou obyvatelé vyloučené lokality, jaké životní okolnosti je sem přivedly a jak hodnotí soužití s romským etnikem, které je samo o sobě v České republice bezesporu nejdiskutovanější menšinou.

Diplomová práce sestává ze dvou částí: teoretické a empirické. V teoretické části jsem se zaměřila na popis současného stavu týkajícího se dané problematiky. V samotném úvodu teoretické části jsem věnovala pozornost objasnění pojmu sociální exkluze, přičemž jsem se dotkla i fenoménu kultury chudoby. Dále jsem vymezila termín sociálně vyloučená lokalita a popsala jsem formy lokalit na okraji společnosti. Samostatnou kapitolu jsem pak věnovala

problematice underclassu a white trash, přičemž jsem čerpala takřka výhradně ze zahraničních zdrojů, neboť na dané téma není v českém jazyce dostupné dostatečné množství kvalitních odborných publikací.

Empirická část obsahuje popis metodiky samotného výzkumu, interpretaci a prezentaci výsledků výzkumného šetření. S ohledem na cíl práce jsem zvolila strategii kvalitativního výzkumu. Kvalitativní šetření bylo provedeno metodou dotazování. Technikou dotazování byl polostrukturovaný rozhovor a doplňkovou technikou bylo pozorování. Cílem práce je popsat percepci života v sociálně exkludované „romské“ lokalitě neromským obyvatelstvem.

1 SOUČASNÝ STAV

1.1 Definice sociálního vyloučení

Pojem sociální vyloučení je používán od 80. let 20. století. Tento pojem vznikl v zemích západní Evropy a to především proto, aby zastoupil výraz „chudoba“, který poukazuje jen na nedostatek hmotných zdrojů, ale zcela nezohledňuje důležité kritérium kvality sociálních vztahů (Moravec, 2006). Důraz na problematiku sociálního vyloučení začala Evropa klást zejména v druhém programu boje proti chudobě Evropského společenství v roce 1988. Rok nato se začal tento pojem vyskytovat i v preambuli Sociální charty Evropského společenství. Třetí program boje proti chudobě Evropského společenství již operuje s pojmem sociální vyloučení, jakožto s praktickou alternativou starého konceptu chudoby (Mareš, 1999).

Termín sociální vyloučení je označením pro situaci, „*kdy člověk, rodina, domácnost, společenství nebo celá subpopulace jsou vyloučeny z určitých sociálních vztahů a interakcí a z provozu sociálních institucí, které jsou přístupné většině společnosti*“ (Moravec, 2006, s. 13).“ Navrátil a Šimíková (2003) definují sociální vyloučení jako „*proces (případně stav), který určité jednotlivce, rodiny, případně skupiny, či celá lokální společenství (komunity) omezuje v přístupu ke zdrojům, které jsou potřebné pro participaci na sociálním, ekonomickém i politickém životě společnosti*“ (Navrátil et al., 2003, s. 10).“

Jak uvádí Mareš (2008), sociální vyloučení je především otázkou bariér v sociálním začleňování a odpovídající sociální participaci. Neschopnost sociálně exkludovaných¹ efektivně se podílet na kulturním, politickém, ekonomickém a

¹ Z důvodu větší jazykové rozmanitosti textu bude termín „sociální vyloučení“ nahrazován ekvivalentním vyjádřením „sociální exkluze“ a stejně tak pojem „sociálně vyloučená“ osoba (popř. lokalita, osada aj.) bude synonymně označován jako osoba (lokalita, osada aj.) „sociálně exkludovaná“ (pozn. autora).

sociálním životě společnosti není však pouze jejich osobním rizikem, ale i rizikem pro celou společnost. Ona výše zmiňovaná neschopnost vede k tomu, že se sociálně exkludovaní odcizují hlavnímu proudu společnosti, jeho hodnotám a institucím. Dle Mareše (2008) je tedy sociální vyloučení „*na jedné straně procesem marginalizace jedinců a kolektivit a procesem jejich (společenské i prostorové) izolace a na druhé straně pak procesem zeslabování sociálních vazeb společnosti, její integrace a koheze* (Mareš, 2008, s. 12).“

Někteří autoři chápou sociální exkluzi mimo jiné i jako formu sociální kontroly. Například Růžička (2006) hovoří o tom, že tato kontrola je prováděna pomocí tzv. sociální purifikace. Tu autor vysvětluje jako snahu „*o udržení dominantního kulturního řádu tváří v tvář negativně definovaným sociálním skupinám a jejich nebezpečným, respektive nečistým alternativním kulturním řádům.*“ Purifikační rituály tedy lze označit za jakýsi způsob odstranění abnormálních prvků z prostoru, který takovýmito prvkům v rámci daného řádu není určen (Růžička, 2006).

V našich podmínkách hovoříme především o exkluzi socio-prostorové, neboť jde o manipulaci prostorem a společností. Během této manipulace jsou skupiny osob, které jsou označeny jako jiné nebo odlišné, pohybovány prostorem, tedy stěhovány z jednoho místa na místo jiné (Růžička, 2006). Sociální vyloučení je však proces, který má řadu dalších dimenzí, které se navzájem podporují (Navrátil et al., 2003).

Sociální vyloučení může mít nedobrovolnou nebo dobrovolnou podobu. Princip nedobrovolné segregace, kdy jsou určití lidé odsouváni majoritou do vyloučených lokalit, byl nastíněn již výše. Existuje však i dobrovolné vyloučení, které spočívá v tom, že si samy domácnosti svobodně vybírají místo svého bydliště. Zvolenou lokalitu mohou domácnosti opětovně svobodně opustit a usadit se v jiné (Burjanek, 2005). Mareš (2008) dobrovolné vyloučení popisuje jako segregaci, která se netýká deprivovaných, nýbrž „*privilegovaných nebo odlišných, chtějících si uchovat vlastní kulturu, způsob života či náboženství, popřípadě těžít*

ze společně sdíleného sociálního a kulturního kapitálu, kterým zbytek společnosti nedisponuje (Mareš, 2008, s. 16).“

Výsledkem dobrovolného vyloučení mohou být luxusní vilové městské čtvrti či enklávy rodinných domů na okrajích měst. Poměrně novým fenoménem jsou gentrifikované oblasti, které vznikají skupováním, renovací a obydlováním starších a zanedbaných budov v centrech měst střední a vyšší třídou obyvatelstva. Tento proces provází nahrazování původního obyvatelstva obyvatelstvem novým, movitějším (Burjanek, 2005). Impulzem k odchodu občanů do enkláv na okrajích měst, či do luxusnějších separovaných čtvrtí však nemusí nutně být nespokojenost se stávajícími spoluobyteli a jejich životními způsoby, ale celkově méně vyhovující charakter čtvrti daný kvalitou veřejných prostor. Tato skutečnost představuje možné ohrožení pro mnohá česká sídliště. Původní střední a vyšší třída může být nahrazena ghettem těch, kteří žádné jiné možnosti volby bydlení nemají. Odchod movitějšího obyvatelstva ze sídlišť mimo jiné také prohlubuje rozdíly mezi čtvrtěmi měst, což může postupně vést i k rozdílům ve kvalitě škol, veřejných prostor a služeb (Sýkora, 2010).

1.1.1 Dimenze sociálního vyloučení

Jak je uvedeno již výše, proces sociální exkluze je procesem multidimenzionálním. Dle různých autorů lze rozlišit pět různých mechanismů jejího působení. Toušek (2006) tyto mechanismy označuje jako (1) ekonomické, (2) kulturní a sociální, (3) symbolické, (4) politické a (5) prostorové vyloučení² (Toušek, 2006).

² Je vhodné poznamenat, že dané rozdělení na pět druhů dimenzí (mechanismů) má čistě analytický charakter a v praxi se vzájemně nemusejí podmiňovat, mohou být propojené a např. jeden z mechanismů může značně dominovat nad ostatními (Toušek, 2006).

Ekonomické vyloučení

Ekonomická dimenze sociální exkluze souvisí zejména s vyloučením z pracovního trhu a marginalizací znevýhodněných jedinců a skupin na tomto trhu, tedy s nezaměstnaností a odsouváním na podhodnocené či nestabilní pracovní pozice. Následkem zmiňovaných znevýhodnění jsou pro členy určitých skupin potíže různého druhu, s nimiž se potýkají, chtějí – li se účastnit života komunity. Příslušníci těchto skupin posléze mají znemožněno fungování v klíčových oblastech života komunity, v přirozených společenských uskupeních a jsou separováni od institucí a organizací, které jsou potřebné pro jejich životní šance (Sirovátka, 2003).

Keller (2010) klade souvislost mezi sociální vyloučením a logiku fungování postindustriální společnosti. Říká, že dnešní společnost činí práci značně nejistou a zhoršuje situaci zaměstnanců ve snaze vynahrazovat snížené tempo růstu produktivity. Neadekvátní a neplnohodnotné formy zaměstnání obvykle nevedou k stabilnějším a lépe odměňovaným druhům práce, ba naopak deklasují pracovní podmínky a vytvářejí atmosféru plnou nejistoty. Z výše uvedeného vyplývá, že neplatí, že by se mezi sociálně vyloučené dostávaly jen ty osoby, které z nějakých příčin nepracují. Dle Kellera (2010) se do této situace v dnešní době snadno mohou dostat i pracující a ani přístup k práci podle něho není zaručenou ochranou před sociálním vyloučením (Keller, 2010).

Kulturní a sociální vyloučení

Sociální exkluze představuje v tomto smyslu zejména nesdílení kulturního a sociálního kapitálu majoritní společnosti. Dále lze hovořit o vyloučení ze sociálních sítí, které umožňují jedinci zvyšovat svůj sociální status (Toušek, 2006).

Za hlavní indikátor kulturního vyloučení je považováno omezení přístupu ke vzdělání. Právě míra vzdělání však zásadně ovlivňuje schopnost jedince orientovat se ve společnosti, jejím politickém systému a být schopen získat

uspokojivé postavení na trhu práce. Vyloučení kulturní tedy logicky může vést k výše charakterizovanému vyloučení ekonomickému (Toušek, 2006).

Sociální kapitál lze vyjádřit jako souhrn zdrojů, které může jedinec využívat díky svým známostem a konexím s ostatními lidmi. Záleží však zásadně na povaze společenských kontaktů. Exkludované skupiny jsou charakteristické omezováním kontaktů na sociální sítě strukturované na základě tzv. „silných vazeb“. Jde o vazby, které jsou převážně příbuzenského charakteru (Toušek, 2006).

Symbolické vyloučení

K výskytu a prohlubování sociální exkluze může dojít také na základě symbolického vyloučení, které vzniká na základě obecných domněnek většinové společnosti o určitých sociálních skupinách. Tyto domněnky majoritní společnosti obvykle zahrnují zejména negativní a extrémní zkušenosti s vlastnostmi či jednáním dané sociální skupiny. Následně dochází k tomu, že jsou tyto nelichotivé vlastnosti připisovány jaksi automaticky všem členům dané minoritní společnosti bez ohledu na odlišnost osobnosti každého jedince. Vznik a vytváření symbolického vyloučení nezřídka kdy pramení z neznalosti či nepochopení žebříčků hodnot a životních stylů odlišných společenských skupin (Sýkora, 2010).

Toušek (2006) vysvětluje symbolickou exkluzi jako absenci symbolického kapitálu. Ten je možno charakterizovat jako jakoukoli vlastnost, kapitál kteréhokoli druhu, který je většinovou společností rozpoznán, uznáván a ceněn (Toušek, 2006). Některá území mohou být navíc stigmatizována i samotnou veřejnou politikou, například označuje – li tato určité druhy obydlí kupříkladu jako „holobyty“ nebo „sociální byty“ (Mareš et al., 2008). Dopady symbolického vyloučení shrnuje Sýkora (2010) následovně: *„Zdůrazňování problémových případů a zobecňování jejich platnosti pro celou dotčenou sociální skupinu posouvá zásadně obraz sociální skupiny vnímaný společností. Dochází k vytyčování symbolické hranice mezi sociálními skupinami, zpravidla mezi*

majoritní společností a minoritou, nebo mezi těmi částmi společnosti, které mají odlišný přístup k moci, zdrojům a mají různé možnosti a dovednosti při ovlivňování charakteru veřejné diskuse (Sýkora, 2010, s. 47).“

Politické vyloučení

Do politické dimenze sociální exkluze patří zejména upírání občanských, politických, ale i základních lidských práv některým jednotlivcům nebo skupinám. Takové jednání vede k vyloučení těchto jednotlivců a kolektivit z vlivu na společnost i na svůj vlastní osud (Mareš, 2006). Vnitřní příčinou politické exkluze je především neexistence společenské organizace mimo příbuzenstvo, absence skupinové či etnické identity a nízká úroveň vzdělání. Vnější příčinou tohoto vyloučení je pak zejména diskriminace projevující se na různých úrovních (Toušek, 2007). Mezi symptomy politického vyloučení patří nízká účast ve volbách, upírání politických práv a neschopnost participace (Mareš, 2006).

Prostorové vyloučení, rezidenční segregace³

Sociální vyloučení je patrně nejzřetelněji patrné právě v rovině prostorové. Atributy sociálního vyloučení nicméně mohou nést jak obyvatelé určitého území, tak i území samotné. Mezi oběma typy je patrná významná korelace: jisté území se může stát vyloučeným, pakliže jsou v něm soustředěny sociálně exkludované osoby a naopak může jisté území nesoucí určité specifické charakteristiky podmínit sociální vyloučení svých obyvatel. Mezi materiální a geografické atributy sociálního vyloučení řadí Mareš (2008) neuspokojivý stav bytového fondu, špatné životní prostředí, absenci občanské vybavenosti, izolovanost území a kolabující trh práce v dané lokalitě. Za sociální atributy sociální exkluze jsou pak považovány kupříkladu faktory, jako je nezaměstnanost, kriminalita aj. (Mareš et al., 2008).

³ Problematika prostorové dimenze sociálního vyloučení úzce souvisí s tematikou sociálně exkludovaných lokalit, jimž bude věnována větší pozornost v dalším textu (pozn. autora).

Sociální vyloučení může mít jako takové z prostorového hlediska dvojí podobu. První podobou je koncentrace vyloučených osob. Tyto osoby jsou často koncentrovány v oblastech, kde dochází ke kumulaci rizikových vlivů (např. kriminalita) a absenci odpovídající kvality života, která se projevuje kupříkladu špatným životním prostředím, nevyhovující či nedostatečnou dopravní dostupností, nedostatky ve školství, zdravotnictví apod. Osoby koncentrované v těchto oblastech jsou vázány na lokální trh práce, vymykají se sociální kontrole a postupně ztrácejí vzory jednání většinové společnosti. Důsledkem bývá úpadek společenské a občanské aktivity v komunitě a ochuzení sociálních sítí jejich obyvatel (Mareš, 2006).

Druhá podoba sociální exkluze z prostorového hlediska spočívá ve vyloučení určitých území v důsledku jejich specifických charakteristik. Tuto podobu sociálního vyloučení si lze představit například jako vyloučení určité lokality v důsledku její špatné dopravní obslužnosti nebo nedostatečných pracovních příležitostí. Deprivace, které jsou obyvatelé těchto míst vystaveni, nevzniká v důsledku jakékoliv nedostatečnosti jejich osobních zdrojů, ba naopak spíše v důsledku nedostatečnosti zdrojů komunity, v níž žijí (Mareš, 2006).

Mezi nejčastější způsoby, kterými se projevuje sociální exkluze, patří rezidenční segregace. Spočívá v tom, že dochází k vytváření prostorově segregovaných lokalit, do nichž jsou sestěhovány osoby a rodiny označené jako „etnicky odlišné“. Tyto osoby se však do segregovaných lokalit v drtivé většině případů nestěhují ze své vlastní vůle či iniciativy. Naopak jsou do těchto míst stěhovány na základě rozhodnutí místních samospráv konkrétních obcí, tedy nedobrovolně (Růžička, 2006). Taktéž dle Wacquanta (2004) tato ghetta nikdy nejsou prostředím vzniklým přirozenou cestou (Wacquant, 2004). Obce se však touto cestou snaží řešit narůstající problémy osob majících socio-ekonomické problémy. Obce sestěhují „problémové“ občany do neobydlených nemovitostí, které jsou většinou majetkem daných obcí. Tyto nemovitosti jsou často v nevyhovujícím technickém stavu a povětšinou se nalézají na perifériích obcí. Tyto skutečnosti pak napomáhají tomu, že v daných lokalitách dochází ke vzniku

a následnému rozvoji rizikového chování. Osoby obývající tyto lokality jsou pak znevýhodněny například stigmatizací na základě adresy bydliště, omezenou možností získání zaměstnání v okolí bydliště, nevyhovujícími hygienickými podmínkami, nedostatečnou úrovní kvality vzdělání, ghettoizací, ztížením přístupu ke službám či v neposlední řadě například vyšším výskytem deviantního chování (prostituce, majetková kriminalita, toxikomanie atp.) (Toušek, 2007; Růžička, 2006).

Výše popsaný způsob řešení bytové situace některých občanů Růžička (2006) označuje za zásadní selhání měst, jakožto poskytovatelů sociálních služeb. Otázkou totiž zůstává, jaký klíč používá město při rozhodování o tom, kdo bude do daných lokalit vystěhován. Jsou do nich totiž systematicky odsouváni lidé, kteří jsou z naprosté většiny zároveň identifikováni jako Romové. Dle téhož autora nemůže jít o pouhou náhodu, neboť existuje jistě i řada lidí, které nelze považovat za Romy a kteří se nacházejí v obdobné socio-ekonomické situaci, avšak nikdy se do těchto periferních lokalit z vůle samosprávy nedostanou (Růžička, 2006).

Segregace může být chápána jako stav i jako proces. Jako stav chápeme existenci koncentrací společenských skupin na určitém území. Procesem rozumíme postupné vznikání těchto koncentrací. Stav jsme schopni zachytit a změřit (Burjanek, 2005; Sýkora, 2010).

1.1.2 Indikátory sociálního vyloučení

Indikátory sociální exkluze úzce souvisí s jejími dimenzemi. Indikátory slouží především k výzkumu chudoby a sociálního vyloučení v určitých lokalitách. Mezi indikátory sociálního vyloučení například patří: nízký příjem, zvýšený počet přelidněných bytů; menší participace na dobrovolných aktivitách a kulturních akcích; nezájem o účast na politickém životě; vyšší podíl osob, které nemají zaveden bankovní účet (specificky stavební spoření); vyšší míra kriminality. Nejčastějšími indikátory sociálního vyloučení u dětí a rodin pak jsou:

vyšší počet dětí v domácnostech bez práce; nízká porodní váha dětí; špatná školní docházka; horší studijní výsledky; vyšší míra porodnosti u mladých dívek; více dětí ve výchovných institucích (Navrátil et al., 2003; Sýkora, 2010; Uherek et al., 2010).

Navrátil a Šimíková (2002) připodobňují indikátory sociální exkluze k jakýmsi výzkumným otázkám jednotlivých dimenzí sociálního vyloučení. Tito autoři upřednostňují jiné rozdělení dimenzí sociálního vyloučení, než je uvedeno v této práci (viz. podkapitola 1.1.1), avšak lze u nich nalézt několik styčných bodů, na nichž lze indikátory sociální exkluze vysvětlit. Například u ekonomické dimenze sociálního vyloučení (která je postavena zejména na nezaměstnanosti a zhoršenému přístupu k práci) lze podle Navrátila a Šimíkové (2002) určit tyto indikátory: procentuální podíl dlouhodobě nezaměstnaných; procentuální podíl nezaměstnané mládeže (16 – 25 let); podíl invalidních lidí bez zaměstnání; poměr těch, kteří po absolvování rekvalifikace získali zaměstnání; podíl osob zaměstnaných na krátkou dobu atd. (Navrátil et al., 2002).

Zasedání Evropské rady v Laekenu v prosinci roku 2001 přijalo společné indikátory sociálního vyloučení a chudoby, podle kterých je měřena míra chudoby a sociální exkluze. Jde o soubor společných statistických ukazatelů, které na srovnatelné bázi sledují a porovnávají vývoj chudoby a sociálního vyloučení mezi jednotlivými státy. (Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2004) Po vstupu České republiky do Evropské unie roku 2004, se tyto indikátory staly využitelným nástrojem sociální politiky a sociálního začleňování v České republice. (Novotný, 2009) Konkrétně jde o tyto indikátory:

- Indikátor 1a: *At-risk-of-poverty rate by age and gender*
Míra chudoby po transferech podle věku a pohlaví;
- indikátor 1b: *At-risk-of-poverty rate by most frequent activity and gender*
Míra chudoby po transferech podle ekonomické aktivity;
- indikátor 1c: *At-risk-of-poverty rate by household type*
Míra chudoby po transferech podle typu domácnosti;
- indikátor 1d: *At-risk-of-poverty rate by tenure status*

- Míra chudoby po transferech podle právní formy užívání bytu;
- indikátor 1e: *At-risk-of-poverty threshold (illustrative values)*
Hranice chudoby (ilustrativní hodnoty);
 - indikátor 2: *Inequality of income distribution S80/S20 quintile share ratio*
Koeficient příjmové nerovnosti (S80/S20);
 - indikátor 3: *At-persistent-risk-of-poverty rate by gender (60% median)*
Míra dlouhodobé chudoby podle pohlaví (60% mediánu);
 - indikátor 4: *Relative at-risk-of-poverty gap*
Relativní propad příjmů;
 - indikátor 5: *Regional cohesion (dispersion of regional employment rates)*
Regionální soudržnost (rozptyl míry regionální zaměstnanosti);
 - indikátor 6: *Long term unemployment rate*
Míra dlouhodobé nezaměstnanosti;
 - indikátor 7: *Persons living in jobless households*
Osoby žijící v domácnostech bez zaměstnané osoby;
 - indikátor 8: *Early school leavers not in education or training*
Osoby předčasně opouštějící školu bez účasti na dalším vzdělání;
 - indikátor 9: *Life expectancy at birth*
Střední délka života;
 - indikátor 10: *Self defined health status by income level*
Subjektivně definovaný zdravotní stav dle úrovně příjmů;
 - indikátor 11: *Dispersion around the at-risk-of-poverty threshold*
Rozptyl chudoby kolem její hranice;
 - indikátor 12: *At-risk-of-poverty rate anchored at a moment in time*
Míra chudoby vztažená k danému časovému okamžiku;

- indikátor 13: *At-risk-of-poverty rate before social transfers by gender*
Míra chudoby před transfery;
- indikátor 14: *Inequality of income distribution Gini coefficient*
Giniho koeficient;
- indikátor 15: *At-persistent-risk-of-poverty rate by gender (50% median)*
Míra dlouhodobé chudoby podle pohlaví (s modifikovanou hranicí chudoby – 50% mediánu);
- indikátor 16: *Long term unemployment share*
Podíl dlouhodobě nezaměstnaných na celkovém počtu nezaměstnaných;
- indikátor 17: *Very long term unemployment rate*
Míra velmi dlouhodobé nezaměstnanosti;
- indikátor 18: *Persons with low educational attainment*
Podíl osob s nízkým stupněm vzdělání (European

Commision, 2003; Novotný, 2009).

Šetření, které na základě těchto indikátorů probíhá v České republice od roku 2005, se nazývá Životní podmínky a je národní modifikací celoevropského šetření EU-SILC. Toto šetření umožňuje získávat dlouhodobě srovnatelná data o sociální situaci domácností v konkrétních zemích a vzhledem k jednotné metodice umožňuje porovnávání výsledků mezi členskými státy Evropské unie (Novotný, 2009).

1.1.3 *Kultura chudoby*

Kultura chudoby⁴ je koncept, který byl postupně formulován americkým antropologem Oscarem Lewisem v průběhu 60. let 20. století. Toušek však uvádí, že obdobnou myšlenku lze vypožorovat již v díle Bedřicha Engelse, které pochází z 50. let 20. století a bylo Lewisovi zjevně inspirací (Toušek, 2006).

Lewis popisoval chudobu jako způsob života a životní strategii, nikoli jako pouhou ekonomickou deprivaci. Chápal chudobu jako způsob adaptace na pocit bezmoci a zoufalství, které vyplývaly z nemožnosti být úspěšný podle měřítek širší společnosti (Mareš, 1999). Podle Lewise (1998) však „*ne všichni lidé, kteří jsou chudí, žijí v kultuře chudoby nebo se podílejí na jejím vytváření. Kupříkladu příslušníci střední třídy, kteří náhle zchudnou, se nestanou automaticky členy kultury chudoby, i když budou žít nějaký čas ve slumu. Stejně tak Židé žijící nuceně ve východní Evropě nevytváří kulturu chudoby, neboť jejich gramotnost a náboženské tradice je identifikují s ostatními Židy žijícími po celém světě. To jim přináší pocit sounáležitosti ke společenství, které je spojeno společným dědictvím a vírou* (Lewis, 1998, s. 7).“ Lewis hovoří až o 70 znacích, které identifikují kulturu chudoby. Některými typickými znaky kultury chudoby tedy jsou:

- Nedostatečná integrace chudých do majoritní společnosti a nedostatečná participace na institucích majoritní společnosti;
- nízké mzdy, nezaměstnanost, neexistence úspor, majetku, výskyt lichvy, práce na černo, zastavování věcí;
- odlišnost životních problémů chudých od problémů nechudé populace (aby byli schopni vypořádat se s těmito problémy, vytvářejí si chudí specifický životní styl);

⁴ Pojem „culture of poverty“, jak jej formuloval Lewis, je do českého jazyka překládán jako „kultura chudoby“. Někteří autoři jej však překládají také jako „kultura bídy“ (viz např. MAREŠ, P. *Sociologie nerovnosti a chudoby*, Praha 1999, str. 175), což je podle jiných autorů (např. Toušek 2006) nepřesný pojem. V této práci bude využíván jako ekvivalent termínu „culture of poverty“ výhradně termín „kultura chudoby“ (pozn. autora).

- specifický životní styl se stává subkulturou, neboť její členové (chudí) mají stejné hodnoty, postoje a vzorce chování;
- hodnoty, postoje a vzorce chování dané subkultury se přenáší z rodičů na děti (tzn. děti jsou vychovávány v kultuře chudoby, která je samoobnovujícím se stavem);
- lidé zůstávají chudí, ačkoliv mají příležitost vymanit se z chudoby (nedovedou však tyto příležitosti ani vyhledávat, ani využít);
- v rodině není dětství považováno za protektivní období života, dochází k časným sexuálním zkušenostem;
- častý výskyt nesezdaných párů a matrifokálních rodin;
- neexistence soukromí a individuálního majetku;
- mládež často nedokončí povinnou školní docházku;
- orientace na přítomnost;
- vysoká tolerance k rizikovému chování (Lewis, 1998; Mareš, 1999; Toušek,

2006).

Lewis o svém konceptu kultury chudoby hovořil v ideální rovině a kladl důraz na to, že znaky kultury chudoby, tak jak je popsal, variují. Lze také uvažovat nad tím, zda uváděné znaky chudoby jsou její příčinou, či naopak následkem. Odpůrci Lewisova konceptu mu vytýkají, že není dynamický. Koncept je podle nich až fatální, neboť kultura chudoby je popsána jako neustále se opakující sebereprodukcující se entita bez vazeb ke kulturní změně a širšímu sociálnímu prostředí, kde jedinci nejsou aktivními činiteli (Toušek, 2006).

Chudoba se z historického hlediska rozlišuje na *deserving poor* a *undeserving poor*. Jako *deserving poor* jsou označováni ti chudí, kteří jsou hodni péče. Jde zejména o bezmocné lidi (staré, postižené), kteří se o sebe nedokázali sami postarat a jejichž chudoba vzbuzovala v ostatní společnosti spíše pocity dojetí. Do této kategorie řadíme také osoby, které se kupříkladu staly obětí živelných pohrom a lidských nehod (požáry, povodně, smrt člena rodiny...). *Undeserving poor* jsou naopak ti chudí, kteří si mohou za svou chudobu sami

v důsledku svých vlastností a chování nebo v důsledku své kulturní odlišnosti. Tento pohled na chudobu zastávají zejména (neo)konzervativně orientovaní jedinci. Naproti tomu liberálně smýšlející osoby tvrdí, že chudoba je způsobena chybným uspořádáním společnosti, její nerovností a že chudí jsou determinováni sociální strukturou (Mareš, 1999; Toušek, 2006).

1.1.4 Identita

Identita bývá chápána jako vědomí svébytné totožnosti. Jde o soulad projevů chování a jednání člověka s jeho totožností, nebo o ztotožnění se s nějakým jiným jednotlivcem, skupinou či ideou. Identita je chápána jako jedna ze základních lidských potřeb. Za účelem komplexní definice identity je třeba rozlišovat identitu individuální a společenskou (Czechkid, 2011; Kajanová et al., 2009).

Individuální identita je chápána právě jako ono výše zmiňované vědomí svébytné totožnosti, které je v čase neměnné. Jedinec se stále vnímá stejně i přes veškeré změny, které u něho nastávají. Pojem identity v tomto smyslu slova poprvé použil E. H. Erikson na sklonku 50. let 20. století (Kajanová et al., 2009). Zformování identity považoval Erikson (1968) za vývojový úkol období pozdní adolescence, avšak její význam je celoživotní. Dosáhnout identity znamená získat pocit vlastní jedinečnosti (individuality), pocit vlastní celistvosti (sjednocení různých dílčích zkušeností se sebou samým), dosažení pocitu jisté osobní stability a sjednocení vlastní zkušenosti v čase (minulost, přítomnost a perspektiva sebe sama) a pocit spolupatříčnosti k určitým myšlenkám a hodnotám. Podle Eriksona (1968) je tato integrace základem správného vývoje v dalších obdobích života. Neproběhne – li proces sjednocení úspěšně, vzniká tzv. difúzní identita, kterou lze vysvětlit jako nepřítomnost či aktivní odmítání vymezení sebe samého jako jedinečného subjektu, který se odlišuje od ostatních. Důsledky difúzní neboli

rozptýlené identity se mohou projevit až v následných etapách života, kde komplikují plnění dalších vývojových úkolů (Macek, 2003).

Společenská, či jinak též kolektivní, identita vychází z uvědomění si kolektivní stejnosti, kdy je jedinec v určitých ohledech totožný s ostatními jedinci (členy stejné skupiny) (Kajanová et al., 2009). Sociální aspekt identity se výrazně rozšiřuje zejména v pozdní adolescenci. Krom potřeby sounáležitosti k určité skupině značně narůstá i význam osobní perspektivy a potřeba přijetí zodpovědnosti za vlastní chování a prožívání (Macek, 2003).

Lze hovořit i o kulturní a etnické identitě, která představuje mnohvrstevnou identifikaci jednotlivce s rozličnými kulturními, etnickými, profesními, sociálními, zájmovými a jinými skupinami. Etnická identita označuje přežívání členství a loajality ve skupině, ke které podle svého úsudku, nebo podle úsudku jiných, osoba patří svým původem. Tato identita se projevuje zejména v konfrontacích s jinými kulturami, či etniky. Do doby, než se setkáme s jinou kulturou, o vlastní identitě často ani nepřemýšlíme (Bačová, 2003; Czechkid, 2011; Kajanová et al., 2009).

1.2 Sociálně vyloučené lokality

Podle Sýkory a Temelové (2005) jsou sociálně vyloučené lokality takovými místy, která jsou buďto městskou částí, ulicí nebo jedním či více objekty, které již ztratily svůj původní význam a nachází se v takové části města, v níž není plánován další rozvoj. Dle Radostného (2005) jde konkrétně zejména o budovy nacházející se mimo síť městské či obecní infrastruktury, často se ztíženou dostupností. Je však nutné podotknout, že samotná prostorová vzdálenost od majoritních obytných zón ještě nezakládá sociální vyloučení. K jeho naplnění je zapotřebí přítomnost i ostatních aspektů, uvedených již výše (Sýkora et al., 2005).

Růžička (2006) popisuje jeden z možných mechanismů vzniku sociálně vyloučených lokalit. Sociálně exkludované lokality jsou podle něho v současné

době nedílnou součástí moderní městské společnosti. Městský prostor bývá klasifikován na základě stejného principu jako sociální prostor, tedy dle rozdělení „self“ x „other“ (tedy „já“ x „ostatní“), které se promítá jak do mezi-skupinových vztahů, tak i do prostorového členění. Právě tím, že dochází k překrývání „jiných“ sociálních skupin a „jiných“ prostor, je umožněn vznik sociálně vyloučených lokalit (Růžička, 2006).

Sociálně exkludované lokality obývají převážně jednotlivci a rodiny s nejnižšími příjmy, lidé závislí na sociálních dávkách a často dlouhodobě nezaměstnaní. Osoby, které zde žijí, mají znesnadněn přístup k institucionální pomoci a bývají odříznuti od společenského života majoritní společnosti. Život v sociálně vyloučených lokalitách se nese často ve znamení naprosté letargie, frustrace a neschopnosti pomoci si vlastními silami. Tito lidé nezřídka kdy nerozumějí společenským normám majoritní společnosti. To vede často k tomu, že si vytvářejí vlastní normy a pravidla vzdálená těm, která jsou uznávána většinou společnosti. Přesto však netvoří obyvatelé vyloučených lokalit homogenní celek, naopak jsou skupinou, která je značně vnitřně diferencovaná (Dosoudilová et al.).

1.2.1 Sociálně vyloučená (romská) lokalita

V České republice jsou sociálně vyloučené lokality osidlovány zejména (nikoli však výhradně) romskou menšinou. Gabal (2006) uvádí, že jako Rom je chápán takový člověk, který se za Roma sám považuje (ačkoliv se k této příslušnosti nutně nemusí hlásit za všech okolností), nebo je za Roma považován značnou částí svého okolí, a to na základě skutečných nebo domnělých (antropologických, kulturních či společenských) ukazatelů. Sociálně vyloučenou (romskou) lokalitu pak Gabal (2006) popisuje jako: „*prostor obývaný skupinou, jejíž členové se sami považují za Romy a / nebo jsou za Romy označováni svým okolím, a jsou sociálně vyloučeni.*“ Prostor, v němž sociálně vyloučení Romové

žijí, může být chápán jednak jako místo, na něž jsou tito lidé odkázáni a zároveň pak jako místo, které se na procesu jejich vyloučení podílí (Dosoudilová et al.; Gabal, 2006, s. 10).

Je nutné si uvědomit, že v žádném případě neplatí, že všichni Romové, žijící v české společnosti, jsou sociálně vyloučenými osobami. Bylo by zásadně mylné na jakékoli úrovni ztotožňovat pojmy „Rom“ a „sociálně vyloučený“, neboť existuje vysoké procento Romů, kteří jsou plně integrováni do majoritní společnosti (Dosoudilová et al.). K tomu, aby bylo možné považovat danou lokalitu za romskou, není zapotřebí, aby v ní Romové tvořili početní většinu (Gabal, 2006).

1.2.2 Formy lokalit na okraji společnosti

Někteří autoři rozlišují několik forem sociálně exkludovaných lokalit. Nejčastěji se setkáváme s rozdělením těchto lokalit na ghetta, slumy, citadely a enklávy, jehož základem je zejména míra dobrovolnosti, s níž rezidenti tyto oblasti obývají (Sýkora, 2010; Sýkora et al., 2005).

Ghetto

Ghetta představují extrémní formu prostorového vyloučení. Ghetta jsou oblastmi, v nichž se nedobrovolně sdružují osoby náležící k určité sociální skupině mající v této oblasti převažující podíl na její celkové populaci. Ghetta sociálně slabých jsou charakteristická vysokou nezaměstnaností, chudobou, nekvalitním bydlením a nedostačující infrastrukturou. Často vznikají působením rasové či etnické diskriminace jdoucím ruku v ruce s ekonomickým vyloučením. Sýkora (2010) uvádí jako příklad ghatt zejména černošská ghetta, nacházející se v USA, avšak zároveň uvádí, že i u některých vyloučených lokalit Romů v České republice lze najít řadu aspektů ghatt (Sýkora, 2010; Sýkora et al., 2005; Wacquant, 2004).

V současné době používají někteří sociální vědci termíny jako „hyperghetto“ nebo „outcast ghetto“. Děje se tak z toho důvodu, aby se dala snáze zdůraznit dnešní podoba ghetta jakožto sociálního agregátu vymykajícího se kontrole a nesoucího podobu jakéhosi bojiště marginalizovaných osob (Toušek, 2007).

Gabal (2006) považuje používání pojmu ghetto v českých podmínkách za zcela nepatřičné. Toto slovo má podle něho značně negativní konotace a významně přispívá k posilování záporného vnímání vyloučených lokalit a k prohlubování sociálního vyloučení jejich obyvatel (Gabal, 2006).

Slum

Slum se liší od ghetta zejména tím, že se jeho obyvatelé podílejí ve vyšší míře na životě společnosti. Ve slumu dochází k sociálnímu vyloučení spíše na úrovni jedinců, než celých skupin. Nejcharakterističtějšími rysy života ve slumu jsou sociální nerovnost, chudoba a značná zchátralost bytového fondu (Sýkora, 2010).

Banlieues

Jako banlieues se označují francouzské segregované městské oblasti, které však mají strukturálně zcela odlišný charakter, než kupříkladu černošská ghetta. Tyto části měst jsou charakteristické vysokou mírou nezaměstnanosti a velkým výskytem kriminality. Ačkoliv bývají banlieues obývány především imigranty, nejedná se o homogenní skupinu. Obyvatelstvo těchto oblastí tedy nevykazuje žádné společné znaky a nelze je označit za komunitu mající nějaký charakteristický rys. Sociální dezintegrace těchto lokalit pramení zejména z ekonomického vyloučení a má spíše třídní charakter (Toušek, 2007).

Enkláva

Enklávy si lze představit jako místa, kam se převážně dobrovolně uchylují osoby etnicky a kulturně odlišné. Nejčastějším typem jsou etnické enklávy,

v nichž žijí imigranti mající tendenci sdružovat se v nové zemi se skupinami osob, které jsou etnicky a kulturně podobné jim samotným. Enklávy nabízejí svým členům krom etnické blízkosti i lepší příležitost ke kulturnímu, ekonomickému a sociálnímu zapojení. Ve městech můžeme najít enklávy sestávající se nejen z imigrantů, ale kupříkladu i z osob majících alternativní smýšlení a snažících se vybočovat z mainstreamu. Nabídka opuštěných průmyslových budov v blízkosti městských center se tak může stát atraktivním prostorem pro zviditelnění postojů vymezujících se vůči dominantní kultuře (Sýkora, 2010; Sýkora et al., 2005).

Citadela

Citadela je označením pro oblast, kde se dobrovolně soustřeďují příslušníci takové sociální skupiny obyvatelstva, která je charakteristická svým nadřazeným postavením vůči ostatním. Jejich nadřazené postavení je zde chápáno zejména vzhledem k moci, bohatství a společenskému statusu. Citadely mívají formu uzavřených komunit, které jsou od svého okolí odděleny fyzickými bariérami (zeď, plot) s jasně označeným a kontrolovaným vstupem (kamerové systémy, hlídání bezpečnostní agenturou). Citadely vznikají zejména za účelem ochrany jejich obyvatel a ještě většímu posilování jejich nadřazeného postavení (Sýkora et al., 2005).

1.3 Underclass, white trash

1.3.1 Etnicita ve vztahu k sociální exkluzi

Etnicita je obtížně definovatelný pojem, který vysvětlují dvě konceptuální linie. Primordialistický přístup, zastoupený zejména Edwardem Shilsem a americkým antropologem Cliffordem Greetzem, považuje etnicitu za hlavní esenci, zdroj a prvotní funkci etnika. Primordialismus není chápán jako ucelená teorie, ale výhradně jako přístup, který s národy operuje jako s neproblematickou

daností (nikoli jako s ideovým přístupem, který je třeba podrobit kritickému zkoumání), od které se vše odvíjí. V opozici primordialistickému přístupu však stojí teorie instrumentalistická. Mezi představitele instrumentalistické teorie etnicity patří kupříkladu američtí profesori Paul R. Brass a Abner Cohen. Instrumentalistická teorie vysvětluje etnicitu jako sociální, politický a kulturní zdroj pro etnika, jenž je vykonstruován za účelem vytvoření etnika, jeho odlišení od jiných etnik, nebo za účelem zisku mocenských a politických zájmů, či bohatství v podobě síly, vyššího statusu apod. Shrneme-li poznatky obou teorií, lze etnicitu definovat jako danou či vykonstruovanou charakteristickou vlastnost etnika, která vytváří jeho totožnost a zároveň jej vymezuje oproti ostatním etnikům (Bahenský, 2010; Skálová, 2005).

Etnicita je subjektivní či skupinovou sebeidentifikací, nebo procesem této sebeidentifikace (s vlastní totožností nebo odlišností od ostatních etnik). Etnicita je nahlížena zevnitř etnika i z venku, probíhá tedy identifikace „my“ – „oni“, a proto objektivní chápání určité skupiny jako celku nemusí vždy korelovat se subjektivním chápáním jejích členů. Etnicita může být získána automaticky, tzn. narozením se do určitého etnického společenství, nebo může být osobní volbou jedince, kdy tento přechází do jiné etnické skupiny (Dubovický, 2010; Jandourek, 2008; Skálová, 2005; Šatava, 2009).

Takřka všichni lidé jsou nějakým způsobem zasazeni do určitého etnického kontextu. To s sebou však přináší i jisté nejasnosti a obtíže. Hlavní problém lidového pojetí etnicity spočívá především v neorganickém směšování dvou nespojitých kategorií, což může vést k tomu, že se na základě fyzických charakteristik (vzhledu) přisoudí jedinci nebo skupině určitá kulturní výbava. Příkladem může být rozhodnutí městské autority o sestěhování osob do lokalit pro sociálně nepřizpůsobivé pouze na základě barvy jejich pleti. Těmto osobám je přiřazena zejména etnická nálepka bez reflexe možnosti, že by mohli být členy etnicky indiferentních sociálních formací nebo etnicky indiferentního sociálního kontextu. V lokalitách, kam jsou nuceni se přestěhovat, si však tyto lidé vytvářejí specifické strategie pro přežití, které jsou typické právě pro toto podřadné

společenské postavení, nikoli však pro romské etnikum jako takové. Dalším problémem etnicity může být otázka, jak je stanovena a udržována hranice mezi jednotlivými etnickými skupinami. Etnické skupiny jsou utvářeny skrze svůj vztah k ostatním takovým skupinám, od nichž jsou odděleny pomyslnou hranicí. Samotná tato hranice je sociálním produktem, jehož důležitost se mění v závislosti na podmínkách a může se v průběhu času změnit, posunout, či zcela zaniknout (Gombár, 2000; Hirt, 2008; Růžička, 2006; Šatava, 2009).

Velkým omylem současnosti je skutečnost, že je etnicita často využívána k interpretaci společenských jevů, které zcela postrádají etnické příznaky – jednání lidí často posuzujeme na základě jejich etnické příslušnosti, ačkoliv bývá zapříčiněno kupříkladu jejich sociálními podmínkami. Tato tendence vysvětlovat různé události sociálního, politického nebo historického charakteru prostřednictvím etnicity, je označována jako etnicizace. Etncizace může vést k pomyslnému oddělování původně nerozlišených populací, či k prohlubování existujících společenských odlišností (Hirt, 2008).

1.3.2 Underclass

Pojem „underclass“ se v českých podmínkách takřka nevyskytuje a jeho používání se omezuje v podstatě pouze na Spojené státy americké a Velkou Británii. Tento termín byl do sociálně vědního diskursu zaveden v 60. letech 20. století švédským sociologem Karlem Gunnarem Myrdalem, který jím v jedné ze svých publikací popisoval důsledky strukturálních změn v ekonomice Spojených států amerických. Myrdal (1963) hovořil o neprivilegované třídě nezaměstnaných, postupně nezaměstnatelných a nevyužitých osob, která je stále více beznadějně oddělována od národa jako celku a nesdílí jeho život, ambice a úspěchy. Na nezaměstnanost pohlížel oproti svým předchůdcům spíše jako na jev strukturální a nikoliv cyklický. Restrukturalizace pracovního trhu, kterou způsobuje nástup moderních technologií, vede podle něho k vytlačování pracovní síly s nižším

vzděláním do marginální pozice na okraj ekonomického, resp. sociálního systému (MacDonald, 1997; Toušek, 2006).

„Underclass“ je pojímán dvěma způsoby: neokonzervativně a liberálně. Neokonzervativní (nebo také kulturně – behavioralistický) koncept popisuje „underclass“ na základě abnormálního chování jeho příslušníků, jako je orientace na přítomnost, špatná pracovní morálka, promiskuita atd. Tyto charakteristiky posléze fungují jako znevýhodňující faktor a znemožňují podílení se na ekonomických a sociálních aktivitách většinové společnosti a ve finále mohou vést k závislosti na systému sociálního zabezpečení. Oproti tomu liberální (či strukturální) pojetí hledá příčinu vzniku „underclass“ ve strukturálních změnách společnosti, které jsou patrné zejména na trhu práce a nejmasivněji postihují především sociálně slabé osoby a etnické menšiny⁵ (Toušek, 2006).

Murray (1999) říká, že termín „underclass“ v žádném případě nesmí být chápán jako synonymum pro chudobu, nebo dokonce znevýhodnění. Pod pojmem „underclass“ vidí miliony lidí odříznutých od majoritní společnosti. Tito lidé nejsou odříznuti od takových věcí, jako je kupříkladu televize nebo konzumní zboží, které je k dostání na každém rohu. Tito lidé žijí životy, v nichž základní stavební kameny – zaměstnání, rodina, komunita – existují v roztržité a poškozené formě. Většina členů „underclassu“ má nízké příjmy, ale nevyznačuje se chudobou a nenaplněnými fyzickými potřebami. „Underclass“ se vyznačuje společenskou dezorganizací, chudobou sociálních sítí a absencí ceněných rolí. Převažuje individualismus, izolace a nedostatečná vzájemná spolupráce (Murray, 1999). Heterogenitu této skupiny zdůrazňuje i Ralph Dahrendorf. Dahrendorf poukazuje na to, že „underclass“ netvoří sociální třídu, neboť postrádá sebemenší potenciál sociální, kulturní nebo politické organizace. Bariéry, které oddělují členy deklasované vrstvy od zbytku společnosti, jsou vytvářeny sociálním vyloučením z občanských práv. Tímto způsobem vyloučení příslušníci

⁵ Hovoříme – li o etnických menšinách v souvislosti s pojmem „underclass“, pak hovoříme zejména o Afroameričanech, k nimž je tento termín v drtivé většině vztahován (Toušek, 2006).

„underclass“ se nachází zcela mimo společnost a její sociální strukturu (Toušek, 2006).

Ken Auletta, americký novinář, který proslavil pojem „underclass“ i mimo akademické kruhy, označuje tímto termínem čtyři kategorie osob: (1) pasivní chudé; (2) pouliční kriminálníky; (3) pasáky, podvodníky a jiné osoby z černé ekonomiky; (4) traumatizované jedince, jakými jsou kupříkladu mentálně postižení, alkoholici, osoby bez přístřeší a drogově závislí. Auletta ve svém pojetí zdůrazňuje zejména individuální nedostatky těchto skupin obyvatel, avšak i on přiznává, že tito jedinci mohou být za určitých okolností oběťmi sociální a ekonomické transformace (Toušek, 2006).

Murray (1999) užívá tři ukazatele, jako stručný způsob, jakým sledovat „underclass“. Jsou jimi: (1) kriminalita; (2) pokles pracovní síly mezi mladými muži; (3) nelegitimita mladých žen s nízkým příjmem (Murray, 1999).

První Murrayův indikátor, neustálá kriminalita, je klasickým členem „underclassu“ přežívajícím díky okrádání svých spoluobčanů. Vysoká míra kriminality také vytváří prostředí demoralizující ty součásti komunity, které dbají zákonů, a nastolující dravou a loupeživou etiku, kterou šíří i mezi dosud nezasaženou populací. Z různých typů zločinu, jsou pro „underclass“ nejcharakterističtější násilné trestné činy (Murray, 1999).

K druhému ukazateli Murray (1999) doplňuje, že je samozřejmostí každé společnosti, že zdraví mladí muži jdou do práce. V podstatě na tom závisí sociální a ekonomické instituce maistreamové společnosti. Pakliže velký počet mladých mužů ve společnosti nepracuje, ani si práci nehledá, tyto instituce jsou tím razantně poškozovány (Murray, 1999).

K nelegitimitě dochází podle Murraye (1999) tehdy, je-li v dané komunitě vysoký poměr dětí vyrůstajících bez otců. Další generace – zejména mladých mužů – má sklon k dospívání v izolaci a následně v dospělosti nejsou připraveni převzít zodpovědnost za rodinu a za práci. Naopak mají často sklony ke kriminalitě a násilí. Vliv absence otců je umocněn vzájemným vztahem

s nelegitimitou a intelektovou, emocionální a finanční nedostatečností matek (Murray, 1999).

George Gilder považuje za zdroj „underclass“ systém sociálního zabezpečení. Podle něho ničí sociální zabezpečení průřezovou obyvatelstva i rodinu a svým způsobem udržuje chudé lidi v chudobě (Toušek, 2006). Murray (1984) přichází s argumenty, proč je zapotřebí zredukovat systém sociálního zabezpečení. Podle něho jsou chudí závislí na systému sociálního zabezpečení, neboť se jim zkrátka více vyplatí být takto závislí, nežli jít pracovat (Murray, 1984). Lawrence M. Mead má na danou problematiku poněkud odlišný názor a říká, že vznik „underclassu“ není zcela úplně vinou velkorysosti systému sociálního zabezpečení, jako spíše nedostatků sociální politiky, která by měla více lpět na společných povinnostech plynoucích z principu občanství. Podle Meada jsou to spíše morální nedostatky samotných členů „underclassu“, co zapříčiňuje nezaměstnanost. Každý kdo pracovat chce, má podle Meada možnost získat zaměstnání. Dlouhodobá nezaměstnanost je podle něho zapříčiněna kulturním dědictvím jednotlivých etnických skupin ve Spojených státech amerických (Toušek, 2006).

Nedostatky konceptu „underclass“ lze spatřovat v tom, že jde spíše o analytický pojem, který je variací *undeserving poor* (viz. podkapitola 1.1.3). V podstatě jen nálepkuje určitou, byť značně nehomogenní, skupinu osob. Termín postrádá začlenění do sociologické teorie a jeho objektivní hodnota není příliš patrná. Jde v podstatě pouze o popisný termín, do kterého jsou zařazovány různé kategorie osob na základě jistých individuálních znaků. Koncept „underclass“ nevyvolal na rozdíl od konceptu kultury chudoby přílišnou společenskou diskusi. Ačkoliv vznik konceptu kultury chudoby odstartoval programy na boj proti chudobě, v případě konceptu „underclass“ tomu bylo spíše naopak. Došlo především k masivní kritice systému sociálního zabezpečení a jeho přílišné vstřícnosti, velkorysosti a neefektivnosti, která ve svém důsledku vede k vytváření množství jedinců závislých na sociálních dávkách a ve finále i ke vzniku třídy deklasovaných (Toušek, 2006).

1.3.3 *Underclass a etnicita*

Vztah „underclassu“ a etnicity vysvětluje výzkum, který byl prováděn v severovýchodním Maďarsku. Maďarská sociologická literatura spojuje vysvětlení pojmu „underclass“ zejména s výzkumy Jánose Ladányie a Ivána Szelényie z roku 2004 a s výzkumy Zsolta Spédéra z roku 2002. Landányi a Szelényi (2004) analýzou mezinárodní literatury porovnali teorii vysvětlující „underclass“ podle strukturálních charakteristik situace s teorií kultury chudoby Oscara Lewise. Na základě tohoto porovnání pojem „underclass“ vysvětlují jako „crowd outside“⁶ – osoby, které žijí odděleně od majority (v homogenních etnických ghettech) a jejichž děti s největší pravděpodobností zůstanou po celý život příslušníky stejné třídy (Fónai et al., 2008).

Výsledkem jejich výzkumu bylo formulování vlastního pojetí exkluze. Rozlišovali „underclass“, „under-caste“ (spodní kastu) a „lower-class“ (nižší třídu), jako druhy sociální exkluze zejména Romů ve střední a jihovýchodní Evropě. Dimenze exkluze jsou následující: segregace v prostoru, exkluze na trhu práce a segregace ve vzdělávacím systému (Fónai et al., 2008). Vzhledem k podobnosti s českým pojetím dimenzí sociální exkluze, které je popsáno v kapitole 1.1.1, nepovažuji za nezbytné, znovu na tomto místě jednotlivé dimenze vysvětlovat.

Zde nastíním empirický výzkum výše uvedené teze, který proběhl v maďarském městě Hajdúböszörmény. Jedna ze skupin obyvatelstva města, která má nízký sociální status, jsou Romové. Výzkumníci neměli přesná data o počtu romských domácností ve městě, jejich situaci nebo o sociálních a hygienických podmínkách. Pro správné pochopení romské situace ve městě byl uspořádán výzkum zahrnující všechny romské domácnosti. Romské domácnosti činily 4 % všech domácností ve městě. Romská komunita ve městě žije v relativní segregaci, avšak ve stejné lokalitě žijí i neromské rodiny. Romové i neromští obyvatelé

⁶ Doslovný překlad pojmu „crowd outside“ v českém jazyce zní „dav (tlačence, zástup, parta) venku“ (pozn. autora).

sdílejí společný prostor k životu a mají podobný sociální status. To dává výzkumníkům příležitost porovnat indikátory sociálního statusu Romů a neromských obyvatel žijících v podobných poměrech a najít odpovědi na následující otázky: Závisejí sociální a zdravotní podmínky v určitých oblastech na sociální situaci nebo etnické příslušnosti? Jinými slovy, jsou to strukturální příčiny nebo spíše charakteristiky etnické kultury, co vysvětluje podobnosti a rozdíly (Fónai et al., 2008)?

Stupeň vzdělání dospělých Romů žijících ve městě je stejný jako stupeň vzdělání neromských obyvatel téhož území: Je zde vysoká míra těch, kteří nemají ukončené ani základní vzdělání a některé osoby vyššího věku nemají ukončen jediný ročník. Převažující dosažené vzdělání v dané lokalitě je právě základní. Dosažený stupeň vzdělání ve značné míře vysvětluje nevelkou míru zaměstnanosti a nízké příjmy romské populace ve městě. Chudoba je nežádoucí situací vycházející z nedostatečného vzdělání, nikoliv z jakékoliv etnické charakteristiky daného obyvatelstva. Pokud jde o zaměstnanost, z výzkumu vyplývá, že zaměstnanost Romů ve městě je asi o polovinu nižší, než zaměstnanost majoritních obyvatel města, avšak vyšší, než zaměstnanost neromských obyvatel s nízkým sociálním statutem. Závěr výzkumu je asi takový, že skutečně záleží spíše na sociální situaci – nízký stupeň dosaženého vzdělání, masivní nezaměstnanost, vysoký počet osob závislých, osob s nízkými příjmy a prostorově segregovaných – než na etnicitě obyvatel daného území (Fónai et al., 2008).

1.3.4 Genderové aspekty underclassu v zemích střední a východní Evropy

Ve státech socialistické východní Evropy byly genderové rozdíly v dosahování vzdělání a odborného výcviku značně nepatrné. Například ženy a muži v Německé demokratické republice (NDR) dosahovali skutečné rovnosti v podmínkách vzdělávání, výcviku a zaměstnanosti v dobách, než se NDR stala roku 1990 součástí Spolkové republiky Německo. Míra zaměstnanosti byla

vysoká po celý život jak pro muže, tak pro ženy. To znamená, že rozdíly mezi pohlavími byly v práci na plný úvazek malé. Dokonce po kolapsu příkazové ekonomiky byl podíl žen na trhu práce relativně vysoký. Výsledky nadnárodní studie vydané roku 1994 ukázaly, že participace žen na trhu práce byla vyšší, než ve většině západních zemí; kupříkladu v České republice byla účast žen na trhu práce (v zaměstnáních na plný úvazek) 79 %, zatímco ve Velké Británii, Spojených státech amerických, Kanadě a Německu se tento podíl pohyboval mezi 35 až 50 % (Domanski, 1999).

Tato dlouhodobá konvergence ve vzdělávání a zaměstnanosti se přesto nepřenesla na rovnost mezi pohlavími na dnešním trhu práce. Ženy v postkomunistických společnostech začaly být znevýhodňovány, pokud jde o mzdu a přístup k vedoucím pozicím a stejně tak pokud jde o jejich domácí práce a děti. Po pádu komunistického režimu vzrostla míra chudoby (Domanski, 2002).

Ačkoliv má koncept „underclassu“ kořeny v angloamerické společnosti, začal se proces nově vznikající, celoživotní a mezigenerační bídy a sociální izolace rozvíjet i ve východní a střední Evropě. V západní společnosti se termín „underclass“ vztahuje k sociální vrstvě, která je sužována dlouhodobou nezaměstnaností, nízkým stupněm dosaženého vzdělání, kriminalitou a specifickým vzorcem chování nazývaným kultura chudoby. Kultura chudoby je právě jedním z klíčových aspektů utváření „underclassu“. Z prostorového hlediska žijí členové „underclassu“ v ghettech uvnitř měst. Zatímco Murray (1998) vidí zdroj exkluze v přístupech, postojích a chování chudých, strukturalistická vysvětlení mají tendenci přisuzovat chudobu hluboce poškozené organizaci moderního kapitalistického systému. Rozšíření propasti mezi chudými a bohatými je důsledek úpadku zpracovatelského průmyslu, který vedl k velké zranitelnosti pracující třídy. Chudoba je způsobena neschopností rozšiřujícího se sektoru služeb přizpůsobovat se těmto poškozením způsobeným poklesem výroby. V postkomunistických státech uplynulo relativně málo let od zřízení nejisté půdy kapitalistického trhu. Je nepopiratelné, že tyto změny přinesly genderové rozdíly

v příjmu a nerovnosti pokud jde o zaujímání vedoucích pracovních pozic (Domanski, 2002).

Henryk Domanski (2002) zkoumal genderovou nerovnost „underclassu“ v Bulharsku, Maďarsku, Polsku, Rumunsku, Rusku a na Slovensku. Zajímalo ho zejména, zda propast mezi pohlavími skutečně existuje; zda se liší v různých zemích východní Evropy, a které strukturální faktory ji mohou způsobovat. Výzkum spočíval v rozhovorech tváří v tvář se dvěma tisíci ženami a muži staršími osmnácti let, kteří tvořili reprezentativní národní vzorek. Ti dotazovaní, kteří byli v době výzkumu nezaměstnaní, důchodci, ženy v domácnosti, studenti, nebo nepracující z nějakého jiného důvodu, či ti, jejichž rodinný příjem nedosahoval 50 % průměrné mzdy vzorku, byli označeni jako „underclass“. „Underclass“ v Bulharsku tvořil 12, 1 % celkového vzorku, v Maďarsku 21, 7 %, v Polsku 22, 2 %, v Rusku 15, 9 %, v Rumunsku 35, 4 % a na Slovensku 17 %. Závěry výzkumu ukázaly, že genderové rozdíly mezi příslušníky „underclassu“ skutečně existují. Napříč jednotlivými zkoumanými státy se však tyto rozdíly významnou měrou liší. Propast mezi pohlavími je malá v Bulharsku a ve Slovenské republice, nikoli nepatrná v Maďarsku, poměrně veliká v Rumunsku a Rusku a nejmarkantnější v Polsku, kde jsou ženy příslušnicemi „underclassu“ a balancují na hranici chudoby téměř v dvojnásobné míře, než muži. Podle výzkumu jsou ženy na trhu práce ve formující se tržní ekonomice skutečně hůře finančně ohodnoceny, než muži (ve zkoumaných státech byly placeny o 37 až 51 % méně, než muži). Ženy ve všech zkoumaných státech zaostávají za muži i v počtu odchozených let školní docházky a jejich míra zaměstnanosti je nižší (Domanski, 2002).

K feminizaci „underclassu“ v některých postkomunistických zemích tedy skutečně ve značné míře dochází. Ačkoliv míra feminizace není v žádném případě zdrcující, vyskytuje se v nemalém rozsahu alespoň v některých zemích. Teorie „underclassu“ praví, že samoživitelství, status single, příslušnost k nějaké etnické minoritě, vysoký věk a nízký stupeň vzdělání jsou hlavními příčinami genderových rozdílů v oblasti chudoby. Tyto hypotézy se v případě

Domanskiho (2002) výzkumu potvrdily jen v případě Maďarska. Skutečnost, že rozdíly v chudobě nemohou být připsány rozdílům v těchto faktorech, může vést k závěrům, že genderová propast v chudobě je výsledkem diskriminace vůči ženám ve srovnání s muži majícími stejné vlastnosti. Ani empirický výzkum neprokázal, proč ženy na Slovensku a v Bulharsku netrpí diskriminací, jako je tomu v ostatních státech. Politické a ekonomické faktory se nezdají být stěžejními v objasňování variability feminizace chudoby. Jako významnější faktory se tudíž jeví kulturní a historické rozdíly (Domanski, 2002).

1.3.5 White trash

Termín „white trash“ lze v českém jazyce vysvětlit jako pejorativní označení pro chudé osoby bílé pleti⁷. Podle Wraye a Newitz (1997) tento termín začal být používán ve Spojených státech amerických ve 30. letech 19. století. Američtí otroci černé pleti v té době zvolili termín „white trash“ jako hanlivé označení pro chudé bílé zaměstnance, služebnictvo a otroky, kterými hluboce opovrhovali. Ačkoliv existují jisté důvody proč pochybovat o tomto původu pojmu „white trash“, vznik pojmu v kontextu černých a bílých otroků vypovídá o rasových kořenech významu tohoto termínu (Wray et al., 1997).

„White trash“ je v současné době označením pro osoby nějakým způsobem vyvržené z většinové společnosti, žijící na jejím okraji nebo nerespektující její řád. Tito lidé jsou obecně považováni za nebezpečné, nepředvídatelné a nerespektující autority (ať už politické, právní nebo morální). Tento termín je často používán jako nadávka, avšak zároveň se objevuje v amerických vtipech jako sebeironický odkaz na původ amerického obyvatelstva (Wray, 2006).

⁷ Český jazyk v současné době nemá žádný obecně uznávaný ekvivalent termínu „White trash“, ačkoliv ani u nás není chudoba a sociální vyloučení výsadou osob s tmavou barvou pleti, nebo osob jinak etnický odlišných od majoritní společnosti (pozn. autora).

Matt Wray (2006) vysvětluje tento termín pomocí jeho rozdělení na slova „white“ a „trash“ a postavením těchto dvou slov do opozice. Slovo „white“ překládáme do českého jazyka jako „bílý“ nebo „čistý“. „Trash“ naopak znamená „odpad“ nebo „brak“. Z překladu je patrné, že termín „white trash“ se vyznačuje napětím a je založen na hlubokých významových rozporech (stejně jako kupříkladu posvátný a světský, nebo morálnost a amorálnost). Podle Wraye (2006) je tento termín pojmenováním znepokojivé hranice, kdy vlastní identita přechází z jednoho extrému do druhého a její nositel nemá jasně vymezeno, kam patří. „White trash“ je zkrátka pojmenováním osob, jejichž celá existence ohrožuje symbolický a sociální pořádek. Jako takový může tento termín evokovat silné emoce, jako je opovržení, hněv a odpor (Wray, 2006).

Doane a Bonilla – Silva (2003) říkají, že pojem „white trash“ stojí v kontrastu oproti vnímání bělochů jako osob zaujímajících pozici moci a autority. „White trash“ naopak označuje osoby bílé pleti, které se vyznačují špatnými ekonomickými a sociálními poměry, balancují na okraji společnosti a zřídka jim je přiznán status mocných. Tento rasový přívlastek je prostředkem k objektivizování specifických forem kultury nebo alespoň rozlišení sociálního postavení. Při rozvrstvení moci a výsad mezi bílými hraje klíčovou roli jejich venkovská identita versus městská identita a dosažené vzdělání. Tyto aspekty se podílejí na vykreslení klíčových rozdílů mezi bílými (Doane et al., 2003).

„White trash“ vyjadřuje i jiné napětí, a to mezi dvěma sociálně-analytickými kategoriemi: rasou a třídou. Pokud opět rozdělíme slovní spojení „white trash“ na dílčí slova, tentokrát se „white“ jeví jako etno-rasové označení a „trash“ je označením opovrženého třídního statusu. Pojem sjednocuje tyto dva aspekty sociální identity v jeden neoddělitelný stav, který pochopíme – li „white trash“ a okolnosti, které pojmenovává, vnímáme jako sociální nerovnost v mnoha různých souvislostech. Jakkoliv na tento pojem nahlížíme, „white trash“ je tak jako tak skládkou o dvou dílech. Který díl, je však tím modifikátorem s který je modifikován? Je pojem „trash“ modifikován pojmem „white“, nebo je tomu naopak (Wray, 2006)?

Až donedávna, hovořili – li sociologové o chudých lidech s přídomek „white trash“, hovořili zejména o třídě. Tyto studie byly však nedostačující, protože objektiv třídní analýzy měl vždy problémy se zaostřováním na skupiny s nejnižším statusem. Stejně jako Marxův lumpenproletariát, i chudí „white trash“ se jeví být v této třídě založené úvaze pouze jakousi zbytkovou kategorií, či teoretickým dodatkem. Jakožto tací, kteří se nepodíleli, nebo byli vyřazeni z kapitalistické modernizace, jeví se chudí běloši spíše jako kasta, než jako třída. Proto jsou považováni za ty, kdo neuznávají žádné sociální hodnoty a mají pouze zpátečnické politické tendence (Wray, 2006).

Pakliže se třídní pojetí „white trash“ ukazuje jako zkreslené, co potom rasa? Proč bychom nemohli vnímat „white trash“ jako primárně rasové stigma? Existují jistě dobré důvody, proč tak učinit. Nedávný vzestup studií o bílé rase, mezioborová oblast výzkumu, která zkoumá historický vývoj a současné pojetí osob s bílou pletí jako těch privilegovaných, zdá se nabízí slibnou alternativu třídě založenému pojetí. Rasově založené analýzy (stejně tak jako ty třídě založené) selhaly ve způsobu přinášení pojmu „white trash“ do centra pozornosti. Sami odborníci na problematiku bílé rasy jsou neobyčejně sebejistí a pohotví pokud slovo, které následuje za „bílý“ je kupříkladu *svrchovanost*, *síla*, *privilegium* nebo *hrdost*, ale často se zarazí, pokud je slovem, které následuje, slovo *odpad* (Wray, 2006).

2 CÍL PRÁCE A VÝZKUMNÉ OTÁZKY

2.1 Cíl práce a výzkumné otázky

Cílem diplomové práce je popsat percepci života v sociálně exkludované „romské“ lokalitě neromským obyvatelstvem.

Vzhledem k tomu, že se v práci používá kvalitativní výzkum, byla nejprve stanovena výzkumná otázka, v níž se volí jev, ke kterému se bude výzkum vztahovat (Hendl, 2005): *Jak vnímají neromští obyvatelé život v sociálně vyloučených lokalitách?*

Jako nerom je pro účely této diplomové práce označována osoba, která není příslušníkem romského etnika. Taková osoba se nehlásí k romské příslušnosti a není za Roma považována ani svým okolím. Označení nerom odpovídá romskému „gadžo“ (Davidová, 1995).

Gabal (2006) uvádí, že se na území města České Budějovice nacházejí tři sociálně vyloučené lokality (Gabal, 2006). Podle Slivky (2011) jsou rizikovými lokalitami z hlediska sociálního vyloučení konkrétně ulice V. Volfa na sídlišti Máj, Městská ubytovna pro neplatiče v Okružní ulici a starší panelový městský dům v ulici Vrbenská (Slivka, 2011).

Gabal (2006) popisuje sociálně vyloučenou lokalitu na sídlišti Máj jako uzavřený okruh tvořený bloky panelových domů v periferní oblasti v západní části města České Budějovice, kam byli po roce 1989 systematicky sestěhováni Romové v důsledku privatizace a restitucí. Počet romského obyvatelstva v dané lokalitě je odhadován až na 70 % z celkového počtu obyvatel. Zbytek obyvatelstva tvoří neromové, kteří mají v současné době tendenci se z dané lokality stěhovat pryč (Gabal, 2006).

Na Okružní ulici se nachází městská ubytovna pro neplatiče Trival (Kajanová et al., 2009). Jedná se o jasně prostorově exkludovanou lokalitu sousedící s průmyslovou zónou na periferii města. Ubytovna sestává z bytů 1+1 a

2+1. Ostraha objektu je zajišťována bezpečnostní agenturou (Gabal, 2006). Celý komplex ubytovny byl koncipován tak, že v něm nebudou dostupné žádné sociální služby. Postupem času zde však vzniklo Nízkoprahové zařízení pro děti a mládež Jiloro provozované Městskou charitou České Budějovice. Obyvatelé ubytovny se rekrutují povětšinou z řad dlužníků na nájemném, osob, které se ocitly náhle v nepříznivé sociální situaci a mimo jiné například osob opouštějících azylové domy, či jiná pobytová zařízení (Kajanová et al., 2009). Podíl Romů na celkovém počtu obyvatel ubytovny činí odhadem 70 % (Gabal, 2006).

Vyloučená lokalita v ulici Vrbenská vznikla řízeným sestěhováním sociálně slabých osob do staršího městského panelového domu s devětadvaceti malometrážními byty. Panelový dům se nachází v sousedství sídel firem a výrobních hal. Do dané lokality se často stěhují obyvatelé městské ubytovny pro neplatiče Trival. Podíl romského obyvatelstva na celkovém počtu obyvatel je odhadován na 60 %, avšak dochází ke zvyšování počtu obyvatelstva v důsledku dlouhodobých sezónních návštěv příbuzných (Gabal, 2006).

3 METODIKA

3.1 *Použité metody a techniky sběru dat*

Ve výzkumné části diplomové práce byla s ohledem na cíl zvolena strategie kvalitativního výzkumu. Kvalitativní šetření bylo provedeno metodou dotazování. Technikou dotazování byl polostrukturovaný rozhovor. Podle Hendla (2005) by měl mít polostrukturovaný rozhovor jasně definovaný účel a určitou osnovu, avšak typická je pro tento typ rozhovoru velká pružnost celého procesu získávání informací (Hendl, 2005). I v případě mého výzkumu byly předem rámcově stanoveny otázky (viz. Příloha č. 1), které byly respondentům kladeny, avšak bylo možné je v průběhu rozhovoru různě modifikovat a upravovat podle konkrétní situace a reakcí respondentů.

Jako doplňková metoda bylo zvoleno pozorování. Doplnit rozhovory o metodu pozorování je vhodné zejména z toho důvodu, že pozorování umožní výzkumníkovi lépe popsat prostředí, v němž dochází k interakci s respondenty. Kombinace více metod výzkumu vede k triangulaci, jež umožňuje získat validní a objektivní data. Roli, kterou jsem zaujala při pozorování v průběhu výzkumu, nazývá Hendl (2005) *Pozorovatel jako účastník*. Výzkumník nesoucí tuto roli působí spíše jako tazatel, provádí pozorování, ale málo se sám účastní dění ve skupině. Ostatní účastníci jsou si vědomi výzkumníkovy totožnosti (Hendl, 2005).

3.2 Charakteristika cílové populace

Výzkumný vzorek představovalo 12 osob⁸, které se neidentifikují jako Romové, žijících v sociálně vyloučených lokalitách na území města České Budějovice. Respondenti byli vybráni na základě dostupnosti.

Kontakty s respondenty jsem navazovala v jejich přirozeném prostředí, tedy zejména na ulicích, v obchodních domech, restauracích či na dětských hřištích v místě jejich bydliště. S jednou respondentkou, která byla v době realizace rozhovorů v zahraničí, jsem rozhovor uskutečnila přes internet. K některým z respondentů jsem se dostala na základě doporučení od osob, se kterými jsem již rozhovor realizovala. V ubytovně pro neplatiče Trival na Okružní ulici jsem získala kontakty na respondenty za pomoci pracovnice bezpečnostní agentury, která daný objekt hlídá a od zaměstnanců Nízkoprahového zařízení pro děti a mládež Jiloro.

3.3 Vlastní realizace výzkumu

Výzkum jsem prováděla v průběhu měsíců února až dubna 2012 ve vyloučených lokalitách v ulici V. Volfa (sídliště Máj), Okružní (ubytovna pro neplatiče Trival) a Vrbenská v Českých Budějovicích. Město České Budějovice jsem si ke svému výzkumu vybrala z důvodu dobré místní dostupnosti.

Jako problém se v několika případech ukázalo navazování kontaktů s respondenty. Mnohdy – zejména v lokalitě Okružní a Vrbenská - jsem měla se získáním respondentů značné obtíže. Osoby, žijící v těchto lokalitách, nejsou příliš nakloněny spolupráci se studenty a řada z nich nebyla ani po opakovaném

⁸ Ve skutečnosti mi na otázky odpovídalo 13 osob. Toto číslo však zahrnuje jeden manželský pár, který se mnou mluvil ve stejnou dobu a ve výpovědích se doplňoval a který proto ve výsledcích uvádím jako jednoho respondenta (pozn. autora).

vysvětlení schopna pochopit účel mého dotazování. Zejména z toho důvodu se jednotlivé rozhovory rozsahově liší.

Všem respondentům byl po vzájemném představení ještě před zahájením rozhovoru vysvětlen jeho účel a zaručena anonymita. Výhodou rozhovorů bylo, že respondenti se mnou byli o samotě, nikdo jejich výpověď nemohl poslouchat ani žádným způsobem ovlivňovat.

Samotné rozhovory se odehrávaly v přirozeném prostředí respondentů. Nejčastěji šlo o restaurace či kavárny v místě bydliště respondentů, dětská hřiště a v několika případech i o domácnosti respondentů. Místa, kde budou rozhovory probíhat, volili sami respondenti.

3.4 Zpracování dat

Jednotlivé rozhovory byly, se souhlasem respondentů, zaznamenány na diktafon a jejich doslovný přepis do elektronické podoby je součástí přílohy této práce. Data jsem zpracovala pomocí metody vytváření trsů. Metoda vytváření trsů slouží k seskupení a konceptualizaci určitých výroků do skupin na základě vzájemné podobnosti mezi identifikovanými jednotkami (Miovský, 2006). Ve výsledcích uvádím příklady doslovných citací některých respondentů.

S ohledem na zachování anonymity respondentů jsou jejich jména, která uvádím ve výsledcích, smyšlená. Lokalita v ulici V. Volfa na sídlišti Máj je ve výsledcích označována číslicí I., ubytovna pro neplatiče Trival je zakódována pod číslem II. a lokalita Vrbenská pod číslicí III.

4 VÝSLEDKY

V kapitole Výsledky provádím analýzu a interpretaci získaných rozhovorů a výsledků. Kapitola je členěna podle jednotlivých oblastí, kterými jsem se ve svém výzkumu zabývala.

4.1 Obecné údaje

Výzkumného šetření se zúčastnilo celkem dvanáct respondentů. Konkrétně šlo o sedm žen, čtyři muže a jeden manželský pár (muž a žena). Respondenti pocházejí ze tří různých vyloučených lokalit. Počty rozhovorů z jednotlivých lokalit se liší podle dostupnosti respondentů v dané lokalitě. Nejmladším respondentům bylo 24 let, nejstaršímu respondentovi pak 66 let. Průměrný věk respondentů činil 35, 6 roků. Jedna respondentka má ukončené základní vzdělání, tři respondenti jsou vyučeni, čtyři respondenti mají ukončené středoškolské vzdělání, tři respondenti mají ukončené vysokoškolské vzdělání a jeden respondent odmítl své nejvyšší dosažené vzdělání uvést. Osm respondentů z dvanácti je v současné době zaměstnaných (jedna respondentka je na rodičovské dovolené), čtyři respondenti momentálně nepracují (jedna respondentka je na rodičovské dovolené, ale ani před nástupem na ni nebyla zaměstnána). Pět respondentů má jedno nebo více dětí. Všichni oslovení se seidentifikovali jako neromové. Specifičtější informace o respondentech uvádím v tabulce (viz. Tabulka č. 1).

Tabulka č. 1: Obecné údaje o respondentech / respondentkách

Respondent	Pohlaví	Věk	Vzdělání	Zaměstnání	Děti	Osob v bytě	Lokalita
Anna	žena	24	VŠ	ano	ne	2	I.

Barbora	žena	25	SŠ	ano	ne	2	I.
Cecilie	žena	25	SŠ	ano (t.č. RD)	ano - 1	3	I.
Dan	muž	43	SŠ	ano	ano - 2	1	I.
Iva	žena	24	vyučena	ano	ne	2	I.
Filip	muž	27	VŠ	ano	ne	4	I.
Gabriela	žena	26	VŠ	ne	ne	4	I.
Lukáš	muž	25	SŠ	ano	ne	1	I.
Hana	žena	32	ZŠ	ne (t.č. RD)	ano - 3	5	II.
Janečkovi	M + Ž	66; 58	odmítli uvést	ne	ano - 1	3	II.
Klára	žena	59	vyučena	ne	ano - 1	1	II.
Emil	muž	29	vyučen	ano	ne	2	III.

Zdroj: Vlastní výzkum

4.2 Délka a důvody pobytu ve vyloučené lokalitě

Z tabulky č. 2 je patrné, že pouze jedna respondentka žije v lokalitě kratší dobu než jeden rok. Čtyři respondenti žijí ve vyloučené lokalitě jeden rok až pět let. Dva z dotazovaných uvedli, že v lokalitě bydlí v rozmezí šesti až deseti let. Pouze jeden respondent žije ve vyloučené lokalitě jedenáct let. Tři respondenti zde žijí celý život. Jedna respondentka uvedla, že v lokalitě žije asi čtvrtým nebo pátým, či šestým rokem, ale není si jistá.

Tabulka č. 2: Délka pobytu v lokalitě a důvody přistěhování

R.	Délka pobytu	Důvod	Uvažuje o změně bydliště
A	méně než 1 rok	osamostatnění + cena	ano
B	3 roky	cena + osamostatnění + poloha	ano
C	2 roky	dědictví bytu + osamostatnění	ano
D	2 a půl roku	cena	ano
E	11 let	přistěhování se za rodinou	ano
F	„celý život“	-	ano
G	„celý život“	-	ano
H	4 až 6 let (neví přesně)	následování manžela	ano
I	3 a půl roku	cena + pracovní příležitost	ano
J	6 let	neměli jinou možnost (ztráta zaměstnání, finanční důvody)	ano
K	8 let	finanční důvody (dluhy)	ano
L	„celý život“	-	Ano

Zdroj: Vlastní výzkum

Aspekt ceny a osamostatnění

Z Tabulky č. 2 vyplývá, že největší počet respondentů, konkrétně pět z dvanácti dotazovaných, se do lokality přistěhoval před nedávnem (před jedním až pěti lety). Tyto osoby uvedly, že důvodem přestěhování do vyloučené lokality, bylo zejména hledání levného bydlení:

„Potřeboval jsem sehnat levné bydlení po rozvodu s manželkou, která zůstala s dětmi v našem domě.“ (Dan, I.)

„S bývalým přítelem jsme sháněli podnájem a tam to bylo tak nějak nejlevnější. Ty byty jsou tam fakt hrozně levný ve srovnání s bydlením o pár bloků dál od Volfovky.“ (Iva, I.)

popř. osamostatnění se od původní rodiny:

„Důvodem k přestěhování na sídliště Máj byla touha po společném bydlení s mým přítelem. Rozhodli jsme se tedy, že si najdeme podnájem. Opravdu naším cílem nebylo sídliště, ale najít slušný byt s levným nájmem není zas tak jednoduché.“ (Anna, I.)

„Máme to po babičce. Bydleli jsme na Vltavě, ale rodiče si postavili dům a my jsme se chtěli osamostatnit, takže nám nezbylo nic jiného, než jít sem. Bohužel...“ (Cecilie, I.)

či kombinace obou výše uvedených faktorů:

„Zejména levná koupě bytu o velikosti 4 + 1, osamostatnění se od rodičů....“ (Barbora, I.)

I z výpovědí respondentů, kteří žijí v lokalitě po celý svůj život je patrná otázka ceny bydlení a touhy po osamostatnění (nikoliv samotných respondentů, ale zejména jejich rodinných příslušníků). Důležité také je, že v době, kdy se do lokality stěhovali, nešlo o vyloučenou lokalitu, ale o bydlení na standardní úrovni:

„Nejsem si jistej, ale myslím, že tehdy to byly relativně nové baráky, nebylo to špatný bydlení. Stěhovali jsme se od babičky, naši byli mladí, a tak chtěli do svého. Nic lepšího než panelákovéj byt si nemohli dovolit.“ (Lukáš, I.)

Vyloučená lokalita jako poslední možnost

Dva respondenti uvádějí jako důvod přestěhování do vyloučené lokality existenční problémy (dluhy, ztráta zaměstnání).

Manželé Janečkovi, kteří vychovávají syna s mentálním postižením, v rozhovoru uvedli, že zásadní roli v jejich nuceném přestěhování do vyloučené lokality hrála ztráta zaměstnání pana Janečka a rodinné spory, kvůli nimž manželé

přišli o peníze: „*Tehdá u manžela v práci propouštěli, a tak přišel o práci. Podívejte se, jak je na tom kluk! Já jsem s ním musela být pořád doma a pracovat jsem nikdy nemohla. Do toho nás ještě obrala manželova sestra o nějaký peníze a nebylo pomalu už z čeho platit byt, a tak jsme skončili tady.*“ (Janečkovi – paní Janečková, II.)

„*Ježiš, jaký asi důvody?! Podívejte se na nás! Nic jinýho nám nezbylo, takže asi tak!... Tady je to taková konečná stanice.*“ (Janečkovi – pan Janeček, II.)

Klára přiznává, že ačkoliv by měla kam z vyloučené lokality odejít, nemůže tak učinit, neboť dluží na nájemném v místě předchozího bydliště a neměla by dluh z čeho uhradit: „*Tam, kde jsem bydlela, tam je takovej větší dluh, takže bych to blbě stíhala...jako platit tamto a ještě ten dluh z toho bytu.*“ (Klára, II.)

Z výpovědí obou respondentů je patrné, že vzhledem k nepříznivé finanční situaci pro ně hrála klíčovou roli cena bytů ve vyloučené lokalitě. Proto je možné řadit tyto respondenty i do výše uvedené kategorie (aspekt ceny a osamostatnění).

Lhostejnost v otázce bydlení

Respondent Emil jako jediný uvádí, že nijak nepřemýšleli nad volbou bydliště a ani se ji nesnažili nikterak ovlivnit. Dříve bydlel u prarodičů, odkud se kvůli neshodám s babičkou v osmnácti letech přestěhoval k matce žijící ve vyloučené lokalitě: „*Já tady žiju nějakých jedenáct let. Naši ještě dýl. ... Jo, já jsem s nima dřív nežil. Bydlel jsem u báby ve Velešíně. Ta mě v osmnácti vyhodila, že jsem dospělej, tak ať se vrátím k mámě, protože se jí nelíbilo, že chodim pařit a tak. Tak jsem šel k mámě, mně to bylo jedno.*“ (Emil, III.)

4.3 Motivace k opuštění vyloučené lokality a možné bariéry

Touha po změně bydliště kvůli dětem

Všech dvanáct respondentů shodně uvedlo, že uvažují, anebo někdy v minulosti uvažovali, o opuštění lokality a změně bydliště. Čtyři respondenti uvádějí, že pokud jde o ně samotné, bydlení ve vyloučené lokalitě jim přijde snesitelné, ale nedokážou si představit, že by zde vychovávali děti:

„Pro mě a mého přítele je jasné, že nechceme na sídlišti bydlet na doživotí. Opravdu bych nechtěla na sídlišti vychovávat své děti...“ (Anna, I.)

Cecilie uvádí, že byty v lokalitě jsou povětšinou zrekonstruované, jsou ve velmi dobrém technickém stavu a cenově přijatelné. Přesto si nemyslí, že je to vhodné místo pro výchovu dětí zejména proto, že se obává toho, že by se její dvouletý syn mohl v budoucnu začít kamarádit s romskými dětmi, které Cecilie nepovažuje za vhodné společníky. Právě kvůli obavám o syna je ochotna odstěhovat se z plně vybaveného bytu ve vyloučené lokalitě do nevybaveného bytu v prestižnější části města: *„Byty na Volfovoce jsou luxusní, když je člověk koupí, tak už na ně nemusí šáhnout. Být sama, tak to neřeším. Ale s dítětem tady nezůstanu ani náhodou. Nedokážu si představit, že až se malej začne kamarádit s ostatníma dětma, tak k nám bude chodit na návštěvu nějaká banda deseti Cikánů. To vůbec! Ti mi nesmí přes práh! Mám na ně averzi a nejhorší je, že tomu dítěti to člověk nevysvětlí. Nemůžem mu říct, aby se s nima nekamarádil, protože jsou jiný. Doufám, že do roka jsme pryč. Jenom to tu ještě nějak přežít a pryč... Hned jak to půjde, tak jdem do hypotéky, i kdybychom se měli zadlužit do smrti. I kdyby ten nový byt neměl nic, i kdybych měla spát na podlaze, tak nezájem. Beru matračku a jdu. Okamžitě!“ (Cecilie, I.)*

Ani další respondenti, byť někteří sami ve vyloučené lokalitě vyrostli, si nedokáží přestavit vychovávat zde v dnešní době své dítě, ačkoliv neuvádí konkrétní důvody:

„Pamatuju si, že jako dítě jsem tu byla opravdu šťastná. Ale teď je to o něčem jiném. Obyvatelé se tu proměnili a už tu není takový klid. ... Tohle prostě není místo pro rodiny s dětmi. Já bych tady dítě vychovávat nechtěla.“ (Gabriela, I.)

„... Já osobně bych tu dítě vychovávat nechtěl. To je možná ten důvod, kterež mě jednou v budoucnu donutí zvednout kotvy, to je fakt. Nechtěl bych, aby tady vyrůstaly moje děti.“ (Lukáš, I.)

Nedostatek finančních prostředků jako bariéra v opuštění lokality

Devět respondentů uvádí, že jim v opuštění vyloučené lokality brání špatná finanční situace:

„...Ale zároveň chápu, že mnoho lidí tu šanci přestěhovat se nemá. A tato šance je spjata s penězi. Peníze buď člověk má a může si vybírat, kde bude bydlet, anebo je nemá a musí bydlet tam, kde je mu to umožněno za peníze, kterými disponuje. Možná i tento fakt podvědomě vedl k tomu, že jsme se s přítelem rozhodli odjet do Velké Británie vydělat si peníze, abychom nemuseli žít na sídlišti...“ (Anna, I.)

„Jo, ale nechci jít nikam sám. Byty jsou dneska drahý a já nemám moc peněz. ... Jo, kdyby mi jako někdo dal byt, tak to bych tu nezůstával...“ (Emil, III.)

„Není to jednoduchý, všechno je otázka financí...“ (Gabriela, I.)

„Nedostatek peněz a snad už i nedostatek chuti něco řešit.“ (Janečkovi, II.)

Z výpovědí manželů Janečkových je patrná rezignace a nedostatek vůle změnit svůj současný životní styl. Svou roli v tom patrně hrají jejich předchozí neblahé životní zkušenosti: postižení syna, ztráta zaměstnání, rodinné spory.

Někteří respondenti, byt' uvádějí, že v současné době nemohou vzhledem k tíživé finanční situaci lokalitu opustit, mají reálnou naději, že v budoucnu pro ně bude dostupné i bydlení na vyšší úrovni:

„Kvůli penězům. Všechno je dneska drahý a my na to prostě nemáme. Možná jednou půjdem do bytu po mojich rodičích.“ (Hana, II.)

„Chtěla jsem si kupovat byt někde jinde. Ale když jsem si to spočítala, tak bych na to prostě neměla, takže musím ještě chvíli počkat.“ (Iva, I.)

„... Jelikož jsem momentálně na mateřský, tak na hypotéku nedosáhneme, ale určitě jdeme z Máje pryč. Každopádně!“ (Cecilie, I.)

Znehodnocení ceny bytu ve vyloučené lokalitě

Někteří respondenti jsou si vědomi toho, že hlavní zábranou v opuštění lokality je nemožnost prodat byt za ceny srovnatelné se stejně velkými byty v jiných lokalitách:

„Byt není jednoduché prodat. Nechce se mi ho prodávat pod cenou.“ (Barbora, I.)

„Tam když se člověk nastěhuje, tak už se odtud nedostane, anebo když fakt bude chtít prodat byt a jít odtud pryč, tak přijde o hromadu peněz, protože to jsou absolutně neprodejné byty. Jsou levnější o šest set až sedm set tisíc, než v jiných lokalitách po Budějovicích...“ (Cecilie, I.)

„...Ty byty jsou tam fakt hrozně levný ve srovnání s bydlením o pár bloků dál od Volfovky, tudíž na druhou stranu pak nikdo nemůže počítat s tím, že prodá byt 4 + 1 na Volfovce a koupí si za ty peníze stejně velké byt někde jinde. To ani náhodou, to by musel přihodit aspoň ještě milion ze svého. A kolik lidí si tohle dneska může dovolit, že jo...“ (Iva, I.)

Únik z lokality

Někteří respondenti uvedli, že neboť nemohou z různých důvodů v současné době opustit lokalitu trvale, snaží se alespoň veškerý volný čas trávit mimo oblast lokality, v níž žijí:

„Když mám volno, jezdím odtud pryč, co nejdál. Vezmu malýho a okamžitě jedu za rodiči mimo Budějovice. Manžel pracuje na tři směny, takže je pořád v práci a já se tady nemíním příliš zdržovat. Co to jde, tak jsem pryč.“ (Cecilie, I.)

„Když jsem ještě bydlel s rodinou, hodně jsem se věnoval sportu. Především fotbalu a cyklistice. Dokud jsme neměli děti, jezdili jsme i dvakrát do roka na dovolenou. S dětmi jsme byli celý víkendy po výletech. Teď už je to horší. Kvůli nedostatku placu mám všechnu sportovní výbavu zatím u bývalý ženy. Až bude

teplo, chci zas šlápnout do pedálů, ale to si budu muset kolo tahat asi do bytu, protože kdybych ho nechal ve sklepě, dávám mu jeden den života. Ted', co bydlím tady, trávím většinu času v práci. Když dostanu na víkend děti, odjíždíme k mým rodičům na chalupu.“ (Dan, I.)

4.4 Úroveň života ve vyloučené lokalitě

Tabulka č. 3: Úroveň bydlení

R.	Úroveň hodnotí	Klady	Zápory	Zásadní problémy
A	kladně	dostupnost služeb, vzdělávacích institucí, kina, lékaře, MHD, pošty	nekomfortní bydlení v panelovém domě parkování špína, nepořádek anonymita	parkování
B	kladně	dostupnost obchodů, kina, MHD blízkost přírody	hluk (zejm. v noci) přelidněnost parkování	častý hluk do pozdních nočních hodin
C	záporně	cena bytu	velká koncentrace Romů na sídlišti strach z přepadení	kriminalita nepořádek
D	záporně	cena bytu dostupnost obchodů, pošty, kina, MHD	absence soukromí nekomfortní bydlení v panelovém domě nepořádek strach z přepadení	nezaměstnanost parkování kriminalita nepořádek

E	neutrálně	cena bytu lokace blízko centra i přírody	hluk nepořádek problémy s Romy	velká koncentrace Romů v domě nepořádek kriminalita hluk
F	kladně	klid oproti centru města dostupnost obchodů, MHD, kina blízkost přírody	hluk (produkován Romy) strach z přepadení parkování	žádné (v budoucnu však nechce žít na sídlišti s Romy)
G	záporně	cena bytu lokalita	nepořádek, špína parkování neprodejnost bytu kriminalita	velká koncentrace Romů na sídlišti strach z přepadení nepořádek
H	kladně	cena bytu dobrá sousedská komunita volnočasové vyžití pro děti	velikost bytu vzdálenost od centra hluk v noci	hluk v noci občasné sousedské spory
I	záporně	cena bytu	nepořádek, špína hluk strach rodinných příslušníků z přepadení	nepořádek hluk kriminalita parkování
J	záporně	cena bytu	nepořádek, špína hluk velká koncentrace	velká koncentrace Romů v lokalitě

			Romů v lokalitě	nepořádek nezaměstnanost
K	kladně	neuedla	velká koncentrace Romů v lokalitě hluk	neuedla
L	záporně	cena bytu dostupnost kina, restaurací, MHD	nepořádek, zdevastované vybavení parkování	přelidněnost parkování nepořádek hluk v noci kriminalita

Zdroj: Vlastní výzkum

Tabulka č. 3 shrnuje v bodech odpovědi jednotlivých respondentů na téma subjektivního vnímání úrovně života a bydlení ve vyloučené lokalitě. Pět respondentů uvedlo, že úroveň bydlení ve vyloučené lokalitě hodnotí kladně. Naopak šest respondentů hodnotí úroveň bydlení záporně a 1 respondent má na toto téma neutrální názor: „*Já to nějak neřeším. Myslím, že je to bydlení jako každý jiný. Nevím, co k tomu mám říkat. U babky jsme měli barák, tady máme byt, takže je tu míň místa a všechno je daleko víc slyšet. Ale už jsem si zvyknul a fakt je mi to jedno.*“ (Emil, III.) Všech pět respondentů, kteří hodnotili celkovou úroveň bydlení v lokalitě kladně, však zároveň uvedlo i některé záporné aspekty bydlení.

Nejčastější odpovědí na otázku, co respondenti řadí mezi klady bydlení, byla cena bydlení. Ta ovšem může být ambivalentní v tom smyslu, že znemožňuje byt naopak výhodně prodat: „*Já vám ani nevím. Snad jen, že se tady dají sehnat levné byty. Ale to je zároveň i nevýhoda pro lidi, jako jsem já, kteří by tady byt rádi prodali.*“ (Gabriela, I.)

Pro některé respondenty je cena nemovitostí ve vyloučené lokalitě jediným pozitivem:

„Krom toho, že jde o levný bydlení, asi žádný klady nenajdu.“ (Iva, I.)

„Je to levnější, než normální byt na sídlišti, ale jinak na tom žádný klady nevidím.“ (Janečkovi - paní Janečková, II.)

Druhou nejčastější odpovědí, pokud jde o klady bydlení, byla dostupnost kina a městské hromadné dopravy v případě lokality, která tyto benefity splňovala. Méně časté byly odpovědi týkající se dostupnosti dalších služeb.

Samostatnou otázkou byla spokojenost s dopravní obslužností vyloučené lokality. Tu respondenti hodnotili veskrze kladně:

„Dopravní obslužnost v této lokalitě je v pořádku, MHD jezdí často a spoje jsou dobré.“ (Anna, I.)

„Trojka jezdí na Máji po pěti minutách. To není vůbec problém.“ (Cecilie, I.)

„Jestli se do dopravní obslužnosti počítá i to parkování, tak to je jedna velká tragédie. Jinak městská ta tu jezdí co pět minut.“ (Dan, I.)

„Tak jezdí tu městská. Myslím, že to stačí.“ (Emil, III.)

„Velmi. MHD do města jede každých maximálně deset minut a spojů je tu velké množství do každé části města.“ (Filip, I.)

„Ano, pro moje potřeby a potřeby naší rodiny je dostačující.“ (Gabriela, I.)

„Městská tam jezdí furt, ale spoje do a z práce mám horší.“ (Iva, I.)

„Městská tu jezdí. Ale mohla by častěji.“ (Janečkovi – paní Janečková, II.)

„Jo, jezdí tu trolej každou chvíli.“ (Lukáš, I.)

Respondenti jsou spokojeni i s dostupností lékařské péče a sociálních služeb:

„Jak jsem už říkala, všechny potřebné služby jsou v okolí Volfovy ulice dobře dostupné.“ (Anna, I.)

„Lékařská péče je dostatečná – praktik, zubař, gynekolog. Sociální služby zde nevyhledávám.“ (Barbora, I.)

„To je všechno v dosahu. Nemohu si stěžovat. Navíc je tu pošta, spoustu obchodů.“ (Cecilie, I.)

„Já tady praktickýho nemám, ale myslím, že tady všechno je, kdyby člověk potřeboval.“ (Dan, I.)

„Ano, pošta a sociálka jsou v nedaleké blízkosti a zdravotní středisko mám kousek od baráku.“ (Filip, I.)

„Tomu nemůžu nic vytknout. Všechno máme poblíž. A když ne, nasedneme na městskou a za deset minut jsme v centru.“ (Gabriela, I.)

„Což asi tady všechno je, ale my máme doktory ve městě...“ (Hana, II.)

Neznalost sociálních služeb

Z výše uvedených odpovědí týkajících se dostupnosti lékařské péče a sociálních služeb vyplynulo, že respondenti přesně nevědí, co zařadit pod pojem sociální služby a za sociální službu považují také kupříkladu poštu, nebo obchodní centra. Všichni dotazovaní, žijící v ubytovně pro neplatiče Trival dokázali, že nemají povědomí o sociálních službách v místě svého bydliště. O Nízkoprahovém zařízení pro děti a mládež Srdíčko – Jiloro se všichni respondenti vyjadřovali jako o školce, popřípadě jako o družině:

„Mají tady školku i hřiště...“ (Hana, II.)

„... Cikáni mají i nějakou školku nebo družinu...“ (Janečkovi – paní Janečková, II.)

„Jo, ta charita. Pro ty malý. Tam chodí do školky jako jo... Ty prckové.“ (Klára, II.)

„To je všechno v dosahu, nemohu si stěžovat. Navíc je tu pošta a spoustu obchodů.“ (Cecilie, I.)

Pokud jde o zápory bydlení ve vyloučené lokalitě, pak respondenti nejčastěji, a sice v sedmi případech, uvedli špinavé prostředí, celkový nepořádek a zdevastované vybavení. Stejný počet respondentů uvedl, že jako zápor bydlení vidí hluk. Výčet negativ ve výpovědích respondentů se často překrýval:

„Zdi jsou tenké, je slyšet všechno od sousedů po stranách i nad vámi. ... Jinak prostředí sídliště taky nic moc...všechno poničené, odpadky všude, bordel u popelnic. Celkově při slově sídliště se mi vybaví: špína, odpadky a hovna od psů na těch zbytcích trávy, co mezi paneláky jsou...“ (Anna, I.)

„Hroznej bordel! To se ani nedá říct slušně... Všechno zničí. Ať tam udělají cokoliv, tak všechno do druhýho dne počmáraný, zničený, hřiště rozbitý. Všude bordel...“ (Cecilie, I.)

„Je tu docela bordel, takže normální lidi tu moc nevydrží bydlet. ... Po nocích občas řev.“ (Emil, III.)

„Romští občané občas hluční...“ (Filip, I.)

„Je to krapet dál od centra, ale dá se to. Jinak tu bejvá taky řev po nocích. To mi vadí, máme malý děcka.“ (Hana, II.)

Respondentka Iva oceňuje, že někteří romští obyvatelé vyloučené lokality participují na úklidu v rámci veřejně prospěšných prací. I přesto však považuje vyloučenou lokalitu, v níž žije, za znečištěnou:

„Je to hnus. Všude bordel. Ale na druhou stranu některý Cikáni jsou členy úklidových čet, takže po sídlišti sbírají bordel a to se to pak docela dá přežít. Ale většinou, když jdu, tak jsou všude rozkopaný koše, samej bordel.“ (Iva, I.)

Manželé Janečkovi jsou toho názoru, že nepořádek v místě jejich bydliště způsobují zejména jejich romští sousedé:

„Všude je tu špína po chodbách, bordel, žijou tu totiž snad samí Cikáni kromě nás. V noci kolikrát řev, že kluk nemůže spát a my taky ne...“ (Janečkovi – pan Janeček, II.)

Podle Lukáše souvisí znečištění vyloučené lokality do jisté míry s nevychovaností dětí, které nejsou schopny uklidit po sobě nepořádek, který způsobí:

„Je to tu hodně zdevastovaný, nikdo neudrží pořádek, spíš všechno ničí... Není tu moc čisto, což asi souvisí s tím, že tady hodně lítají venku děti, který nejsou naučený, aby po sobě uklízely. Ale ani někteří rodiče jim nemají co vyčítat v tomhle směru. ... Nejhorší je asi fakt ta špína a v noci občas i hluk. Já jsem chlap, ale i tak je na mě dost, když se tu válí na dětském hřišti slušně řečeno exkrementy...a to nejenom psi! A mezi tím pobíhají děti...“ (Lukáš, I.)

Pět respondentů uvedlo, že záporům bydlení ve vyloučené lokalitě je problém s parkováním, který spočívá zejména v nedostatku parkovacích míst:

„... Co je nejhorší, tak to je problém s parkováním, kdy kapacita parkovacích míst je těžce nedostačující...“ (Anna, I.)

„... Jinak já za velkej problém považuju parkování. Tady prostě není dostatek placu pro všechny auta...“ (Dan, I.)

Někteří respondenti poukazují v souvislosti s parkováním nejen na nedostatečnou parkovací plochu, ale i na obavy z vyloupení či poškození vozu, které pramení z jejich osobních zkušeností:

„... Dalším problémem je parkování. Člověk nemůže v žádném případě nechat rádio v autě. To nepřipadá v úvahu. Pokud ho tam člověk nechá, hned druhý den je auto rozmlácený, má propíchaný gumy a tak podobně. Moje kamarádka, která taky bydlí přímo ve Volfovce, měla během měsíce třikrát propíchaný gumy u auta a neví proč. Taky nikomu nic špatnýho nedělá... Nám osobně vykradli auto a to hned, co jsme se sem nastěhovali. S tím, že máme každou chvíli uražená zrcátka u auta, už jsme se smířili. Oni když si usmyslí, tak jdou a jednomu autu po druhém uráží zrcátka. Ale to je tady prostě normální, s tím se člověk musí smířit.“ (Cecilie, I.)

„Každá rodina má tři auta a pak není pořádně ani kde zaparkovat. Je to prostě barák postavenej před x lety a je určenej pro jinej druh bydlení, než co lidi vyhledávají dneska. ... Nám několikrát vybrali auto, ještě když jsem bydlel s rodiči. Člověka to pak naučí dávat si na svoje věci bacha, protože tak nějak počítá s tím, že může být kdykoliv okraden. Ted' už je delší dobu všechno v klidu, ale policajti jsou tady každou chvíli, protože tady se pořád něco děje.... Do toho tisíc aut zaparkovaných všude možně po trávě. Působí to tu na první pohled jako nějaký kemp.“ (Lukáš, I.)

Čtyřikrát se mezi odpověďmi respondentů na otázku, jaké jsou záporné aspekty života v místě jejich bydliště, objevila odpověď, že se ve vyloučené lokalitě oni sami nebo jejich rodinní příslušníci obávají přepadení ze strany Romů. Respondentky Cecilie a Iva se bojí o svou bezpečnost zejména proto, že jejich rodinní příslušníci již mají s napadením Romy, ať už fyzického nebo verbálního charakteru, osobní zkušenost:

„To je jasný. Tam se člověk fakt bojí i jít nakoupit za bílýho dne. ... Tam jsou každou chvíli policajti, výjezdy. Tam se rvou...to je strašný. Tam si ubližují, že tam jde i o život. Já bych po desáté večer ven fakt nešla...sama určitě ne! ... A jim to není blbý, oni prostě člověka zmlátí. Nedávno Romové zmlátili i mého manžela. Přišel domů se zlomeným nosem a já vím, že on by nic nevyprovokoval. Oni prostě, když mají náladu, tak se porvou. Já mám u sebe neustále pepřák, bez něj prostě nevyjdu ven.“ (Cecilie, I.)

„... Moje sestra se za mnou bojí i jezdit, protože jednou byla slovně napadena jednou malou Cikánkou jen proto, že jí řekla, že neví, kolik je hodin. Od té doby se jich hrozně bojí a vůbec za mnou nechce jezdit.“ (Iva, I.)

Kromě výše vedených záporů bydlení ve vyloučené lokalitě respondenti v menší míře uváděli záporny jako je nekomfortní bydlení, anonymita, přelidněnost, nezaměstnanost, vysoký počet Romů žijících na jednom místě a problémy s nimi spjaté, absence soukromí, neprodejnost bytu, kriminalita (nastíněná již v některých výše uvedených výpovědích respondentů), nedostačující velikost bytů, velká vzdálenost od centra města.

4.5 Soužití s Romy

Negativní vztah k Romům na základě dřívějších osobních zkušeností

Někteří respondenti mají proti Romům výhrady na základě svých osobních zkušeností z minulosti, a to i přes to, že s Romy žijícími v jejich sousedství nyní, dosud neměli žádný problém:

„Popravdě řečeno od malinka je mi v blízkosti Romů nepříjemně. Když jsem byla malá, byla ulice Jírovцова taky plná romského obyvatelstva. Abych se dostala ze školy domů, musela jsem touto ulicí projít až na konec. Kolikrát se mi stalo, že romské děti vyššího věku po mě z oken lily vodu a házely po mě kameny...“ (Anna, I.)

„Když jsem chodila na střední školu, Romové mě okradli. Od té doby je nesnáším...“ (Gabriela, I.)

„Nejhorší je, že já už na ně mám takovou averzi, že mi vadí jakýkoliv. Jezdila jsem na Máj k babičce, takže problémy s Romy jsem vnímala už od malička.“ (Cecilie, I.)

Negativní vztah k Romům po přestěhování do vyloučené lokality

Mezi odpověďmi respondentů se objevil i názor, že na Romy začali pohlížet negativně až poté, co se přestěhovali do vyloučené lokality a začali žít v bezprostřední blízkosti Romů:

„Spíš negativně. Ale nevšímám si jich a oni si nevšímají mě. Už jsem si tam i zvykla. Když na mě někdo pokřikuje, což se taky občas stává, neřeším to a jdu prostě dál. Abych byla ale upřímná, tak Cikány fakt nemám ráda. Nejradši bych je poslala někam pryč. Dřív jsem je nějak neřešila, ale od té doby, co žiju na Máji, jsem totál rasista, fakt.“ (Iva, I.)

Averze vůči Romům bez udání důvodu

Někteří respondenti ve svých výpovědích uvedli, že ačkoliv nemají s Romy žádnou osobní negativní zkušenost, přesto na ně jaksi automaticky pohlížejí velice kriticky. Hovoří dokonce o vrozené nenávisti. Negativní názor na Romy v tomto případě tedy z velké části nepramení z problémů vzniklých soužitím Romů a majority v lokalitě:

„Já jsem Romy nikdy neměl rád, mám to asi tak nějak v krvi. Od toho se odvíjí můj postoj k nim a je logický, že nejsem na vrcholu blaha, že s nima musím žít v jednom baráku. Akorát tu řvou, lítaj a dělaj bordel. Nic víc.“ (Dan, I.)

„Já Cikány odjakživa nemám rád. Nejradši bych jim rozbil držky, když je vidím.“ (Emil, III.)

Romové jako poživatelé sociálních dávek

Mezi respondenty, kteří uvedli, že soužití s Romy vnímají jako negativní, je hojně rozšířen názor, že Romové jsou pasivními příjemci sociálních dávek. Averse vůči Romům v tomto případě také explicitně nevychází ze soužití s touto menšinou, ale spíše z jakéhosi negativního celospolečenského naladění:

„Není divu, když dnešní společnost si je k tomu vychovává svou štědrostí a tím, že do nich pumpuje nehorázný sumy peněz bez důvodu. Slušný lidi, co si musí vydělávat na živobytí prací, by nikdy nešli a nerozmlátili dětský hřiště, nebo něčí auto. Jim to asi nepřijde divný, asi si myslí, že nám dá sociálka taky na nový... V týhle čtvrti je ohromná nezaměstnanost. Jenže to bych neviděl tak černě, za to si můžou všichni sami. Tady je to samej Rom a ti jak známo prostě nehnou.“ (Dan, I.)

„Myslím si, že okrádají náš stát a vydělávají na ně takoví blbci, jako jsem já, co chodí na dvanáctky do práce.“ (Emil, III.)

„Nechodí do práce, a tak celé noci řvou a dělaj bordel.“ (Iva, I.)

Čtyři respondenti, přestože mnohdy mají k některým příslušníkům romského etnika jisté výhrady, vnímají soužití s Romy pozitivně nebo jim alespoň Romové nevadí:

„Nevnímám, že jsou to Romové. Ke mně se kolikrát chovají slušněji než bílí.“ (Barbora, I.)

„Obecně s nimi žádný problém nemám, samozřejmě, že občas mi vadí jejich hlučnost. Dle mého názoru pokud jsou Romové po jednom, tak jsou téměř neškodní, to si nikdy nic netroufnou. Problém je, pokud jsou ve skupině. Většina lidí, kteří nepochází přímo z Máje, a není otrkaná blízkým soužitím s Romy, se na Máji hlavně večer a v noci bojí.“ (Filip, I.)

„Můj muž je Cikán a žije se mi s ním dobře. I s jeho rodinou. Tady jsou některý horší, dělají bordel a řvou. Jenomže to můžou dělat jak bílí, tak Cikáni. Takže já vnímám bydlení s Cikánama dobře, nevadí mi. Jsou to lidi, jako my bílí.“ (Hana, II.)

„Nemám s nima problém. Aktivně je nevyhledávám, ale když jsou slušný a mají zájem se bavit, klidně s nima prohodím pár slov. Už na základce jsme měli ve třídě Cikány a nikdy mi nevadili. ... To má člověk v sobě tak nějak zakódovaný, jaký k nim má postoj, bych řekl.“ (Lukáš, I.)

Romská lokalita

Ve výpovědích respondentů se třikrát objevil názor, že lokalita, v níž žijí, patří Romům a že neromové jsou zde považováni za jakési přistěhovalce, kteří musí chtít nechtít přijmout romská pravidla:

„Romové moc dobře vědí, že to sídliště patří jim a že oni jsou tam páni.“ (Barbora, I.)

„Řeknou mi klidně, že chtějí deset korun za to, že si moje bílý dítě sjede na klouzačce. Co jim na to mám říct?! To je prostě směšný! ... Romové si celé sídliště přivlastňují. Takže já jsem vlastně doma takový vetřelec...ne oni, ale já!“ (Cecilie, I.)

„Oni to tu pojali tak, že jsou tu páni a my normální lidi jsme tu navíc...“ (Dan, I.)

„Kdyby tu bylo pár rodin, tak by to snad tak nevadilo, ale tohle jsou ohromné romské klany, které ovládají celou tuhle čtvrť...“ (Gabriela, I.)

Neromství jako norma

Pět respondentů hovořilo o neromech v porovnání s Romy jako o „normálních lidech“:

„S nikým jsem se ani skoro nepotkala, natož abych se s někým dala do řeči. To platí jak o Romech, tak i o normálních lidech.“ (Anna, I.)

„Když jdu na pískoviště, tak vidím, že tam jiný normální lidi s malýma dětma nechodí. Proto raději chodím s dítětem mimo Máj...“ (Cecilie, I.)

„Oni to tu pojali tak, že oni jsou tu páni a my normální lidi jsme tady navíc...“ (Dan, I.)

„Je tu docela bordel, takže normální lidi tu moc nevydrží bydlet. ... Já považuju za problém, že jsou tady ty Cikáni. Nevim teda, co je táhne zrovna sem. Tady už pomalu žádný normální lidi nebydlí...“ (Emil, III.)

„Sebrali mi školní batoh, kde jsem měla mobil, peníze, doklady a učebnice... Jediný, co se mi vrátilo, byly učebnice a sešity, které jsem po dvou týdnech našla vyhozené u kontejneru. Na co jim by asi tak byly učebnice, když nikdo z nich, na rozdíl od normálních lidí, do školy nechodí. ... Normální člověk aby se tu bál večer vylézt na ulici. Já si nesednu ani na lavičku před domem, bojím se, abych něco nechytla...“ (Gabriela, I.)

Neromové jako „slušní lidé“

Ve výpovědích respondentů se několikrát objevilo označení neromů, žijících v „romské“ vyloučené lokalitě, jako slušných lidí:

„My, co se scházíme, když jdu na hřiště, tak to jsou slušný lidi... Jsou to slušný nešťastný lidi, kteří v téhle době nemají na to, aby si koupili lepší byt...“ (Cecilie, I.)

„Slušný lidi, co si musí vydělávat na živobytí prací, by nikdy nešli a nerozmlátili dětský hřiště, nebo něčí auto.“ (Daniel, I.)

„Slušných lidí tady moc nezůstalo...“ (Gabriela, I.)

4.6 Sousedské vztahy

V Tabulce č. 4 je zaznamenáno, jak hodnotí neromští obyvatelé sociálně vyloučené lokality vztahy se svými romskými a neromskými sousedy.

Tabulka č. 4: Sousedské vztahy

R.	vztahy s neromskými sousedy hodnotí	vztahy s romskými sousedy hodnotí
A	žádné nenavazuje	žádné nenavazuje

B	negativně	pozitivně
C	pozitivně	negativně
D	pozitivně	negativně
E	neutrálně	negativně
F	pozitivně	pozitivně
G	pozitivně	negativně
H	pozitivně	pozitivně
I	žádné nenavazuje	žádné nenavazuje
J	žádné nenavazují	žádné nenavazují
K	negativně	negativně
L	pozitivně	pozitivně

Zdroj: Vlastní výzkum

Na otázku, jak respondenti hodnotí vztahy s Romy a neromy ze svého sousedství, odpověděli tři respondenti, že žádné vztahy nenavazují:

„Žádné vztahy jsem ani neměla. S nikým jsem se ani skoro nepotkala, natož abych se s někým dala do řeči. To platí jak o Romech, tak i o normálních lidech.“
(Anna, I.)

„Vztahy nemám vůbec žádný. Já tam skoro vůbec nikoho neznám, ani bílý ani černý.“ (Iva, I.)

„Bílejších tady moc nebydlí. Někoho občas potkáme, když jedem s klukem do města, pozdravíme se a tím to asi tak hasne. Nikoho nevyhledáváme. Cikánů je tady hodně. Je tu černo. Ani s nima vztahy nenavazujeme. Prostě žijeme vedle sebe a vzájemně se ignorujeme. Takže bych vztahy jak s bílými, tak s Cikánama hodnotila tak, že to ani žádný vztahy vlastně nejsou.“ (Janečkovi – paní Janečková, II.)

Pouze respondentka Barbora uvedla, že s romskými obyvateli lokality udržuje vřelejší vztahy, než s obyvateli neromskými. Hovořila i o tom, že Romy má ve vyloučené lokalitě ráda většina neromů: *„Většina lidí tam má radši Romy. Asi i já... Ke mně se kolikrát chovají slušněji než bílí.“* (Barbora, I.)

Čtyři dotazovaní uvedli, že soužití s neromským obyvatelstvem vnímají pozitivně (nebo neutrálně) oproti soužití s Romy, které považují za problémové. Respondentka Cecilie hovoří o tom, že se nepovažuje za rasistku, nicméně dobré vztahy má pouze s neromy. O Romech smýšlí negativně a staví je do kontrastu s Vietnamci, kteří jsou podle jejího názoru přistěhovalci a stejně tak, jako Romové, nemají v České republice co dělat, ale jelikož jsou pracovití, nikomu nevadí tolik, jako Romové:

„Vztahy s neromy mám dobré. My, co se scházíme, když jdu na hřiště, tak to jsou slušní lidi. Povídají si s váma, poprosí třeba o cigaretu a chovají se slušně. Neřekla bych, že někteří neromové jsou vyloženě sociálně slabí a podobně. Jsou to slušní nešťastní lidi, který v téhle době nemají na to, aby si koupili lepší byt, a nezbyvá jim nic jinýho, než žít tady. Mám tady hromadu mladých kamarádů, kteří zde bydlí s partnerkami a to jsou lidi, kteří prostě neměli jinou možnost. ... Ale právě po večerech se tam schází Cikáni, což je úplná katastrofa. ... Maximálně s nimi prohodím nějaký to slovo, ale že bych mezi nima měla kamarády, tak to určitě ne. Já sice nejsem rasista, ale je nemám opravdu ráda, fakt ne. Za tu dobu, co bydlím na Máji, jsem si vytvořila takovou averzi, že když vidím Cikána, jdu od něj kilometr daleko. Na Máji žije i dost Vietnamců. Ale neví se o nich, protože oni jsou slušní a makaj od rána do večera. U nás v baráku bydlí dvě vietnamský rodiny a člověk o nich neví. A přitom jsou to taky přistěhovalci a nemají tady co dělat. Ale prostě o Cikánech ví každéj.“ (Cecilie, I.)

Respondent Dan uvádí, že s neromy nikdy neměl žádné konflikty. Ačkoliv se snaží vycházet i s romskými sousedy, jejich soužití není bezproblémové:

„No já konkrétně se snažím se všema radši vyjít, nicméně s Romy, jako se svými sousedy, mám špatné zkušenosti. U nás v baráku bydlí víc Romů, než bílých rodin. Když je potkám na chodbě, pozdravím a jdu dál. Na kafčo bych s nima nešel. Stalo se mi, že na mě nějaká Cikánka začala v baráku rvát úplně bez důvodu. Zdálo se jí, že jsem špatně umyl chodbu. To je docela paradox, když oni sami jsou špíny a jediný, co na chodbě zvládnou, je nadělat za výtah. Přesvědčil jsem se, že i když se snažím být neutrální a nikomu neškodit, přesto tyhle lidi jenom vyvolávají

konflikty. To s bílejma jsem jaktěživ takovýhle problémy neměl. Opravdu, můžu říct, že s bílejma mám vztahy bezproblémový.“ (Dan, I.)

Emil není schopen s jistotou říci, zda v místě jeho bydliště žijí, krom jeho rodiny, ještě nějakí neromové. S těmi, které v minulosti potkal, neměl žádné problémy, ale přátelství s nimi nenavazoval. Romové mu jako sousedé nevyhovují, ale snaží se vyhýbat konfliktům:

„U nás v baráku se to hodně střídá, takže se tam moc s nikým nakamarádíčkuju. Bílejch tam teď moc není, bych řek. Kdo ví, jestli jsme tam nezůstali jen my. A k těm Cikánům...to už jsem ti říkal. Už je to lepší, než dřív. To jsme po sobě fakt šli. Ale i teď, když je vidim, tak se mi otevírá kudla v kapse, ale radši nic nedělám a oni jsou taky v klidu.“ (Emil, III.)

Respondentka Gabriela hovoří o tom, že v místě bydliště má ona i její rodina mezi neromy řadu známých a přátel. Soužití s Romy podle ní s ohledem na negativní zkušenosti z dětství není ideální, přestože ke konfliktům v současné nedochází:

„S neromy mám dobré vztahy. Mám tady dost známých z dob základní školy a rodiče tu mají taky známé. Ale už ne tolik, jako dřív, protože kdo může, bere nohy na ramena. Ti, kdo zůstali, jsou chudáci s malými dětmi, nebo naopak důchodci, kteří nemají šanci našetřit na lepší bydlení. Vztahy s neromy bych tedy označila za bezproblémové. S Romy je to horší. Zkrátka s nimi žádné vztahy nenavazují. Ignorují je a oni mají jediné štěstí, že zatím ignorují i oni mě. Teď už si na mě tolik nedovolí, jako když jsem byla mladší. Ale pořád se jich bojím a mám se na pozoru, takže vztahy fakt nic moc.“ (Gabriela, I.)

Tři respondenti uvedli, že mají jak s neromskými sousedy, tak s Romy stejně pozitivní vztahy. Někteří respondenti sice vztahy s Romy aktivně nenavazují, ale soužití s nimi, jim nepřipadá problémové:

„Vztahy máme dobré se všemi. V okolí mám několik kamarádů, s Romy se většinou nepřátelím.“ (Filip, I.)

„S Romy mám vztahy dobrý, ale nijak vřelý. Stejně jako s bílýma. V baráku žije víc Cikánů a jediný, co mi vadí je, že nejsou zrovna pořádkumilovný a dost řvou. Ale když se ptáš na vztahy, tak ty jsou dobrý. Pozdravíme se, občas se i zakecáme.“

Ale nic moc s nima neřeším, povídáme jen tak o normálních věcech chvíli a jdem si každé svou cestou. ... S neromama jsem na tom stejně. Jsou tady u nás doma spíš mladší lidi, jako jsem já, nebo mladý rodiny s dětma. Vycházím s nima dobře, ale na většině z nich je vidět, že je to tu štve víc než mě.“ (Lukáš, I.)

Někteří pak navazují vztahy s romskými sousedy ve stejné míře jako se sousedy neromskými:

„Nerozlišuju Cikány a bílý. S lidma ze susedství mám, až na výjimky, vztahy dobrý. Scházíme se i venku, dáme kafe a nemáme problémy.“ (Hana, II.)

Jedna respondentka uvedla, že vnímá negativně jak Romy, tak neromy, žijící v jejím susedství. Jako důvod uvádí skutečnost, že i neromové se po mnoha letech života ve vyloučené lokalitě, začali chovat jako Romové: *„No...tak jak s kterýma. Trošku pár jich tu znám, ale nic nějak tohle no... ... Ne, na kafe v žádným případě ne! Nikam nejdu! Ne, ne, ne! ... Ježišmarja, bílí už zromákovali taky tady! Nestojím o nikoho a nazdar! Všechno je to stejně jedna verbež cikánská!“ (Klára, II.)*

4.7 Pocit bezpečí ve vyloučené lokalitě

Co se vnímání pocitu bezpečí ve vyloučené lokalitě týče, šest respondentů uvádí, že se zde cítí bezpečně:

„To jo. Tak já se nikoho nebojím. To spíš ostatní se bojí mně.“ (Emil, III.)

„Já si nic nepřipouštím, zatím se mi nikdy nic nestalo, a tak si myslím, že není čeho se až tak obávat.“ (Filip, I.)

„Vcelku jo. Nevim, čeho bych se tady měla bát.“ (Hana, II.)

„Ale jo. Co by nám tady kdo mohl udělat? Do bytu nám taky nevlezou, protože jsme tu skoro furt, a když náhodou ne, tak co... Stejně všichni ví, že tu máme prdlajs. Nikdo nám tu nikdy nic neudělal. My si jich nevšímáme a oni si nevšímají nás. Jo, to kdybychom jim něco nedejbože řekli, tak to bude asi jiná. Ale takhle nám nic nedělaj a my nemáme důvod se bát. Ještě to by nám tak scházelo. Navíc

je tu ta vrátnice a na chodbách jsou kamery, takže si nikdo moc netroufne krást a někoho ohrožovat.“ (Janečkovi – paní Janečková)

„Moje mamka by třeba mluvila jinak a spousta lidí, co tu žije, tak asi taky. Ale já se tu nemám čeho bát.“ (Lukáš, I.)

Stejný počet respondentů ovšem tvrdí pravý opak a vyloučenou lokalitu, v níž žije, nepovažuje za bezpečné místo:

„Během dne to není tak strašný, ale večer se bezpečně rozhodně necítím. Po večerech určitě ne a přes den jen přeběhnu sídliště, ale nezdržuju se v lokalitách, kde jsou Cikáni.“ (Cecilie, I.)

„Opravdu, když nemusím, tak večer radši ani nikam nechodím. Radši si nezvu ani návštěvy, nechci, aby moji známí měli strach ke mně chodit.“ (Dan, I.)

„Rozhodně ne! Proto tady taky nemíním zůstat, až se rodiče odstěhují.“ (Gabriela, I.)

„Tak to zase ne. To vůbec. Už se těším, až se odtud jednou odstěhuju. Už aby to bylo...“ (Iva, I.)

Sedm respondentů k otázce bezpečnosti ve vyloučené lokalitě dodalo, že se (ať již přímo či zprostředkovaně) alespoň jednou setkalo s kriminálním jednáním v místě svého bydliště. Toto kriminální jednání souviselo ve všech případech s Romy. Několik respondentů uvedlo, že ačkoliv byli mnohdy přímými svědky kriminality, v zájmu vlastní bezpečnosti neuvědomili o tomto jednání policii:

„To je na denním pořádku. Tam jsou každou chvíli policajti, výjezdy. Tam se rvou...to je strašný. Tam si ubližujou, že tam jde i o život. Já bych po desáté večer ven fakt nešla...sama určitě ne! A jim to není blbý, oni prostě člověka zmlátí. Nedávno Romové zmlátili i mého manžela. Přišel domů se zlomenýmnosem a já vím, že on by nic nevyprovokoval. Oni prostě když mají náladu, tak se porvou. Já mám u sebe neustále pepřák, bez něj prostě nevyjdu ven. ... Člověk nemůže v žádném případě nechat rádio v autě. To nepřipadá v úvahu. Pokud ho tam člověk nechá, hned druhý den je auto rozmlácený, má propíchaný gummy a tak podobně. Moje kamarádka, která taky bydlí přímo ve Volfovce, měla během

měsíce třikrát propíchaný gumy u auta a neví proč. Taky nikomu nic špatného nedělá. I když jedu v autobuse, kabelku držím, jak kdybych v ní měla zlato. Člověk jenom sedí, třeba se na chvíli otočí k dítěti a oni mu zezadu sáhnou do kabelky a vyberou ji. Jak kradou! Jim je to úplně jedno. Oni jdou do krámu a vidí, že na ně koukáte, ale normálně si před váma strká flašky do bundy a je jim to úplně jedno, protože ví, že vy to na ně neřeknete. To si nikdo netroufne na ně říct, že kradou. Na to spoléhají a rozkradou, co můžou. Nám osobně vykradli auto a to hned, co jsme se nastěhovali. Oni když si usmyslí, tak jdou a jednomu autu po druhém urazí zrcátka... Já kdybych šla po Máji a někdo by tam někoho mlátil, tak já od toho půjdu pryč. Je to hrozný to takhle říct, ale já od toho půjdu pryč, protože nechci, aby si pak na mě někdy taky počkali za to, že jsem je udala... Chtěla jsem to nahlásit na policajty, ale nemohla jsem, protože by mu domů přišlo nějaký vyrozumění a já druhej den nebudu riskovat, že si támhle na mě někde počká dvacet dalších, že jsem ho udala!“ (Cecilie, I.)

„Od známých vím, že často dochází k napadení nás bílejších Cikánama. Kolikrát jsem byl svědkem toho, jak Cikáni v krámě kradli, ale byl jsem radši ticho, nechci dopadnout blbě. Tady naštve jednoho a hned máte problém s dvaceti dalšíma...“ (Dan, I.)

„Lidi z okolí sem často posílají benga, když se něco stane. Když se tu něco ztratí a tak, tak hned jedou sem, že to sebrali ti Cikáni od nás. Ani bych se tomu nedivil. Oni nemakaj, tak tady tahaj bordel do sběru a ten poberou nevim kde. Takže to je furt, že tu něco řeší policajti...“ (Emil, III.)

„Akorát jednou jsem byla bezdůvodně slovně napadena nějakým Cikánem... I když je fakt, že jsem kolikrát byla svědkem krádeží. Cikán si v pohodě před lidma strká do bundy cigára, vidí ho dvacet lidí, ale nikdo si nic nedovolí ceknout. Já jsem taky nic neřekla, nechci mít problémy...“ (Iva, I.)

„Nám několikrát vybrali auto, ještě když jsem bydlel s rodiči. Člověka to pak aspoň naučí dávat si na svoje věci bacha, protože tak nějak počítá s tím, že může být kdykoliv okraden. Ted' už je delší dobu všechno v klidu, ale policajti jsou tady každou chvíli, protože tady se pořád něco děje.“ (Lukáš, I.)

Kriminalita Romů jako norma

Někteří respondenti hovořili o tom, že jsou smířeni s tím, že může dojít k ohrožení jejich bezpečnosti, nebo jejich majetku určitou formou delikventního chování Romů:

„...Nám osobně (Romové) vykradli auto a to hned, co jsme se sem nastěhovali. S tím, že máme každou chvíli uražená zrcátka u auta, už jsme se smířili. Oni když si usmyslí, tak jdou a jednomu autu po druhém uráží zrcátka. Ale to je tady prostě normální, s tím se člověk musí smířit. ... Jo, kradou a ničí věci i bílí. Dělej to, ale to je výjimka a hned je z toho velký haló. U Cikánů je to norma a nikdo to neřeší.“ (Cecilie, I.)

„...Nám několikrát vybrali auto, ještě když jsem bydlel s rodiči. Člověka to pak aspoň naučí dávat si na svoje věci bacha, protože tak nějak počítá s tím, že může být kdykoliv okraden...“ (Lukáš, I.)

Preventivní chování obyvatel vyloučené lokality

Z výpovědí respondentů vyplynulo, že se řada z nich chová značně preventivně, když se pohybuje v prostorách lokality. Většina z nich se chrání pepřovým sprejem:

„... Tady aby se slušnej člověk bál vylézt po setmění na ulici, protože to je fakt o život. Já jsem chlap a i tak nosím po kapsách pepřák.“ (Dan, I.)

„Já mám u sebe neustále pepřák, bez něj prostě nevyjdu ven.“ (Cecilie, I.)

„Pepřový sprej mám vždycky po kapse.“ (Anna, I.)

Někteří hledají oporu v rodinných příslušnících:

„Ve Volfově ulici jsem se opravdu bála a to jsem se tam snažila pohybovat pouze ve dne, v noci jsem ven vůbec nikdy bez doprovodu přítele nešla.“ (Anna, I.)

„Máma se bála chodit i ven, i s košem šla se psem a chtěla, ať z okna někdo kontroluje, jestli dorazila...“ (Lukáš, I.)

5 DISKUSE

Výzkum realizovaný v rámci mé diplomové práce si kladl za cíl popsat percepci života v sociálně vyloučené „romské“ lokalitě neromským obyvatelstvem. K dosažení cíle byla stanovena výzkumná otázka: *Jak vnímají neromští obyvatelé život v sociálně vyloučených lokalitách?*

Při analýze výsledků výzkumu jsem se věnovala jednotlivým oblastem života neromů v „romské“ vyloučené lokalitě zvlášť.

První oblastí, které jsem se ve svém výzkumu věnovala, byla délka a důvody pobytu ve vyloučené lokalitě. Nejčastějším důvodem, který respondenti uváděli, byla **cenová dostupnost bytů v lokalitě**. Častokrát zazněla i odpověď, že respondenti odešli do lokality, neboť se chtěli z důvodu věku, popřípadě navázání partnerských vztahů, osamostatnit od původní rodiny a bydlení ve vyloučené lokalitě pro ně bylo nejschůdnější variantou. I zde je patrná souvislost s cenou nemovitostí ve vyloučené lokalitě. Podle Gabala (2006) samotné vyloučené lokality často vznikají v místech, kde se nachází neatraktivní byty. Tyto nemovitosti mají nízkou cenu a stěhují se do nich právě ty skupiny osob, které si nemohou dovolit bydlení na vyšší úrovni. Tyto osoby často považují bydlení ve vyloučené lokalitě za nouzovou nebo dočasnou formu bydlení, což se potvrdilo i mým výzkumem, neboť naprostá většina dotazovaných uvedla, že nemá v úmyslu zůstat ve vyloučené lokalitě dlouhodobě (Gabal, 2006).

Mezi odpověďmi respondentů na otázku, jaké okolnosti je přiměly k přestěhování do vyloučené lokality, se objevilo i pojetí vyloučené lokality, jako poslední možnosti. Respondenty sem přivedla neřešitelná osobní situace, zejména existenční problémy jako je nezaměstnanost, dluhy či zdravotní postižení. Gabal (2006) uvádí, že právě nezaměstnanost je jedním z primárních aspektů vedoucích k sociálnímu vyloučení (Gabal, 2006). Tito respondenti uvedli, že už ani nemají chuť změnit svou současnou situaci. To koresponduje s výsledky Sýkory (2010),

jenž hovoří o tom, že obyvatelé sociálně vyloučených lokalit často trpí pocity frustrace, apatie a odcizení (Sýkora, 2010).

Co se délky pobytu respondentů ve vyloučené lokalitě týče, jejich odpovědi byly natolik různorodé, že se z nich nedají vytvářet konkrétní závěry. Mezi respondenty byly jak osoby žijící ve vyloučené lokalitě po dobu kratší jednoho roku, tak i osoby, které uvádějí, že zde žijí celý život.

Další oblastí, kterou jsem podrobila analýze, byla motivace k opuštění lokality a možné bariéry, které mohou naopak opuštění bránit. Této oblasti jsem se rozhodla samostatně věnovat zejména proto, že valná část respondentů uvedla, že miní vyloučenou lokalitu v dohledné době opustit.

Nejčastějším důvodem, který motivuje respondenty k opuštění lokality je touha vychovávat své děti mimo rizikové prostředí vyloučené lokality. Vzhledem k tendencím dospívajících dětí odmítat závislost na rodičích a preferovat spíše vazby na vrstevníky lze očekávat, že se děti mohou v jisté fázi svého vývoje uchýlit k rizikovému chování, se kterým se setkávají u svých vrstevníků ve vyloučené lokalitě (Vágnerová, 1999). Z výsledků výzkumu realizovaného Kajanovou a Dvořáčkovou (2011) je patrné, že se neromští obyvatelé vyloučené lokality v ulici V. Volfa obávají zejména negativního vlivu Romů na jejich děti v tom smyslu, že je Romové učí mluvit sprostě, kouřit a pít alkohol (Kajanová, Dvořáčková, 2011). Z výše uvedeného vyplývá zejména výrok, že **neromští obyvatelé sociálně vyloučených „romských“ lokalit považují lokalitu za nevhodné místo pro výchovu svých dětí.**

Naopak nejčastější bariérou, která respondentům brání v opuštění lokality, je nedostatek finančních prostředků, popřípadě nemožnost výhodně prodat byt v neatraktivní části města. To, že se byty staly v průběhu let prakticky neprodejnými, potvrzují i Kozlová a Klufová (2012) ve svém výzkumu sociálně prostorové diferenciaci na sídlišti Máj (Kozlová, Klufová, 2012). Respondenti, kteří nemohou z některého z výše uvedených důvodů lokalitu trvale opustit, alespoň ve většině případů vyhledávají volnočasové aktivity mimo lokalitu.

Jinými slovy, snaží se trávit veškerý volný čas pryč a pobyt ve vyloučené lokalitě snížit na minimum.

Třetí sledovanou oblastí byla úroveň života ve vyloučené lokalitě. Na základě provedených rozhovorů nelze s jistotou definovat úroveň bydlení ve vyloučené lokalitě, neboť ji respondenti hodnotili velmi rozlišně: pět respondentů hodnotí úroveň bydlení ve vyloučené lokalitě kladně, šest respondentů ji hodnotí záporně a jeden respondent ji hodnotí neutrálně.

Mezi nejčastější klady bydlení řadí respondenti cenu bydlení, dopravní dostupnost, dostupnost služeb a dobrou občanskou vybavenost.

Za zápory života ve vyloučené lokalitě naopak respondenti v největší míře považují špinavé prostředí, celkový nepořádek, hluk a zdevastované vybavení. To koresponduje s výsledky Kajanové a Dvořáčkové (2011), jež uvádějí, že je to právě nadměrný hluk a nepořádek ve společných prostorech, co znepríjemňuje majoritě soužití s romským etnikem (Kajanová, Dvořáčková, 2011). Další oblastí, kterou podrobili respondenti značné kritice, je nedostatek parkovacích ploch.

Další oblastí, na níž jsem se zaměřila, bylo soužití s Romy v místě bydliště. To hodnotí spíše pozitivně pouze čtyři z dotazovaných. Zbylí respondenti vnímají soužití s Romy záporně. Jako důvod často uvádějí své dřívější negativní zkušenosti s tímto etnikem. Někteří respondenti uvedli, že si vybudovali averzi vůči Romům až po přestěhování do vyloučené lokality, někteří naopak udávají, že Romy neměli rádi nikdy, a to ani v době, kdy nežili v jejich těsné blízkosti. Respondenti pohlížejí na Romy jako na pasivní příjemce sociálních dávek, na které musí vydělávat většinová společnost. Z výzkumu vyplynulo, že respondenti považují vyloučenou lokalitu za čistě romskou oblast, kde jsou příslušníci většinové společnosti považováni za vetřelce. To potvrzují Kajanová a Dvořáčková (2011), jež se věnovaly popisu sociálně vyloučené lokality v ulici V. Volfa na sídlišti Máj v Českých Budějovicích. Z jejich výzkumu vyplynulo, že sami Romové zde žijící, považují vyloučenou lokalitu za romskou a to z důvodu

početní převahy Romů nad příslušníky majoritní společnosti (Kajanová, Dvořáčková, 2011). O tomto fenoménu hovoří i Mareš (2008), podle nějž se Romové stále více uzavírají do vlastní komunity a vůči majoritě mají spíše negativní vztah, čímž napomáhají vytváření bariér mezi romskou komunitou a majoritní společností (Mareš et al., 2008).

Výsledky mého výzkumu potvrzují výzkum Sociologického ústavu Akademie věd České republiky realizovaný v dubnu roku 2012, který se mimo jiné zabýval otázkou hodnocení vzájemných vztahů mezi Romy a ostatními v místě bydliště. Z výzkumu vyplynulo, že neromové žijící v blízkosti Romů považují soužití s tímto etnikem za negativní (Sociologický ústav AV ČR, 2012).

Pátou analyzovanou oblastí byly sousedské vztahy ve vyloučené lokalitě. Zde jsem porovnávala zejména to, jaké vztahy mají respondenti s neromskými sousedy a jaké se sousedy romskými. Respondenti nejčastěji udávali, že soužití s neromským obyvatelstvem vnímají pozitivně (nebo neutrálně) oproti soužití s Romy. Značná část informantů odpověděla, že se snaží vyhýbat veškerým interakcím s osobami žijícími v jejich bezprostřední blízkosti a nenavazuje tak vztahy ani s Romy ani s neromskými sousedy. V této souvislosti hovoří Navrátil (2003) o řídkých či neexistujících sociálních sítích, které se ve vyloučených lokalitách projevují právě neschopností navazovat vztahy s okolím (především jde o sekundární, formálnější sítě a vazby) (Navrátil et al., 2003).

Někteří respondenti hodnotí sousedské vztahy s Romy kladně, avšak aktivně s nimi vztahy nenavazují.

Další problematikou, jíž jsem se ve svém výzkumu věnovala, bylo subjektivní vnímání pocitu bezpečí ve vyloučené lokalitě. Respondenti až na výjimky uváděli, že se v lokalitě bezpečně necítí a z jejich výpovědí vyplynulo, že se **chovají značně preventivně**, to znamená, že s sebou nosí pepřový sprej, chodí v doprovodu rodinných příslušníků, popřípadě po setmění vůbec neopouštějí svůj byt, není-li to nevyhnutelně nutné. Informanti se ve většině případů (buď přímo,

nebo zprostředkovaně) setkali s nějakou formou kriminálního jednání v místě svého bydliště. Toto kriminální jednání souviselo ve všech případech s Romy a šlo nejčastěji o fyzická napadení neromů romským obyvatelstvem, krádeže v obchodech, nebo vloupání do zaparkovaných osobních vozů. **Respondenti považují kriminalitu romského etnika za normu** a záležitost, se kterou je zapotřebí se smířit. Kozlová a Klufová (2012) uvádějí, že ulice V. Volfa je ve vztahu ke kriminálnímu jednání stále nejrizikovější oblastí sídliště Máj a to i přes to, že je toto území monitorováno kamerovým systémem (Kozlová, Klufová, 2012). Velmi častým jevem je, že **neromové přehlížejí a ignorují kriminální jednání Romů v zájmu zachování vlastní bezpečnosti**. Respondenti uvedli, že stanou-li se svědky násilí nebo krádeže, raději toto delikventní jednání přehlížejí v obavě, že kdyby se do záležitosti vložili, nebo zavolali policii, budou se jim násilníci mstít. Lze tedy než souhlasit s Marešem (2008), podle nějž sociálně deviantní jednání příslušníků romského etnika prohlubuje bariéru mezi romskou komunitou a majoritní populací, která z ní má strach (Mareš et al., 2008). Kozlová a Klufová (2012) tento fenomén dávají do souvislosti s izolovaností jednotlivých rodin a anonymitou, která v sídlištním prostředí vede ke značné lhostejnosti (Kozlová, Klufová, 2012).

Pokud jde o problematiku etnicity, pak je z výpovědí informantů patrné, že se nikdo z nich nepovažuje za příslušníka romského etnika. Naopak někteří zdůraznili, že se vzhledem ke svojí bílé barvě pleti rozhodně neřadí mezi Romy. Je tedy patrné, že někteří respondenti považují barvu pleti za významný ukazatel etnicity. Z výzkumu dále vyplynulo, že respondenti ve značné míře přisuzují Romům, žijícím v jejich sousedství, řadu vlastností, které však nejsou podloženy jejich osobní zkušeností s těmito osobami. Ačkoliv má většina informantů osobní zkušenost s kriminálním chováním některých příslušníků romského etnika, nelze z toho učinit závěr, že všichni Romové mají stejné vlastnosti a inklinují kupříkladu k onomu kriminálnímu jednání. Hirt (2008) uvádí, že je Romům nezřídka kdy přisouzena určitá zejména etnická nálepka bez reflexe možnosti, že

by se tyto osoby mohly ztotožňovat s etnicky indiferentními sociálními skupinami (Hirt, 2008). Jejich jednání nemusí nutně souviset s etnickou příslušností, nýbrž mnohdy vyplývá spíše z jistých specifických strategií pro přežití, které si vytvářejí lidé žijící v sociálně vyloučené lokalitě.

Z výzkumu vyplývá, že mezi informanty probíhá identifikace „my“ a „oni“. Respondenti o sobě a o dalších příslušnících majority ve srovnání s Romy často hovoří jako o „normálních“, případně „slušných“ lidech.

6 ZÁVĚR

Cílem diplomové práce bylo popsat percepce života v sociálně vyloučené „romské“ lokalitě neromským obyvatelstvem. Pro dosažení cíle jsem zvolila kvalitativní výzkum, který jsem realizovala metodou dotazování.

Na samotném počátku kvalitativního výzkumu byla stanovena výzkumná otázka: *Jak vnímají neromští obyvatelé život v sociálně vyloučených lokalitách?*

Z výzkumného šetření vyplynulo několik zásadních zjištění:

- Neromové, žijící v sociálně vyloučených „romských“ lokalitách v Českých Budějovicích pobývají v těchto místech zejména kvůli nedostatku finančních prostředků, který jim brání zajistit si bydlení na vyšší úrovni.
- Respondenti touží po změně bydliště zejména kvůli svým dětem, neboť se obávají o jejich bezpečnost. Informanti sami mají totiž negativní zkušenosti s romským etnikem (krádeže, napadení, pronásledování aj.) a nechtějí podobným rizikům vystavovat své děti.
- Respondenti ze strachu o svou vlastní bezpečnost raději přehlížejí kriminální jednání Romů. Někteří přiznali, že jsou-li svědky krádeží, nebo dokonce i fyzického napadení, raději toto počínání ignorují a jdou dál, než aby zasáhli, nebo událost nahlásili policii a později riskovali, že se jim budou útočníci nějakým způsobem mstít.
- Neromští obyvatelé vyloučených lokalit se chovají značně preventivně, tzn. chrání se pepřovým sprejem, vyžadují doprovod rodinných příslušníků anebo po setmění neopouští byt vůbec.
- Všechny případy kriminálního jednání, se kterým mají respondenti osobní zkušenost, byly spáchány romskými obyvateli vyloučené lokality.

- Informanti považují kriminalitu romského etnika za normu.

Domnívám se, že z této práce lze vycházet kupříkladu při tvorbě preventivních opatření pro obyvatele sociálně vyloučených lokalit v Českých Budějovicích. Poslouží jistě jak odborné, tak i laické veřejnosti jako zajímavý zdroj informací. V neposlední řadě může být podkladem k případnému dalšímu výzkumu.

7 KLÍČOVÁ SLOVA

etnicita

sociálně vyloučená lokalita

sociální vyloučení

underclass

white trash

8 SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

BAČOVÁ, Viera. Etnická identita. In *Agrese, identita, osobnost*. Brno: Psychologický ústav AV ČR, 2003. S. 231 – 248.

BAHENSKÝ, František. *Etnicita v historické perspektivě: Prolegomena ke vzniku, vývoji a proměně etnické kolektivní identity*. Praha: Etnologický ústav Akademie věd ČR, v. v. i., 2010. 118 s. ISBN 978-80-87112-44-1.

BURJANEK, Aleš. *Co je rezidenční segregace*. [online]. Praha: Přírodovědecká fakulta UK v Praze, © 2005 [cit. 2011-09-25]. Dostupné z: <http://everest.natur.cuni.cz/akce/segregace/publikace/Burjanek.pdf>.

CZECHKID. *Kulturní identita*. [online]. © 2011. Poslední změna 25. 10. 2011 14:34 [cit. 2011-10-25]. Dostupné z: <http://www.czechkid.cz/si1120.html>.

DAVIDOVÁ, Eva. *Romano drom – Cesty Romů*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 1995. 245 s. ISBN 80-7067-533-0.

DISMAN, Miroslav. *Jak se vyrábí sociologická znalost: Příručka pro uživatele*. Praha: Karolinum, 2002. 374 s. ISBN 80-246-0139-7.

DOANE, Ashley W., Eduardo BONILLA – SILVA. *White out: The continuing significance of racism*. New York: Routledge, 2003. 329 s. ISBN 0-415-93583-0.

DOMANSKI, Henryk. *A grateful slave enters labor market. Attitudes towards women's occupational activity in 23 countries*. Warszawa: Wydawnictwo Instytutu Filozofii i Socjologii, 1999. 152 s. ISBN 8387632244.

DOMANSKI, Henryk. Is the East European „underclass“ feminized? *Communist and Post-Communist Studies*. Warsaw: Elsevier, 2002, 35 (4), s. 383 – 394. ISSN 0967-067X.

DOSOUDILOVÁ, Kateřina, Lýdia POLÁČKOVÁ a Katarína KLAMKOVÁ. Obyvatelé sociálně vyloučených lokalit. In: *Metodická příručka pro výkon terénní sociální práce*. Ostravská univerzita v Ostravě. Str. 65 – 75.

DUBOVICKÝ, Ivan. *Úvod do studia etnicity*. [online]. © 2010. Poslední změna 3. 12. 2010 23:20 [cit. 2011-11-17]. Dostupné z: <http://www.rychlik.wz.cz/FILE/etnicita.doc>.

EUROPEAN COMMISSION. „Laeken“ indicators: *Detailed calculation methodology*. [online]. Cork: Central Statistics Office © 2003 [cit. 2011-10-28]. Dostupné z: <http://www.cso.ie/eusilc/documents/laeken%20indicators%20-%20calculation%20algorithm.pdf>.

FÓNAI, Mihály, Gergely FÁBIÁN a Éva FILEPNÉ NAGY. Poverty, Health and Ethnicity: The Empirical Experiences of Researches in Northeast-Hungary. *Review of Sociology*. 2008, 14 (2), s. 63 – 91.

GABAL ANALYSIS & CONSULTING, NOVÁ ŠKOLA, o.p.s. *Analýza sociálně vyloučených romských lokalit a absorpční kapacity subjektů působících v této oblasti*. [online]. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, © 2006, poslední změna 1. 12. 2011 13:26 [cit. 2011-12-01]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/3052>.

GOMBÁR, Csaba. *O národe, etniku a štáte*. Bratislava: Kalligram, 2000. 228 s. ISBN 80-7149-247-7.

HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: Základní metody a aplikace*. Praha: Portál, 2005. 407 s. ISBN 80-7367-040-2.

HIRT, Tomáš. *Etnicita, etnikum, etnické skupiny*. [online]. Praha: Varianty © 2008. Poslední změna 6. 11. 2011 23:09 [cit. 2011-11-07]. Dostupné z: http://www.varianty.cz/download/pdf/texts_3.pdf.

JANDOUREK, Jan. *Průvodce sociologií*. Praha: GRADA, 2008. 208 s. ISBN 978-80-247-2397-6.

KAJANOVÁ, Alena, Dagmar DVOŘÁČKOVÁ. Sociálně vyloučená lokalita očima jejích obyvatel. *Kontakt: Odborný a vědecký časopis pro zdravotně sociální otázky*. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Zdravotně sociální fakulta, 2011, 4, s. 419 – 424. ISSN 1212-4117.

KAJANOVÁ, Alena, David URBAN a Eva DAVIDOVÁ. *Sociální práce s etnickými a menšinovými skupinami: Etnické, marginální a rizikové skupiny*. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, 2009. 104 s. ISBN 978-80-7394-181-9.

KELLER, Jan. *Tři sociální světy*. Praha: SLON, 2010. 211 s. ISBN 978-80-7419-031-5.

KOZLOVÁ, Lucie, Renata KLUFOVÁ. Sociálně prostorové nerovnosti v ohrožené lokalitě sídliště Máj v Českých Budějovicích. *Fórum sociální politiky*. Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí v. v. i., 2012, 3, s. 25 – 29. ISSN 1802-5854.

LEWIS, Oscar. *The Culture of Poverty*. [online]. © 1998 [cit. 2011-10-07]. Dostupné z: http://www.ulozto.cz/4496703/lewis-1966-the-culture-of-poverty-pdf?utm_source=search&utm_campaign=1&utm_medium=all.

MacDONALD, Robert. *Youth, the „Underclass“ and Social Exclusion*. [online]. © 1997 [cit. 2011-12-20]. Dostupné z: <http://books.google.cz/books?id=4mW9bwR5onMC&printsec=frontcover&dq=MacDonald,+Robert,+ed.+Youth,+the+%E2%80%9CUnderclass%E2%80%9D+and+Social+Exclusion&hl=cs&sa=X&ei=qJrwTp3HL-2Q4gTakuGZAQ&ved=0CDMQ6AEwAA#v=onepage&q=MacDonald%2C%20Robert%2C%20ed.%20Youth%2C%20the%20%E2%80%9CUnderclass%E2%80%9D%20and%20Social%20Exclusion&f=false>.

MACEK, Petr. Identita jako proces: Vývojový přístup a styly sebedefinování. In *Agrese, identita, osobnost*. Brno: Psychologický ústav AV ČR, 2003. S. 180 – 200.

MAREŠ, Petr. *Faktory sociálního vyloučení*. Praha: VÚPSV, 2006. 41 s. ISBN 80-87007-15-8.

MAREŠ, Petr. *Sociologie nerovnosti a chudoby*. Praha: SLON, 1999. 248 s. ISBN 80-85850-61-3.

MAREŠ, Petr, Markéta HORÁKOVÁ a Miroslava RÁKOCZYOVÁ. *Sociální exkluze na lokální úrovni*. Praha: VÚPSV, v. v. i., 2008. 77 s. ISBN 978-80-7416-014-1.

MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. *Společné memorandum o sociálním začleňování*. [online]. Hradec Králové: www.vlasak.eu, © 2004, poslední změna 28. 10. 2011 11:54 [cit. 2011-10-28]. Dostupné z:

<http://www.vlasak.eu/pool/prilohy/Spolecne%20memorandum%20o%20socialnim%20zaclenovani.pdf>.

MIOVSKÝ, Michal. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada Publishing, 2006. 332 s. ISBN 80-247-1362-4.

MORAVEC, Štěpán. Nástin problému sociálního vyloučení romských populací. In „Romové“ v osidlech sociálního vyloučení. Plzeň: Aleš Čeněk, 2006. S. 11 – 69.

MURRAY, Charles. *Losing Ground*. [online]. © 1984 [cit. 2011-12-22]. Dostupné z: http://books.google.cz/books?id=-dKvsZb03GgC&printsec=frontcover&dq=losing+ground&hl=cs&sa=X&ei=KfPyTs7sF8OzhAfMj_2xAQ&ved=0CC8Q6AEwAA#v=onepage&q=losing%20ground&f=false

MURRAY, Charles. *The Underclass Revisited*. Washington D. C.: American Enterprise Institute for Public Policy Research, 1999. ISBN 0-8447-7131-7.

NAVRÁTIL, Pavel, Ivana ŠIMÍKOVÁ. *Hodnocení projektů zaměřených na snižování rizika sociálního vyloučení romské populace*. [online]. © 2002 [cit. 2011-10-28]. Dostupné z: <http://praha.vupsv.cz/Fulltext/Romov.pdf>.

NAVRÁTIL, Pavel, Ivana ŠIMÍKOVÁ. *Strategie sociální inkluze Romů v Brně*. [online]. IQ Roma Servis, © 2003, poslední změna 20. 9. 2011 9:20 [cit. 2011-09-20]. Dostupné z: <http://www.iqrs.cz/storage/doc98.doc>.

NOVOTNÝ, Filip. *Indikátory chudoby a sociálního vyloučení („Laekenské indikátory“)*. Praha, 2009. 83 s. Bakalářská práce. Univerzita Karlova v Praze. Filozofická fakulta. Katedra sociální práce. Vedoucí práce Igor TOMĚŠ.

RŮŽIČKA, Michal. *Geografie sociální exkluze*. [online]. Sociální studia, © 2006, poslední změna 18.9.2011 11:28 [cit. 2011-09-18]. Dostupné z: <http://socstudia.fss.muni.cz/archiv.php?ukol=2&clanek=95&cislo=4&rok=2006>.

SIROVÁTKA, Tomáš. *Exkluze Romů na trhu práce a šance na jejich inkluzi*. [online]. Sociální studia, © 2003, poslední změna 19. 9. 2011 23:22 [cit. 2011-09-20]. Dostupné z: <http://socstudia.fss.muni.cz/pristup.php?soubor=080305104512.pdf>.

SKÁLOVÁ, Marie. *Problematika a vlastní vnímání etnicity a etnické identity (pohledem žen – cizinek žijících v České republice a majících za manžela Čecha)*. Brno, 2005. 35 s. Bakalářská práce. Masarykova Univerzita. Filozofická fakulta. Ústav evropské etnologie. Vedoucí práce Martina PAVLICOVÁ.

SLIVKA, Roman. *Charakteristika sociálně vyloučených a sociálním vyloučením ohrožených lokalit v Jihočeském kraji*. [online]. Jihočeský kraj, © 2011, poslední změna 19. 2. 2012 14:17 [cit. 2012-02-19]. Dostupné z: [http://www.kraj-jihocesky.cz/index.php?par\[id_v\]=1402&par\[lang\]=CS](http://www.kraj-jihocesky.cz/index.php?par[id_v]=1402&par[lang]=CS).

SOCIOLOGICKÝ ÚSTAV AV ČR. *Romové a soužití s nimi očima české společnosti – duben 2012*. [online]. Praha: Sociologický ústav AV ČR, © 14. května 2012 [cit. 2012-06-20]. Dostupné z: http://www.cvvm.cas.cz/upl/zpravy/101283s_ov120514.pdf

SÝKORA, Luděk. *Rezidenční segregace*. [online]. Praha: Ministerstvo pro místní rozvoj ČR, © 2010, poslední změna 20. 9. 2011 14:03 [cit. 2011-09-20]. Dostupné z: <http://www.mmr.cz/Bytova-politika/Informace-Udalosti/Rezidencni-segregace>.

SÝKORA, Luděk, Jana TEMELOVÁ. *Prevence prostorové segregace*. [online]. Praha: Přírodovědecká fakulta UK v Praze, © 2005 [cit. 2011-12-01]. Dostupné z: http://everest.natur.cuni.cz/akce/segregace/publikace/Publikace_segrecace.pdf.

ŠATAVA, Leoš. *Jazyk a identita etnických menšin: Možnosti zachování a revitalizace*. 2. vyd. Praha: SLON, 2009. 215 s. ISBN 978-80-86429-83-0.

TOUŠEK, Ladislav. Kultura chudoby, underclass a sociální vyloučení. In: *„Romové“ v osidlech sociálního vyloučení*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2006. S. 288 – 321. ISBN 80-86898-76-8.

TOUŠEK, Ladislav. *Sociální vyloučení a prostorová segregace*. [online]. AntropoWeb, © 2007, poslední změna 5. 12. 2011 15:00 [cit. 2011-12-05]. Dostupné z: http://www.antropologie.org/attachments/143_143_Ladislav_Tousek_Socialni_vyloucen_i_a_prostorova_segrecace.pdf.

UHEREK, Zdeněk, Kateřina BĚLOHRADSKÁ a Tereza POJAROVÁ. *Průzkum potřeb v sociálně vyloučených lokalitách Královéhradeckého kraje*. Praha: Etnologický ústav AV ČR, v. v. i., 2010. 110 s. ISBN 978-80-87112-32-8.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie*. 1. vyd. Praha: 1999. 552 s. ISBN 80-7178-308-0.

WACQUANT, Loïc. *Ghetto*. [online]. Berkeley: University of California, © 2004, poslední změna 18.9.2011 7:31 [cit. 2011-09-18]. Dostupné z: http://sociology.berkeley.edu/faculty/wacquant/wacquant_pdf/GHETTO-IESBS.pdf.

WRAY, Matt. *Not Quite White: White Trash and The Boundaries of Whiteness*. [online]. © 2006 [cit. 2011-12-09]. Dostupné z: http://books.google.cz/books?id=cEVeQhqJM5gC&printsec=frontcover&dq=white+trash&hl=en&ei=G8bcTvDRFK3O4QTa5oHGDQ&sa=X&oi=book_result&ct=result&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false.

WRAY, Matt, Annalee NEWITZ. *White Trash: Race and Class in America*. [online]. © 1997 [cit. 2012-01-05]. Dostupné z: http://books.google.cz/books?id=I6p5kC5WymMC&printsec=frontcover&dq=white+trash&hl=cs&sa=X&ei=NpAFT-ezIleFhQfF6vGoAQ&redir_esc=y#v=onepage&q=white%20trash&f=false.

9 PŘÍLOHY

Příloha č. 1: Okruhy otázek k výzkumu

Příloha č. 2: Přepis rozhovorů s respondenty / respondentkami

Příloha č. 1: Okruhy otázek k výzkumu

OBLAST	OTÁZKY
PŮVOD	<p>K jakému etniku řadíte sami sebe / svou rodinu?</p> <p>Jak dlouho zde žijete?</p> <p>Narodil/a jste se zde, nebo jste se sem přistěhoval/a?</p> <p>Pokud jste se sem přistěhoval/a, jaké důvody Vás k tomu vedly?</p>
BYDLENÍ - VZTAHY	<p>Jak hodnotíte úroveň bydlení v místě Vašeho bydliště?</p> <p>Jaké jsou podle Vás klady bydlení zde?</p> <p>Jaké jsou podle Vás zápory bydlení zde?</p> <p>Jak vnímáte úzké soužití s romskou menšinou?</p> <p>Uvažoval/a jste někdy o změně bydliště?</p> <p>Pokud jste uvažoval/a o změně bydliště, proč jste se neodstěhoval/a?</p> <p>Pokud jste neuvažoval/a o změně bydliště, proč?</p> <p>Existují nějaké problémy spjaté s místem Vašeho bydliště?</p> <p>Pokud nějaké problémy existují, které z nich považujete za nejpálčivější?</p> <p>Cítíte se v této lokalitě bezpečně?</p> <p>Jak byste hodnotil/a vztahy s lidmi ze svého sousedství? Romy a neromy?</p>
SOCIODEMOGRAFICKÉ CHARAKTERISTIKY A SLUŽBY	<p>Jaké je Vaše nejvyšší dosažené vzdělání?</p> <p>Jaké je Vaše zaměstnání?</p> <p>Jaký je Váš rodinný stav?</p> <p>Máte děti?</p> <p>Pokud máte děti, tak kolik?</p> <p>Kolik osob bydlí ve Vašem bytě?</p> <p>Jak byste zhodnotil/a možnost volnočasového vyžití Vašich dětí v této lokalitě?</p> <p>Jak jste spokojen/a s dostupností sociálních služeb v této lokalitě?</p> <p>Jak jste spokojen/a s dopravní obslužností v lokalitě?</p>

Příloha č. 2: Přepis rozhovorů s respondenty / respondentkami

1. Anna: 24 let, vysokoškolské vzdělání, ulice V. Volfa (sídliště Máj)

J = výzkumník; A = respondentka

J: K jakému etniku řadíš sebe a svoji rodinu?

A: Nevím jak to říct odborně, jsem normálně bílej Evropan

J: Jak dlouho zde žiješ?

A: Na sídlišti Máj jsem žila jen krátce. Od května roku 2010 do dubna roku 2011. Nyní žiju dočasně ve Velké Británii.

J: Jaké důvody tě vedly k tomu, že jsi se přestěhovala do ulice V. Volfa?

A: Dříve jsem bydlela v Jírovcově ulici, rovněž v Českých Budějovicích. Bydlela jsem v bytě se svou matkou a bratrem. Důvodem k přestěhování na sídliště Máj byla touha po společném bydlení s mým přítelem. Rozhodli jsme se tedy, že si najdeme podnájem. Opravdu naším cílem nebylo sídliště, ale najít slušný byt, s levným nájmem není zas tak jednoduché. Ja jsem v té době studovala na Pedagogické fakultě. Byla jsem ve třetím ročníku a připravovala se na Státní závěrečné zkoušky. Můj přítel byl zaměstnaný. Nakonec jsme dostali dobrou nabídku od jednoho známého našich známých, kteří taky žijí na sídlišti Máj. Na byt jsme se jeli podívat a rozhodli jsme se, že do toho půjdem. Ulice V. Volfa, je skoro na samém konci sídliště. Celkem se nám ta lokalita i líbila. I když já jsem se malinko bála života na sídlišti, protože jsem to nikdy nezažila.

J: Jak hodnotíš úroveň bydlení v ulici V. Volfa?

A: Úroveň bydlení? Na sídlišti je dostupné vše, co člověk potřebuje, podle mého mínění. Je zde škola, školka, lékař, kino, dobré MHD spojení. Co se týče samotného bydlení v panelovém domě, to zas tak kvalitní není. Zdi jsou tenké, je slyšet všechno od sousedů po stranách i nad vámi. Co je nejhorší, tak problém s parkováním, kdy kapacita parkovacích míst je těžce nedostačující. Jinak prostředí sídliště taky nic moc...všechno poničené, odpadky všude, bordel u popelnic. Celkově při slově sídliště se mi vybaví: špína, odpadky a 'hovna' od psů na těch zbytcích trávy co mezi paneláky jsou a problem s parkovanim. Ale můj názor je, že pokud na relativně malé ploše žije tak velký počet lidí, byl by zázrak, kdyby okolí bylo čisté a udržované.

J: Klady bydlení?

A: Dobré spojení MHD, dostupnost školy, školky, lékaře, pošty...

J: Zápory bydlení?

A: Problém s parkováním, špinavé prostředí, anonymita (bydlela jsem téměř rok na sídlišti a nepoznala jsem se s nikým z našich sousedů, skoro jsem ani nevěděla, jak kdo vypadá).

J: Jak jsi vnímala soužití s Romy?

A: Popravdě řečeno od malinka je mi v blízkosti Romů nepříjemně. Když jsem byla malá, byla ulice Jírovcova taky plná romského obyvatelstva. Abych se dostala ze školy domů, musela jsem touto ulicí projít až na konec. Kolikrát se mi stalo, že romské děti vyššího věku po mě z oken lily vodu a házely po mě kameny. No, takže i když všechny Romy neházím do jednoho pytle, tak z nich nemám dobrý pocit. A když se zamyslím, tak si pamatuji, že i ve Volfově ulici jsem se opravdu bála a to jsem se tam snažila pohybovat pouze ve dne, v noci jsem ven vůbec nikdy bez doprovodu přítele nešla. Nikdo mi nic neudělal, ale bojím se jich jakmile jsou v převaze a jsou hluční atd atd. Ale po dobu mého bydlení na sídlišti jsem se do žádného konfliktu s nimi nedostala. Dokonce jsem párkrát byla i v Majáku a strávila jsem s romskými dětmi odpoledne. A kupodivu na mě udělaly docela dobrý dojem, překvapilo mě, jak jsou srdeční a jak nejsou sobečtí. Naopak tam byl chlapec z vietnamské rodiny, který měl příšerné chování a dokonce mi řekl, že mě zabije. To jsem se pak bála chodit po sídlišti, ale nebála jsem se ani tak Romů, ale spíše Vietnamců. Kdo by to byl řekl?

J: Přemýšlela jsi často o změně bydliště?

A: Pro mě a mého přítele je jasné, že nechceme na sídlišti bydlet nadoživotí. Opravdu bych nechtěla na sídlišti vychovávat své děti. Ale zároveň chápu, že mnoho lidí tu šanci přestěhovat se nemá. A tato šance je spjata s penězi. Peníze buď člověk má a může si vybírat, kde bude bydlet a nebo je nemá a musí bydlet tam, kde je mu to umožněno za peníze, kterými disponuje. Možná i tento fakt podvědomě vedl k tomu, že jsme se s přítelem rozhodli odjet do Velké Británie vydělat si peníze, abychom nemuseli žít na sídlišti, naučit se jazyk, poznat jinou kulturu atd.

J: Co jsi považovala za dobu bydlení na Máji jako nejpálčivější problém dané lokality?

A: Nejpálčivějším problémem je podle mého názoru problém s parkováním. To je opravdu otravné.

J: Cítila jsi se v místě vašeho bydliště bezpečně?

A: Na sídlišti se bezpečně necítím...ale že bych se cítila zas v nějakém extra ohrožení to také ne. S kriminalitou jsem se na vlastní kůži nesetkala. Ale je pravda, že jakmile padne tma, tak se bezpečně necítím ani na sídlišti Máj, ani nikde jinde. Pepřový sprej mám vždycky po kapse.

J: Jak bys zhodnotila vztahy s lidmi ze sousedství? Romy a neromy?

A: Jak už jsem říkala, žádné vztahy jsem ani neměla. S nikým jsem se ani skoro nepotkala, natož abych se s někým dala do řeči. To platí jak o Romech, tak i o normálních lidech.

J: Čím ses živila v době, kdy jsi žila na Máji?

A: V té době jsem byla studentkou, nejprve Pedagogické fakulty, kterou jsem dokončila. A pokračovala jsem na Teologickou fakultu a zároveň jsem studovala na Zdravotně sociální fakultě. Na zkrácený úvazek jsem pracovala ve Světlušce o.p.s

J: Jaký je tvůj rodinný stav?

A: Svobodná (žiji s přítelem)

J: Máte děti?

A: Děti zatím nemám.

J: Kolik osob žilo ve vašem bytě?

A: V bytě jsme žili dva.

J: Jak bys hodnotila volnočasové vyžití dětí v lokalitě?

A: Nemohu hodnotit volnočasové vyžití dětí. Sama děti zatím nemám, a tak jsem se nikdy nezajímala, jaké možnosti děti na sídlišti mají.

J: Byla jsi spokojena s dostupností sociálních služeb a lékařské péče v místě tvého bydliště?

A: Jak jsem už říkala, všechny potřebné služby jsou v okolí Volfovy ulice velmi dobře dostupné.

J: Jak bys hodnotila dopravní obslužnost lokality:

A: Dopravní obslužnost v této lokalitě je v pořádku, MHD jezdí často a spoje jsou dobré.

2. Barbora: 25 let, středoškolské vzdělání, ulice V. Volfa (sídliště Máj)

J = výzkumník; B = respondentka

J: K jakému etniku řadíš sama sebe a svou rodinu?

B: Bílá rasa.

J: Jak dlouho zde žiješ?

B: Tři roky.

J: Jaké důvody tě vedly k tomu, aby ses přestěhovala zrovna sem?

B: Zejména levná koupě bytu o velikosti 4+1, osamostatnění se od rodičů a krátká vzdálenost do práce.

J: Jak hodnotíš úroveň bydlení v místě tvého bydliště?

B: Hodnotím ji kladně – dostupnost obchodních domů, dobré spoje MHD, příroda pět minut od domu, kino...

J: Pociťuješ i nějaké zápory bydlení ve Volfově ulici?

B: Silný hluk do pozdních nočních hodin, hodně lidí, hodně aut a málo parkovacích míst.

J: Jak vnímáš soužití s Romy?

B: Nevnímám, že jsou to Romové. Ke mně se kolikrát chovají slušněji než bílí.

J: Uvažovala jste někdy o změně bydliště?

B: Ano, uvažovala.

J: Když jsi o změně bydliště uvažovala, proč ses tedy neodstěhovala?

B: Byt není jednoduché prodat. Nechce se mi ho prodávat pod cenou.

J: Který problém, spjatý s místem tvého bydliště, považuješ za nejhorší?

B: Častý hluk do nočních hodin.

J: Cítíš se zde bezpečně?

B: Necítím. Ale to bych se necítila nikde.

J: Jak byste hodnotila vztahy s lidmi ze svého sousedství? Romy a neromy?

B: Většina lidí tam má radši Romy. Asi i já. Ale ten, kdo si s nimi udělal zle, tak má smůlu, protože oni mu to oplácí. Romové moc dobře vědí, že to sídliště patří jim a že oni jsou tam páni

J: Kde pracuješ?

B: Dělán zdravotní sestru v Nemocnici České Budějovice, na Oddělení následné péče.

J: Jaký je tvůj rodinný stav?

B: Svobodná.

J: Máš děti?

B: Ne.

J: Kolik osob bydlí ve tvém bytě?

B: Dvě. Já a přítel.

J: Jaké jsou tvé záliby, volnočasové aktivity?

B: Sport, vaření, uklízení, kafčo s kamarádkami, výlety a rodina.

J: Jak bys zhodnotila možnost volnočasového vyžití dětí v lokalitě?

B: Myslím si, že v místě bydliště toho pro děti moc není. Asi tak dvě hřiště a tři pískoviště.

J: Jak jsi spokojena s dostupností sociálních služeb a lékařské péče v lokalitě?

B: Lékařská péče je dostatečná – praktik, zubař, gynekolog. Sociální služby zde nevyhledávám.

J: Jak jsi spokojena s dopravní obslužností v lokalitě?

B: Naprosto.

3. Cecilie: 25 let, středoškolské vzdělání, ulice V. Volfa (sídlíště Máj)

J = výzkumník; C = respondentka

J: K jakému etniku řadíš sebe a svou rodinu?

C: K Romům se každopádně neřadíme. My jsme absolutně proti nim. Takže rozhodně ne! Jsme Češi!

J: Jak dlouho tady žijete?

C: Žiju tady dva roky, ale jsem v bytě po babičce, takže jsem tam i dřív hodně často jezdila. Vím, jak to tam vypadá a vím, jak se to tam změnilo za těch pár let.

J: Jaký je důvod, proč jsi se přestěhovala zrovna sem?

C: Máme to po babičce. Bydleli jsme na Vltavě, ale rodiče si postavili dům a my jsme se chtěli osamostatnit, takže nám nezbylo nic jiného, než jít sem. Bohužel...

J: Jak hodnotíš úroveň bydlení v této lokalitě?

C: Já bydlím ve Volfovce, což je ta nejhorší část. Ale díky bohu máme okna na druhou stranu. Ale jinak v tom okolí je zkrátka černo. Jsou tam všude samí Cikáni. Je to plný, je to obsypaný Romama a je to ta část, kde se bílej hodně těžko najde.

J: Klady?

C: Levný! Hodně levný bydlení, protože tam jakmile se člověk nastěhuje, tak už se odtud nedostane a nebo, když fakt bude chtít prodat byt a jít odtud pryč, tak přijde o hromadu peněz, protože to jsou absolutně neprodejné byty. Jsou levnější o 600 až 700 tisíc, než v jiných lokalitách po Budějovicích. To je strašný rozdíl. I na internetu, když se člověk koukne, tak jakmile je někde napsaná Volfovka, nebo stačí i sídlíště Máj, tak ty byty se pohybují v cenách kolem jednoho milionu za byt 4+1, přičemž jinde stojí kolem dvou milionů.

J: Zápory?

C: To je jasný. Tam se člověk fakt bojí i jít nakoupit za bílýho dne. Jsou mezi nimi výjimky, který jsou fakt milý a dá se s nimi vyjít. Ale to je naprostý minimum! Nejhorší je, že ti starý jsou v klidu, ale mladí jsou tak strašně drzí! Člověk se bojí spíš těch mladých kluků, kterým je patnáct, než dospělých. Ti mají rozum, jsou v pohodě a nic nedělají. Ti mladí jsou katastrofa!

J: Jak konkrétně se mladí Romové chovají?

C: Jestli můžu říct jeden konkrétní příklad... Měla jsem problémy s jedním mladým Romem, kterej se do mě z nějakýho důvodu zamiloval. Zjistil si, kde bydlím, kdy manžel chodí do práce, věděl, kam chodím nakupovat, čekal na mě před krámem, čekal na mě na zastávce, všude prostě za mnou. Jenomže člověk nemůže nic! Chtěla jsem to nahlásit na policajty, ale nemohla jsem, protože by mu domů přišlo nějaký vyrozumění a já druhý den nebudu riskovat, že si támhle na mě někde počká dvacet dalších, že jsem ho udala! To vůbec nejde! S tímhle se prostě člověk musí smířit...

J: Takže soužití s Romy vnímáš jako negativní?

C: Bohužel jako negativní. To se fakt nedá. A i ty děti...vidím to, protože mám malýho kluka. Když jdu na pískoviště, tak vidím, že tam jiný normální lidi s malýma dětma nechodí. Proto raději chodím s dítětem mimo Máj. Ti kluci, kterým je deset, dvanáct...teď nám tam udělali krásný nový hřiště...během čtrnácti dnů absolutně zdemolovaný. Nevím, proč to tam udělali zrovna v tý nejhorší čtvrti, která tady je. Řeknou mi klidně, že chtějí deset korun za to, že si moje bílý dítě sjede na klouzačce. Co jim na to mám říct?! To je prostě směšný! Nikomu nedoporučuju tady bydlet! Nejhorší je to o víkendu a po večerech. To je všude řev. Mě by nikdy nenapadlo nechat dítě samotný na hřišti a řvát na něj z okna. To ty cikánky dělají běžně. Ještě těma svýma jazykama, takže se tam překřikujou přes celý sídliště, ani nevím, na jaký dítě křičí. No děs.

J: Uvažovala jsi o změně bydliště?

C: Určitě, protože v tom bytě jsme v podnájmu. Jelikož jsem momentálně na mateřský, tak na hypotéku nedosáhnu, ale určitě jdeme z Máje pryč. Každopádně! Alespoň na Vltavu, nebo někam takhle bokem... Na Vltavě jsem vyrůstala a člověk tam nenajde nikoho takového jako taky. Takže určitě pryč! Byty na Volfovce jsou luxusní, když je člověk koupí, tak už na ně nemusí šáhnout. Být sama, tak to neřeším. Ale s dítětem tady nezůstanu ani náhodou. Nedokážu si představit, že až se malej začne kamarádit s ostatníma dětma, tak k nám bude chodit na návštěvu nějaká banda deseti cikánů. To vůbec! Ti mi nesmí přes práh! Mám na ně averzi a nejhorší je, že tomu dítěti to člověk nevysvětlí. Nemůžu mu říct, aby se s nima nekamarádil, protože jsou jiný. Doufám, že do roka jsme pryč. Jenom to tu ještě nějak přežít a pryč... Hned jak to půjde, tak jdem do hypotéky, i kdybychom se měli zadlužit do smrti. I kdyby ten nový byt neměl nic, i kdybych měla spát na podlaze, tak nezám. Beru matračku a jdu. Okamžitě!

J: Zatím jste se tedy neodstěhovali z finančních důvodů?

C: Kvůli té hypotéce, protože jsem na mateřské.

J: Existují nějaké problémy spjaté s tímto místem?

C: Určitě ano...

J: Dochází tam ke kriminalitě?

C: Určitě. Mám tam hromadu kamarádů a i od manžela z práce tam bydlí většina lidí. To je na denním pořádku. Tam jsou každou chvíli policajti, výjezdy. Tam se rvou...je to strašný. Tam si ubližují, že tam jde i o život. Já bych po desáté večer ven fakt nešla...sama určitě ne! Ale obdivuju vietnamské obchodníky, kteří se Romům nebojí a bez okolků je vyhodí ze svého obchodu a Romové je respektují. Romové na nás pořvávají a nás to naučilo tohle chování přecházet, protože jakmile se jednou ozveš, tak oni písknou a je jich kolem dvacet. A jim to není blbý, oni prostě člověka zmlátí. Nedávno Romové zmlátili i mého manžela. Přišel domů se zlomenýmnosem a já vím, že on by nic nevyprovokoval. Oni prostě když mají náladu, tak se porvou. Já mám u sebe neustále pepřák, bez něj prostě nevyjdu ven. Dalším problémem je parkování. Člověk nemůže v žádném případě nechat rádio v autě. To nepřipadá v úvahu. Pokud ho tam člověk nechá, hned druhý den je auto rozmlácené, má propíchaný gummy a tak podobně. Moje kamarádka, která taky bydlí přímo ve Volfovce, měla během měsíce třikrát propíchaný gummy u auta a neví proč. Taky nikomu nic špatného nedělá. I když jedu v autobuse, kabelku držím, jak kdybych v ní měla zlato. Člověk jenom sedí, třeba se na chvíli otočí k dítěti a oni mu zezadu sáhnou do kabelky a vyberou ji. Jak kradou! Jim je to úplně jedno. Oni jdou do krámu a vidí, že na ně koukáte, ale normálně si před váma strká flašky do bundy a je jim to úplně jedno, protože ví, že vy to na ně neřeknete. To si nikdo netroufne na ně říct, že kradou. Na to spoléhají a rozkradou, co můžou. Nám osobně vykradli auto a to hned, co jsme se sem nastěhovali. S tím, že máme každou chvíli uražená zrcátka u auta, už jsme se smířili. Oni když si usmyslí, tak jdou a jednomu autu po druhém urazí zrcátka. Ale to je tady prostě normální, s tím se člověk musí smířit. Žasnu, že cikáni mají strašně drahá auta. Přijedou si v novém autě za dvě stě tři sta tisíc...to je pro mě neuvěřitelná suma! Ale oni se na rozdíl od nás nemusí bát, že jim ho někdo zničí. Jo, kradou a ničí věci i bílí..dělej to..ale to je výjimka a hned je z toho velký haló. U Cikánů je to norma a nikdo to neřeší. Zvláštní je, že v celý Volfovce člověk za celý den nepotká policajta. Oni tam mají přímo stanici, zrovna dva baráky ode mě, ale za celý den nevyjde ven jedinej policajt. Oni se bojí tam chodit! Za večer tam jednou projedou autem a to je všechno. Kam se nedostanou autem, tak tam nejdou. Dokud se nezavolaj kvůli nějakému akutnímu případu, tak nepřijedou. Dřív chodili se psem, protože Cikáni mají strach ze psů. Ale teď už tam policajti nechodí pro jistotu vůbec.

J: Slyšela jsem, že na Volfovce je možné, že by mi během chvíle rozbili auto apod. Souhlasila bys s tím?

C: Na Volfovce určitě. V okolních ulicích asi ne. Ale přímo ta Volfovka je takový účko baráků, kam si nikdo netroufne ani za bílýho dne.

J: Co považuješ na bydlení zde úplně nejhorší?

C: Hroznej bordel! To se ani nedá říct slušně.. Všechno zničí. Ať tam udělají cokoliv, tak všechno do druhýho dne počmáraný, zničený, hřiště rozbitý. Všude bordel... Ale když jsme sháněli byt, překvapilo mě, jak mají Romové doma neuvěřitelně čisto. To jsem ještě nezažila, aby takhle měl někdo uklizeno. Oni dělají hroznej bordel venku, ale ty byty mají tak vyšperkovaný, to jsem neviděla. Mají to luxusně udělaný, ale venku se chovají jak prasata. Je to zvěř, to jsou prostě zvířata. Nechápu... Když před někým řeknu, že bydlím na Máji, tak každej automaticky otevře pusu a ptá se, jak tam můžu vydržet. Musím, nic jinýho mi nezbejvá... Chceme se s manželem přestěhovat na Vltavu, ale teď mají propojovat Máj s Vltavou a je možný, že se tam pak taky přesunou a budou zamořený obě dvě sídliště. Já to shrnu tak, že je prostě nemám ráda. Jsem absolutně proti nim, vystřelila bych je někam na Měsíc a nechala bych je tam. To jsou zvířata. Jsou jak kobylinky, jsou prostě všude.

J: Vadí ti takto všichni Romové, nebo jenom ti, se kterými máš vlastní zkušenost z místa bydliště?

C: Nejhorší je, že já už na ně mám takovou averzi, že mi vadí jakýkoliv. Jezdila jsem na Máj k babičce, takže problémy s Romy jsem vnímala už od malička.

J: Po nocích je tam klid?

C: My máme lavičky pod okny, takže tam se schází, povídají si a sem tam zazpívají nějakou romskou písničku s kytarou. To člověk bere. Ale my máme okna na druhou stranu. Do Volfovky to musí být hrozný...

J: Cítíš se doma bezpečně?

C: Během dne to není tak strašný, ale večer se bezpečně rozhodně necítím. Když nemusím, tak nikam nechodím. Po večerech určitě ne a přes den jen přeběhnu sídliště, ale nezdržuju se v lokalitách, kde jsou Cikáni. Romové si celé sídliště přivlastňují. Když romské děti skoply mého syna z klouzačky a já jsem slušně jedno z nich napomenula, že tohle se nedělá, přiběhla za mnou jedna ze starších Romek a prostě mi začala nadávat, co si to dovoluju k jejímu dítěti a že já tam vůbec nemám co dělat a ať táhnu pryč. Takže já jsem vlastně doma takový vetřelec, ne oni, ale já. Nejhorší jsou ty jejich partičky, drží pospolu takovým způsobem, že když jde do tuhýho, tak jim není blbý ve dvaceti lidech zmlátit jednoho bílýho. Já kdybych šla po Máji a někdo by tam někoho mlátil, tak já od toho půjdu pryč. Je to hrozný to takhle říct, ale já od toho půjdu pryč, protože nechci, aby si pak na mě někde taky počkali za to, že jsem je udala. Další problém je, že tady bydlí hrozně moc nácků. Takže tu probíhají boje i mezi nima a Cikánama.

J: Jak bys zhodnotila vztahy s Romy a neromy v okolí tvého bydliště?

C: Vztahy s neromy mám dobré. My, co se scházíme, když jdu na hřiště, tak to jsou slušní lidi. Povídají si s váma, poprosí třeba o cigaretu a chovají se slušně. Neřekla bych, že někteří neromové jsou vyloženě sociálně slabí a podobně. Jsou to slušní nešťastný lidi, který v téhle době nemají na to, aby si koupili lepší byt a nezbyvá jim nic jinýho než žít tady. Mám tady hromadu mladých kamarádů, kteří zde bydlí s partnerkami a to jsou lidi, kteří prostě neměli jinou možnost. Zkrátka jsou tam levný byty. Tam je většina lidí opravdu kvůli tomu, že nesehnali nikde jinde bydlení. Pokud dneska člověk něco nezdědí nebo tak, tak nemá šanci. Je tam hromada mladých lidí. Ale právě po večerech se tam schází Cikáni, což je úplná katastrofa.

J: Takže s Romy vztahy vůbec nenavazuješ?

C: Ne ne ne, to vůbec. Maximálně, když se prohodí nějaký to slovo na hřišti, ale že bych měla mezi nima kamarády, tak to určitě ne. Já sice nejsem rasista, ale je nemám opravdu ráda, fakt ne. Za tu dobu, co bydlím na Máji jsem si vytvořila takovou averzi, že když vidím Cikána, jdu od něj kilometr daleko. Na Máji žije i dost Vietnamců. Ale neví se o nich, protože oni jsou slušní a makaj od rána do večera. U nás v baráku bydlí dvě vietnamský rodiny a člověk o nich neví. A přitom jsou to taky přistěhovalci a nemají tady co dělat. Ale prostě o Cikánech ví každej.

J: Kde pracuješ?

C: Teď jsem na mateřský, ale za půl roku nastupuju na katastr.

J: Jaký je tvůj rodinný stav?

C: Vdaná.

J: Máš děti?

C: Ano, jednoho syna. Dva a půl roku.

J: Kolik osob bydlí ve vašem bytě?

C: Tři. Já, manžel a syn. Je to byt 2+0. I z důvodu velikosti bytu chceme jít pryč. Kdybychom tam byli s manželem sami, tak to neřeším. Ale nechci, aby tady vyrůstal malý. Hned jak to půjde, tak pryč, okamžitě pryč.

J: Jaké máte s rodinou zájmy, volnočasové aktivity?

C: Když mám volno, jezdím odtud pryč, co nejdál. Vezmu malýho a okamžitě jedu za rodiči mimo Budějovice. Manžel pracuje na tři směny, takže je pořád v práci a já se tady nemíním příliš zdržovat. Co to jde, tak jsem pryč.

J: Jak hodnotíš možnosti pro děti v místě bydliště?

C: Vybavení pro děti tam je. Dá se kam s dětma jít, ale jak říkám...Cikáni jsou všude. Jinak pokud jde o vybavenost, je tam škola, je tam školka, všechno v okolí je, když se to tak vezme. Ale všechno zdemolovaný, všechno zničený. To je prostě během chvilinky. Je tu pro děti centrum, který se jmenuje Hřiště bez bot. Ale tam cikáni nechodí, takovýhle věci oni nevyužijou, protože se to musí platit. Mám teď hrůzu, protože v pondělí přihlašuju malýho do školky. Jenomže ta je přímo vedle Volfovy, a tak se bojím. Ale co jsem se tak informovala, tak tam není skoro žádný romský dítě. Oni do školek nechodí...

J: Co říkáš na dostupnost sociálních služeb a lékařské péče?

C: To je všechno v dosahu. Je to přímo v dosahu a nemohu si stěžovat. Navíc je tu pošta, spousta obchodů.

J: Jak jsi spokojena s dopravní obslužností?

C: Trojka jezdí na Máji po pěti minutách. To není vůbec problém.

4. Dan: 43 let, středoškolské vzdělání, ulice V. Volfa (sídliště máj)

J = výzkumník; D = respondent

J: K jakému etniku řadíte sám sebe / svou rodinu?

D: Jsme Češi.

J: Jak dlouho zde žijete?

D: Dva a půl roku.

J: Jaké důvody Vás vedly k tomu, že jste se sem přestěhoval.

D: Potřeboval jsem sehnat levné bydlení po rozvodu s manželkou, která zůstala s dětmi v našem domě.

J: Jak hodnotíte úroveň bydlení v místě Vašeho bydliště?

D: Oproti předchozímu bydlišti v zástavbě rodinných domků je to jako nebe a dudy. Tomuhle stylu bydlení jsem ještě nepřivyknul, nejsem panelákovéj typ. O nějaký úrovni se tady snad ani nedá mluvit.

J: Klady bydlení.

D: Určitě cena. Jinak je fajn, že je tady všechno na jedný hromadě: obchody, pošta, kino. Za deset minut jsem odtud v centru.

J: Zápory bydlení.

D: Toho je hodně. Od naprostý absence soukromí v paneláku, kdy je slyšet každej krok a každý slovo od sousedů, přes šílenej brajgl na sídlišti, až po kriminalitu. Tady aby se slušnej člověk bál vylézt po setmění na ulici, protože to je fakt o život. Já jsem chlap a i tak nosím po kapsách pepřák.

J: Jak vnímáte soužití s Romy?

D: Negativně.

J: Můžete být konkrétnější?

D: Já jsem Romy nikdy neměl rád, mám to asi tak nějak v krvi. Od toho se odvíjí můj postoj k nim a je logický, že nejsem na vrcholu blaha, že s nima musím žít v jednom baráku. Oni to tu pojali tak, že oni jsou tu páni a my normální lidi jsme tady navíc. Není divu, když dnešní společnost si je k tomu vychovává svou štědrostí a tím, že do nich pumpuje nehorázný sumy peněz bez důvodu. Slušný

lidí, co si musí vydělávat na živobytí prací, by nikdy nešli a nerozmlátili dětský hřiště, nebo něčí auto. Jim to asi nepřijde divný, asi si myslí, že nám dá sociálka taky na nový. Akorát tu řvou, lítaj a dělaj bordel. Nic víc.

J: Uvažoval jste někdy o změně bydliště?

D: Jasně že jo. Nemíním tady zůstat do smrti. Pokud všechno dobře půjde, tak už na podzim se budu stěhovat do lepší čtvrti. Jde o to, že než se vyřešily všechny rozvodové záležitosti se ženou, musel jsem si narychlo najít dostupný bydlení. Teď už si dávám něco stranou, abych tady nemusel zůstat.

J: Existují nějaké problémy spjaté s místem Vašeho bydliště?

D: V týhle čtvrti je ohromná nezaměstnanost. Jenže to bych zas neviděl tak černě, za to si můžou všichni sami. Tady je to samej Rom a ti jak známo prostě nehnou. Takže tolik asi k nezaměstnanosti. Jinak já za velkej problém považuju parkování. Tady prostě není dostatek placu pro všechny auta. Dochází tu i ke kriminalitě, ale naštěstí o té vím zatím jen zprostředkovaně. Nikdy jsem se nestal obětí. Od známých ale vím, že často dochází k napadení nás bílejch cikánama. Kolikrát jsem byl svědkem toho, jak cikáni v krámě kradli, ale byl jsem radši ticho, nechci dopadnout blbě. Tady naštvete jednoho a hned máte problém s dvaceti dalšíma. Nejhorší je ale asi ten bordel.

J: Cítíte se zde bezpečně?

D: Tak to necítím. Celej život jsem byl zvyklej na jinou úroveň bydlení a tady si připadám jak v ghettu. Opravdu když nemusím, tak večer radši ani nikam nechodím. Radši si sem nezvu ani návštěvy, nechci, aby moji známí měli strach ke mně chodit.

J: Jak byste hodnotil vztahy s lidmi ze svého sousedství? Romy a neromy?

D: No já konkrétně se snažím se všema radši vyjít, nicméně s Romy, jako se svými sousedy, mám špatné zkušenosti. U nás v baráku bydlí víc Romů než bílých rodin. Když je potkám na chodbě, pozdravím a jdu dál. Na kafčo bych s nima nešel. Stalo se mi, že na mě nějaká cikánka začala v baráku řvát úplně bez důvodu. Zdálo se jí, že jsem špatně umyl chodbu. To je docela paradox, když oni sami jsou špíny a jediný, co na chodbě zvládnou, je nadělat za výtah. Přesvědčil jsem se, že i když se snažím být neutrální a nikomu neškodit, přesto tyhle lidi jenom vyvolávají konflikty. To s bílejma jsem jaktěživ takovýhle problémy neměl. Opravdu můžu říct, že s bílejma mám vztahy bezproblémový.

J: Kde pracujete?

D: Šéfuju jedný divizi u jedný telekomunikační společnosti.

J: Jaký je Váš rodinný stav?

D: Rozvedený. Momentálně nezadaný.

J: Máte děti?

D: Ano.

J: Kolik máte dětí?

D: Dvě. Sedmiletou holčičku a čtyřletého kluka.

J: Kolik osob bydlí ve Vašem bytě?

D: Já sám a kocour.

J: Jaké jsou Vaše záliby, volnočasové aktivity?

D: Když jsem ještě bydlel s rodinou, hodně jsem se věnoval sportu. Především fotbalu, nohejbalu a cyklistice. Dokud jsme neměli děti, jezdili jsme i dvakrát do roka na dovolenou. S dětmi jsme byli celý víkendy po výletech. Teď už je to horší. Kvůli nedostatku placu mám všechnu sportovní výbavu zatím u bývalý ženy. Až bude teplo, chci zas šlápnout do pedálů, ale to si budu muset kolo tahat asi do bytu, protože kdybych ho nechal ve sklepě, dávám mu jeden den života. Teď, co bydlím tady, trávím většinu času v práci. Když dostanu na víkend děti, odjíždíme k mým rodičům na chalupu.

J: Jak byste zhodnotil možnost volnočasového vyžití dětí v lokalitě?

D: Je to bída. Dvakrát jsem vzal kluka na dětský hřiště, ale už bych to neudělal. Akorát se bojím, že by tam něco chytil. To hřiště začíná být zdemolovaný jako všechno tady. O jiným vyžití pro děcka nemám páru.

J: Jak jste spokojen s dostupností sociálních služeb a lékařské péče v lokalitě?

D: Já tady praktickýho nemám, ale myslím, že tady všechno je, kdyby člověk potřeboval.

J: Jak jste spokojen s dopravní obslužností v lokalitě?

D: Jestli se do dopravní obslužnosti počítá i to parkování, tak to je jedna velká tragédie. Jinak městská ta tu jezdí co pět minut.

5. Emil: 29 let, vyučen, Vrbenská

J = výzkumník; E = respondent

J: K jakému etniku řadíte sám sebe / svou rodinu?

E: Nevím, jak jako etnikum...jsme běloši normálně.

J: Jak dlouho zde žijete?

E: Já tady žiju nějakých 11 let. Naši ještě dýl.

J: Takže jste se sem přistěhoval v osmnácti letech za rodiči? Za jakých okolností?

E: Jo, já jsem s nima dřív nežil. Bydlel jsem u báby ve Velešíně. Ta mě v osmnácti vyhodila, že jsem dospělej, tak ať se vrátím k mámě, protože se jí nelíbilo, že chodím pařit a tak. Tak jsem šel k mámě, mně to bylo jedno.

J: Jak hodnotíte úroveň bydlení v místě Vašeho bydliště?

E: Já to nějak neřeším. Myslím, že je to bydlení, jako každý jiný. Nevim, co k tomu mám říkat. U babky jsme měli barák, tady máme byt, takže je tu míň místa a všechno je daleko víc slyšet. Ale už jsem si zvyknul a fakt je mi to jedno.

J: Klady bydlení.

E: Je to levnější než živit barák. Je to busem kousek do centra, ale i do přírody.

J: Zápory bydlení.

E: Je tu docela bordel, takže normální lidi tu moc nevydrží bydlet. Mně to ani nevadí, je mi to docela jedno, ale vim, že máti s tím má občas problém. Po nocích občas řev, ale to mi taky nevadí, protože často dělám noční, nebo jsem venku v noci, takže mi to ani nepříjde. Kvůli cikánům se tam občas něco řeší, ale jde to nějak mimo mě.

J: Jak vnímáte soužití s Romy?

E: Já cikány odjakživa rád nemám. Nejradši bych jim rozbil držky, když je jen vidim. Myslím si, že okrádají náš stát a vydělávají na ně takové blbci, jako jsem já, co chodí na dvanáctky do práce. U nás v baráku jsem jim ze začátku dělal zle. Byly i nějaký bitky, který se řešily na městě. Máma mě prosila, ať toho nechám bejt, nebo se jich na mě domluví víc a zabijou mě. Myslím, že má pravdu, a tak je nechávám bejt, ale nesnáším je pořád a oni to ví. Pořád jsou tady u baráku nějaký konflikty. Hlavně lidi z okolí z nich mají strach a já se jim nedivim. Přijde mi, že

se tady rojí jak kobylky. Každou chvíli jsou tu noví. Furt tady po sobě řvou, děti nemají vychovaný. Leze mi to na nervy, ale naštěstí fakt doma moc nejsem.

J: Uvažoval jste někdy o změně bydliště?

E: Jo, ale nechci jít nikam sám. Byty jsou dneska drahý a já nemám moc peněz. Žádnou mladou taky nemám, abych bydlel s ní. Měl jsem mladou, tak jsem bejval u nich doma, ale s tou už taky nejsem, tak zas bydlím jen u mámy. Jo, kdyby mi jako někdo dal byt, tak to bych tu nezůstával...

J: Takže jste se nepřestěhoval jen kvůli finančním důvodům?

E: No, kvůli prachům. Ale tak i kdybych je měl, tak asi sám nikam nejdu. Přece jen tady nemusím nic řešit, mámě dám tisícovku a mám za to doma uklizeno a uvařeno, tak kam bych se stěhoval, když nemám mladou.

J: Existují nějaké problémy spjaté s místem Vašeho bydliště?

E: Já považuju za problém, že jsou tady ty cikáni. Nevím teda, co je táhne zrovna sem. Tady už pomalu žádný normální lidi nebydlí. To je tady furt řev a tak, takže problémy jsou.

J: Které považujete za nejhorší?

E: Lidi z okolí sem často posílají benga, když se něco stane. Když se tu něco ztratí a tak, tak hned jedou sem, že to sebrali ty cikáni od nás. Ani bych se tomu nedivil. Oni nemakaj, tak tady tahaj bordel do sběru a ten poberou nevím kde. Takže to je furt, že tu něco řeší policajti. Jinak taky ten řev po nocích. Ale jak říkám, já v noci doma moc nebejvám.

J: Cítíte se zde bezpečně?

E: To jo. Tak já se nikoho nebojím. To spíš ostatní se bojí mně.

J: Jak byste hodnotil vztahy s lidmi ze svého sousedství? Romy a neromy?

E: U nás v baráku se to hodně střídá, takže se tam moc s nikým nekamarádčkuju. Bílejch tam teď moc není, bych řek. Kdo ví, jestli jsme tam nezůstali jen my. A k těm cikánům..to už jsem ti říkal. Už je to lepší, než dřív. To jsme po sobě fakt šli. Ale i teď, když je vidím, tak se mi otevírá kudla v kapse, ale radši nic nedělám a oni jsou taky v klidu.

J: Kde pracujete?

E: V jedné fabrice jako kovoobráběč.

J: Jaký je Váš rodinný stav?

E: Svobodný.

J: Máte děti?

E: To by mi scházelo. No nemám.

J: Kolik osob bydlí ve Vašem bytě?

E: Já s matkou. Ale často tam chodí ten mámy, takže většinu času jsme tam tři.

J: Jaké jsou Vaše záliby, volnočasové aktivity?

E: No tak po práci si zajdu na pivo, kouknout na fotbal a večer jdu domů, pokecám s mámou. Když mám noční, tak celý den spím, najím se a jdu zas do práce.

J: Jak byste zhodnotil možnost volnočasového vyžití dětí v lokalitě?

E: Tak to nevím, já se o děti nezajímám.

J: Jak jste spokojen s dostupností sociálních služeb a lékařské péče v lokalitě?

E: Tady nic není. To se musí dojet na město nebo do nemocnice.

J: Jak jste spokojen s dopravní obsluhností v lokalitě?

E: Tak jezdí tu trolej. Myslím, že to stačí.

6. Filip: 27 let, vysokoškolské vzdělání, ulice V. Volfa (sídliště Máj)

J = výzkumník; F = respondent

J: K jakému etniku řadíš sebe a svou rodinu?

F: Rozhodně mezi Čechy.

J: Jak dlouho žiješ v ulici V. Volfa?

F: Od narození, což je něco málo přes 27 let.

J: Od malička tedy žiješ přímo na Máji?

F: Narodil jsem se v Českých Budějovicích, ale do mých dvou let jsme bydleli na sídlišti Vltava a až poté jsme se přestěhovali na Máj.

J: Jak hodnotíš úroveň bydlení na sídlišti, kde žiješ?

F: Nemám důvod si stěžovat. Myslím, že úroveň je vcelku dobrá.

J: Jaké klady má vaše bydlení?

F: Relativní klid oproti rušnému centru města, výborná dostupnost do celého města, obchody v těsné blízkosti, multikino, možnost vycházek do nedalekého lesa a k rybníkům (velice snadno člověk vypadne do klidné oblasti mimo město).

J: A co bys zařadil mezi zápory?

F: Romští občané občas hluční, občasný strach v nočních hodinách, nedostatek parkovacích míst.

J: Jak vnímáš soužití s Romy?

F: Obecně s nimi žádný problém nemám, samozřejmě, že občas mi vadí jejich hlučnost. Dle mého názoru pokud jsou Romové po jednom tak jsou téměř neškodní, to si nikdy nic netroufnou. Problém je pokud jsou ve skupině. Většina lidí, kteří nepochází přímo z Máje a nejsou „otrkani“ z blízkého soužití s Romy se na Máji hlavně večer a v noci bojí.

J: Uvažoval jsi někdy o změně bydliště?

F: S přibývajícím věkem rozhodně uvažuji. Hlavně kvůli osamostatnění se. Přeci jenom nemůžu věčně bydlet u rodičů. Začnu na tom pracovat v nejbližší době.

J: Existují nějaké problémy spjaté s místem Tvého bydliště?

F: Rozhodně ne. Na Máji se mi líbí, klidně bych si tu našel i byt až se rozhodnu osamostatnit. Pravda je, že už bych se určitě vyhnul lokalitám, jako je právě V.Volfa. Přeci jenom až tak blízké soužití s Romy bych znovu nechtěl, jsou s nimi akorát problémy.

J: Cítíš se v místě Tvého bydliště bezpečně?

F: Až na výjimky ano, opět budu mluvit o nočních hodinách a občasném strachu z obtěžování až přepadení. Já si nic nepřipouštím, zatím se mi nikdy nic nestalo, a tak si myslím, že není čeho se až tak obávat.

J: Jak bys zhodnotil vztahy s lidmi ze sousedství? S Romy a neromy?

F: Vztahy máme dobré se všemi. V okolí mám několik kamarádů, s Romy se většinou nepřátelím.

J: Kde pracuješ?

F: Na gymnáziu v České ulici.

J: Jaký je Tvůj rodinný stav?

F: Svobodný.

J: Máš děti?

F: Ne.

J: Kolik osob bydlí ve vašem bytě?

F: 4 – já, rodiče a bratr.

J: Jaké máš záliby, čemu se věnuješ ve volném čase?

F: Převážně sport všeho druhu (hlavně fotbal a stolní tenis), občas i nějaká ta kultura.

J: Co si myslíš o volnočasovém vyžití dětí v lokalitě?

F: Je zde multikino, nedaleko fotbalové hřiště. I tak si myslím, že to nestačí. Pro tak velké sídliště by to chtělo nějaká ta volnočasová centra vystavět.

J: Jak jsi spokojen s dostupností lékařské péče a sociálních služeb?

F: Ano, pošta a sociálka jsou v nedaleké blízkosti a zdravotní středisko mám kousek od baráku.

J: A co dopravní obslužnost? Jsi s ní spokojen?

F: Velmi. MHD do města jede každých max. 10 minut a spojů je tu velké množství do každé části města.

7. Gabriela: 26 let, vysokoškolské vzdělání, ulice V. Volfa (sídliště Máj)

J = výzkumník; G = respondentka

J: K jakému etniku řadíte sama sebe / svou rodinu?

G: Považuji nás za příslušníky českého národa.

J: Jak dlouho zde žijete?

G: Od narození. Tedy nějakých šestadvacet let.

J: Jak hodnotíte úroveň bydlení v místě Vašeho bydliště?

G: Úroveň bydlení tady během let viditelně klesla. Je to škoda, nebývalo to tu špatné.

Pamatuji si, že jako dítě jsem tu byla opravdu šťastná. Ale teď je to o něčem jiném. Obyvatelé se tu proměnili a už tu není takový klid. Všude je špína a všude na trávě zaparkovaná auta.

J: Klady bydlení.

G: Já vám ani nevím. Snad jen, že se tady dají sehnat levné byty. Ale to je zároveň i nevýhoda pro lidi, jako jsem já, kteří by tady byt rádi prodali. Místo není špatné, máme odtud všude blízko. Ale to je asi vše.

J: Zápory bydlení.

G: Nepořádek, hluk, nedostatek parkovacích míst, kriminalita. Tohle prostě není místo pro rodiny s dětmi. Já bych tady dítě vychovávat nechtěla.

J: Jak vnímáte soužití s Romy?

G: Nerada to přiznávám, ale na Romy mám spíš negativní názor. Asi by mi nevadili, kdybych nežila v jejich bezprostřední blízkosti a sama se nepřesvědčila na vlastní kůži, co je to za lidi. Bohužel se Romů spíš bojím. Snažím se jim vyhýbat a vůbec s nimi nekomunikovat. Když jsem chodila na střední školu, Romové mě okradli. Od té doby je nesnáším. Byly to dokonce mladší děti, než jsem byla já. Sebrali mi školní batoh, kde jsem měla mobil, peníze, doklady a učebnice. Ty děti jsem znala, ale přesto jsme nic nezmohli. Rodiče to chtěli řešit s jejich rodiči, ale akorát z toho byly velké konflikty a někdo z nich nám rozbil auto. Pak se to řešilo přes policii, ale ani tak se to nevyřešilo, už si přesně nepamatuju proč. Od té doby vím, že i když je právo na vaší straně, tak se ho stejně kolikrát nedomůžete. Jediný, co se mi vrátilo, byly učebnice a sešity, které jsem po dvou týdnech našla vyhozené u kontejneru. Na co jim by asi tak byly učebnice, když nikdo z nich, na rozdíl od normálních lidí, do školy nechodí.

J: Uvažovala jste někdy o změně bydliště?

G: Ano.

J: Pokud ano, proč jste se neodstěhovala?

G: Není to jednoduchý, všechno je otázka financí. Rodiče před dvěma lety konečně začali stavět dům na Hluboké. Pokud to všechno půjde dobře, mohli by se přestěhovat už tohle léto. Byt na Máji mi chtějí nechat. Jsem jim za to vděčná, ale nechci tady zůstat. Školu mám hotovou, takže uvažuji o tom, že byt pronajmu nebo prodám a budu zatím bydlet s nimi v domku, než si opatřím svoje bydlení. S rodiči je to těžké, mysleli si, že mi udělají radost tím, že dostanu byt. Ale na druhou stranu vím, že ani oni sami by se sem dobrovolně znovu nepřestěhovali, kdyby mohli. Já si myslím, že je rozumnější byt pronajímat, než tady zůstat a riskovat svůj život. Bez rodičů bych se tu bála.

J: Existují nějaké problémy spjaté s místem Vašeho bydliště?

G: Ano a dost se to bude asi překrývat s těmi negativy, která jsem vyjmenovala. Jako problém vidím zejména velký počet romských obyvatel. Nedělá to zkrátka dobrotu. Kdyby tu bylo pár rodin, tak by to snad tak nevadilo, ale tohle jsou ohromné romské klany, které ovládají celou tuhle čtvrť. Normální člověk aby se tu bál večer vylézt na ulici. Já si nesednu ani na lavičku před domem, bojím se, abych něco nechytla. To si radši popojdu na jiné sídliště. U nás je nehorázný nepořádek, smrad, hluk. Někomu by to možná nevadilo, mě teda ano. Do toho problém s parkováním a neustálé obavy, kdy vás zase někdo okrade.

J: Cítíte se zde bezpečně?

G: Rozhodně ne! Proto tady taky nemíním zůstat, až se rodiče přestěhují.

J: Jak byste hodnotila vztahy s lidmi ze svého sousedství? Romy a neromy?

G: S neromy mám dobré vztahy. Mám tady dost známých z dob základní školy a rodiče tu mají taky známé. Ale už ne tolik, jako dřív, protože kdo může, bere nohy na ramena. Slušných rodin tady moc nezůstalo. Ti, kdo tu zůstali, jsou chudáci s malými dětmi, nebo naopak důchodci, kteří nemají šanci našetřit na lepší bydlení. Vztahy s neromy bych tedy označila za bezproblémové. S Romy je to horší. Zkrátka s nimi žádné vztahy nenavazuji. Ignoruji je a oni mají jediné štěstí, že zatím ignorují i oni mě. Teď už si na mě tolik nedovolí, jako když jsem byla mladší. Ale pořád se jich bojím a mám se na pozoru, takže vztahy fakt nic moc.

J: Kde pracujete?

G: V lednu jsem dostudovala a jsem zatím nezaměstnaná.

J: Jaký je Váš rodinný stav?

G: Svobodná.

J: Máte děti?

G: Ještě ne.

J: Kolik osob bydlí ve Vašem bytě?

G: Čtyři – já, rodiče a mladší bratr.

J: Jaké jsou Vaše záliby, volnočasové aktivity?

G: Sport (plavání, kolo, in-line brusle), cestování, fotografování.

J: Jak byste zhodnotila možnost volnočasového vyžití dětí v lokalitě?

G: Mám mladšího bratra, ale pokud vím, tak on si tady na sídlišti nikdy nehrál. Rodiče se vždycky snažili zajistit mu program mimo tuhle oblast, jezdili na výlety a tak. Když jsem ho měla hlídat já, chodili jsme si hrát na sídliště Šumava. Tam je to klidnější a není tam takový bordel. Nějaké hřiště tady děti mají, dokonce to není ani tak dlouho, co jim ho tu postavili. Ale během krátké doby je zdevastované.

J: Jak jste spokojena s dostupností sociálních služeb a lékařské péče v lokalitě?

G: Tomu nemůžu nic vytknout. Všechno máme poblíž. A když ne, nasedneme na městskou a za deset minut jsme v centru.

J: Jak jste spokojena s dopravní obslužností v lokalitě?

G: Ano, pro moje potřeby a potřeby naší rodiny je dostačující.

8. Hana: 32 let, základní vzdělání, ubytovna pro neplatiče Trival (ul. Okružní)

J = výzkumník; H = respondentka

J: K jakému etniku řadíte sama sebe / svou rodinu?

H: Jsem národností Češka.

J: Jak dlouho zde žijete?

H: Dlouho..už ani nevím. Tak čtyři pět let, možná šest. Já fakt nevím.

J: Jaké důvody Vás vedly k tomu, abyste se sem přestěhovala?

H: Dřív jsem bydlela na sídlišti Šumava. Ale to jsem ještě žila s rodiči. Když jsem se seznámila s manželem, tak jsme chvíli žili u jeho rodičů a pak jsme přešli sem. To manžel to zařídil, tak jsem šla s ním.

J: Jak hodnotíte úroveň bydlení v místě Vašeho bydliště?

H: Byt by mohl bejt větší. Ale jinak jsem vcelku spokojená.

J: Klady bydlení.

H: Myslím si, že je to tu levnější než třeba v bytě mých rodičů. Taky tu mám hodně známých, pořád se něco děje. Venku hned u baráku je hřiště pro děcka a taky tu mají školku. Tam moje děti moc nechodí, jsem pořád doma. V domě se nemůže nic stát, je tu vrátnej a všude kamery.

J: Zápory bydlení.

H: Je to krapet dál od centra, ale dá se to. Jinak tu bejvá taky řev po nocích. To mi vadí, máme malý děcka.

J: Jak vnímáte soužití s Romy?

H: Můj muž je Cikán a žije se mi s ním dobře. I s jeho rodinou. Tady jsou některý horší, dělají bordel a řvou. Jenomže to můžou dělat jak bílí, tak Cikáni. Takže já vnímám bydlení s Cikánama dobře, nevadí mi. Jsou to lidi, jako my bílí.

J: Uvažovala jste někdy o změně bydliště?

H: To sice jo, ale nevidím to reálně.

J: Proč to nevidíte reálně?

H: Kvůli penězům. Všechno je dneska drahý a my na to prostě nemáme. Možná jednou půjdem do bytu po mojich rodičích.

J: Existují nějaké problémy spjaté s místem Vašeho bydliště?

H: Nějaký problémy tu jsou. Ale nic hrozného jak říkám.

J: Které problémy považujete za nejhorší?

H: Tak asi ten řev tady v noci a nějaký spory mezi sousedama.

J: Cítíte se zde bezpečně?

H: Vcelku jo. Nevim, čeho bych se tady měla bát.

J: Jak byste hodnotila vztahy s lidmi ze svého susedství? Romy a neromy?

H: Nerozlišuju Cikány a bílý. S lidma ze susedství mám až na výjimky vztahy dobrý. Scházíme se i venku, dáme kafe a nemáme problémy.

J: Kde pracujete?

H: Jsem na mateřský.

J: Jaký je Váš rodinný stav?

H: Vdaná.

J: Máte děti?

H: Ano, tři.

J: Kolik osob bydlí ve Vašem bytě?

H: Pět.

J: Jaké jsou Vaše záliby, volnočasové aktivity?

H: Koukám na televizi, vařím, hraju si s dětma, dám kafe se susedkami.

J: Jak byste zhodnotila možnost volnočasového vyžití dětí v lokalitě?

H: Mají tady školku i hřiště. Myslím, že to stačí. To kolikrát nemají děti ani na sídlištích.

J: Jak jste spokojena s dostupností sociálních služeb a lékařské péče v lokalitě?

H: Což asi tady všechno je, ale my máme doktory ve městě. Tak nevím.

J: Jak jste spokojena s dopravní obslužností v lokalitě?

H: Nic moc, městská nejezdí moc často. Ale my máme naštěstí auto.

9. Iva: 24 let, vyučena, ulice V. Volfa (sídlíště Máj)

J = výzkumník; I = respondentka

J: K jakému etniku řadíš sebe a svou rodinu?

I: Češi.

J: Jak dlouho žiješ v ulici V. Volfa?

I: Tři a půl roku. Bydlím v podnájmu přímo na Volfovce.

J: Co tě vedlo k tomu, že ses přestěhovala právě sem?

I: Pocházím z Bohunic u Týna nad Vltavou, ale práci jsem si našla v Budějovicích. S bývalým přítelem jsme sháněli podnájem a tam to bylo tak nějak nejlevnější. Ty byty jsou tam fakt hrozně levný ve srovnání s bydlením o pár bloků dál od Volfovky, tudíž na druhou stranu pak nikdo nemůže počítat s tím, že prodá byt 4 + 1 na Volfovce a koupí si za ty peníze stejně velkej byt někde jinde. To ani náhodou, to by musel přihodit aspoň ještě milion ze svýho. A kolik lidí si tohle dneska může dovolit, že jo... Já jsem tam vlastně zůstala i po rozchodu s přítelem. Ale samozřejmě už se taky těším, až odtud vypadnu. Kdo si počká, ten se dočká...

J: Jak hodnotíš úroveň bydlení v místě tvého bydliště?

I: Je to hnus. Všude bordel. Ale na druhou stranu někteří ti Cikáni jsou členy úklidových čet, takže po sídlišti sbírají bordel a to se to pak docela dá přežít. Ale většinou když jdu, tak jsou všude rozkopaný koše, samej bordel.

J: Klady bydlení.

I: Krom toho, že jde o levný bydlení asi žádný klady nenajdu.

J: Zápory bydlení.

I: Bordel, hluk. Moje sestra se za mnou bojí i jezdit, protože jednou byla slovně napadena jednou malou cikánkou jen proto, že jí řekla, že neví, kolik je hodin. Od té doby se jich hrozně bojí a vůbec za mnou nechce jezdit.

J: Jak vnímáte soužití s Romy?

I: Spíš negativně. Nechodí do práce a tak celé noci řvou a dělají bordel. Ale nevšímám si jich a oni si nevšímají mě. Už jsem si tam i zvykla. Když na mě někdo pokřikuje, což se taky občas stává, neřeším to a jdu prostě dál. Abych byla

ale upřímná, tak Cikány fakt nemám ráda. Nejradši bych je poslala někam pryč. Dřív jsem je nějak neřešila, ale od té doby, co žiju na Máji, jsem totál rasista, fakt.

J: Uvažovala jsi někdy o změně bydliště?

I: Chtěla jsem si kupovat byt někde jinde. Ale když jsem si to spočítala, tak bych na to prostě neměla, takže musím ještě chvíli počkat. Uvidím ještě podle toho, jak se vyvine vztah s přítelem. Přece jen ve dvou se to táhne líp, než abych si kupovala sama byt. Uvažovala jsem i o Tejně, protože v Budějčích jsou ty ceny strašný.

J: Existují nějaké problémy spjaté s místem tvého bydliště?

I: Asi nic krom toho, co už jsem říkala. Bordel a hluk tam fakt je. Ale že bych s někým měla enormní konflikty a problémy, tak to naštěstí ne. Akorát jednou jsem byla bezdůvodně slovně napadena nějakým Cikánem. Ale ignorovala jsem ho a nemělo to už žádnou dohru. Když je nedráždíš, tak ti většinou taky nic nedělají. Pokud to teda zrovna není nějaký magor. I když je fakt, že jsem kolikrát byla svědkem krádeží. Cikán si v pohodě před lidma strká do bundy cigára, vidí ho dvacet lidí, ale nikdo si nedovolí ceknout. Já jsem taky nic neřekla, nechci mít problémy. Krom hluku a nepořádku je problémem asi to parkování. Pokud jde o parkování, tak to je katastrofální. Zaparkovat například když jedu z odpolední, je fakt umění. Tam je to nabitý, protože dneska má každá rodina tak dvě až tři auta a parkovacích míst je málo. Každou chvíli mám odřené auto, uražený zrcátka jsou na denním pořádku. Ale na druhou stranu si nemyslím, že by mi auto cíleně poškozovali přímo Cikáni. Oni sami mají fakt noblesní auta oproti tomu mému pekáči. Tak proč by mi ho ničili. Oni si všechno vyřvou, takže auta mají fakt luxusní.

J: Cítíš se zde bezpečně?

I: Tak to zase ne. To vůbec. Už se těším, až se odtud jednou odstěhuju. Už aby to bylo...

J: Jak bys hodnotila vztahy s lidmi ze svého sousedství? Romy a neromy?

I: Vztahy nemám vůbec žádný. Já tam skoro vůbec nikoho neznám, ani bílý ani černý.

J: Kde pracuješ?

I: Pracuju na směny v Boschi.

J: Jaký je tvůj rodinný stav?

I: Svobodná.

J: Máš děti?

I: Nemám.

J: Kolik osob bydlí ve tvém bytě?

I: Momentálně tam bydlíme dva. Já a přítel. Ten však odjíždí za prací do Švédska. Většinu času tam tedy bývám sama.

J: Jaké jsou tvé záliby, volnočasové aktivity?

I: Já snad žádný koníčky asi ani nemám. Nejradši spím a jím a to je asi tak všechno.

J: Jak bys zhodnotila možnost volnočasového vyžití dětí v lokalitě?

I: Pro malé děti tam udělali pěkný nový hřiště. Jinak tam asi nic jiného není. Ale to hřiště je tak pěkný, že mi to přijde až škoda, že ho udělali zrovna tam.

J: Jak jste spokojena s dostupností sociálních služeb a lékařské péče v lokalitě?

I: Tam je to v pohodě. Všechno je tam na dosah ruky.

J: Jak jste spokojena s dopravní obslužností v lokalitě?

I: Městská tam jezdí furt, ale spoje do a z práce mám horší.

10. Manželé Janečkovi: 66 a 58 let, vzdělání odmítli uvést, ubytovna pro neplatiče Trival (ul. Okružní)

J = výzkumník; Pan / Paní J = respondenti

J: K jakému etniku řadíte sami sebe / svou rodinu?

Paní J: Češi.

J: Jak dlouho zde žijete?

Paní J: Už je to nějakých šest let.

J: Jaké důvody vás vedly k tomu, že jste se sem přestěhovali?

Paní J: Tehdá u manžela v práci propouštěli, a tak přišel o práci. Podívejte se, jak je na tom kluk, já jsem s ním musela být pořád doma a pracovat jsem nikdy nemohla. Do toho nás ještě obrala manželova sestra o nějaký peníze a nebylo pomalu už z čeho platit byt, a tak jsme skončili tady.

Pan J: Ježiš jaký asi důvody?! Podívejte se na nás! Nic jinýho nám nezbylo, takže asi tak.

J: Jak hodnotíte úroveň bydlení v místě Vašeho bydliště?

Paní J: O úrovni se tady moc mluvit nedá. Bydlení není moc luxusní, ale žijeme tak, jak žijeme a stačí nám to. Tahle čtvrť taky není nic moc a lidi tady taky ne. Ale co nám zbývá.

J: Klady bydlení.

Paní J: Je to levnější než normální byt na sídlišti, ale jinak na tom žádný klady nevidím.

J: Zápory bydlení.

Pan J: Všude je tu špína po chodbách, bordel, žijou tu totiž snad samí Cikáni kromě nás. V noci kolikrát řev, že kluk ani nemůže spát a my taky ne. Tady je to taková konečná stanice.

J: Jak vnímáte soužití s Romy?

Pan J: Stačí se podívat kolem sebe a je to snad všem jasný! Všude dělají brajgl, řvou, není s nima rozumná řeč. Jo, je tu pár normálních, ale kdybych měl na výběr, rozhodně nebudu bydlet s Cikánama pod jednou střechou.

J: Uvažovali jste někdy o změně bydliště?

Paní J: No to víte, že jo a kolikrát... Ale zatím to prostě nejde. A podívejte se na nás a na kluka, už to asi ani nikdy nepůjde. A kam bychom asi tak šli...

J: Takže jaké jsou konkrétní důvody, proč zde zůstáváte?

Pan J: Nedostatek peněz a snad už i nedostatek chuti něco řešit.

J: Existují nějaké problémy spjaté s místem Vašeho bydliště?

Pan J: No hlavně ti Cikáni a bordel, kterej dělají. Tady nikdo do práce nechodí. Já jsem v důchodu a žena je stejně pořád doma s klukem, takže to máme možnost sledovat. Cikáni nepracujou, celý den se tady flákají, a protože nemají co dělat, tak tady po sobě řvou, hádají se, dělají bordel a ruší slušný lidi.

J: Jaké problémy považujete za úplně nejhorší?

Paní J: Tu špínu všude kolem.

J: Cítíte se zde bezpečně?

Paní J: Ale jo. Co by nám tady kdo mohl udělat. Do bytu nám taky nevlezou, protože jsme tu skoro furt a když náhodou ne, tak co.. Stejně všichni ví, že tu máme prdla. Nikdo nám tu nikdy nic neudělal. My si jich nevšímáme a oni si nevšímají nás. Jo, to kdybychom jim něco nedejbože řekli, tak to asi bude jiná. Ale takhle nám nic nedělají a my nemáme důvod se bát. Ještě to by nám tak scházelo. Navíc je tu ta vrátnice a na chodbách jsou kamery, takže si nikdo moc netroufne krást a někoho ohrožovat.

J: Jak byste hodnotila vztahy s lidmi ze svého sousedství? Romy a neromy?

Paní J: Bílejch tady moc nebydlí. Někoho občas potkáme, když jedem s klukem do města, pozdravíme se a tím to asi tak hasne. Nikoho nevyhledáváme. Cikánů je tady hodně. Je tu černo. Ani s nimi vztahy nenavazujeme. Prostě žijeme vedle sebe a vzájemně se ignorujeme. Takže bych vztahy jak s bílými, tak s Cikánama hodnotila tak, že to ani žádný vztahy vlastně nejsou.

J: Kde pracujete?

Paní J: Já jsem doma s klukem už šestadvacet let. Je postiženější, vidíte... A manžel už je v důchodu.

J: Jaký je Váš rodinný stav?

Paní J: Manželé.

J: Máte děti?

Paní J: Ano.

J: Kolik?

Paní J: Jen jedno.

J: Kolik osob bydlí ve Vašem bytě?

Paní J: Jen já, manžel a syn. Takže tři. Víc by se nás sem ani nevešlo.

J: Jaké jsou Vaše záliby, volnočasové aktivity?

Pan J: No co, koukáme s klukem na televizi, nebo hrajeme karty. Nikam bez něj jít nemůžeme, a tak jsme celý dny v bytě. Syna vozíme občas do města.

J: Jak byste zhodnotila možnost volnočasového vyžití dětí v lokalitě?

Paní J: Já nevím. Venku mají hřiště. Cikáni mají i nějakou školku, nebo družinu. Co by chtěli víc.

J: Jak jste spokojena s dostupností sociálních služeb a lékařské péče v lokalitě?

Pan J: Jo, všechno tady je pro normální lidi. Syn potřebuje větší péči a tak musíme za doktora dost dojíždět.

J: Jak jste spokojeni s dopravní obslužností v lokalitě?

Paní J: Městská tu jezdí. Ale mohla by častěj.

11. Klára: 59 let, vyučena, bytovna pro neplatiče Trival (ul. Okružní)

J = výzkumník; K = respondentka

K: Všichni mě tu znají. I jejich příbuzní. Takže on mě tu zná každej. Když mě naserou tady, tak to já to řeknu na rovinu. I když já nejsem taky nějaká lilie, to taky nejsem, ale nenechám si to od nich líbit.

J: A vy zde žijete už dlouho?

K: No, dost dlouho. 2004.

J: Přišla jste sem sama, nebo s rodinou?

K: Sama.

J: Přemýšlela jste někdy, že byste odtud odešla?

K: Ale to jo, ale jenomže to...to nejni nějaký....

J: Nejde to? Asi není moc možností kam odejít, že?

K: No tak bylo by kam, ale tam, kde jsem bydlela, tam je takovej větší dluh, takže bych to blbě stíhala...jako platit tamto a ještě ten dluh z toho bytu.

J: Líbí se Vám bydlení zde alespoň v něčem? Co zde hodnotíte pozitivně?

K: No tak ono by to tu špatný nebylo...ono to tu špatný není, jo... Ale právě to.. Protože je jejich blbost, že je dávají všechny dohromady. To je jedna kravina, co udělali, že je dali dohromady. A oni jak jsou pohromadě, tak jsou gerojové všichni, kor když mají peníze.

J: Je v budově klid?

K: Odpoledne tu nebejvám, takže...ale není no. Potom, když je hezky, tak jdou na támhleto jejich zázračný hřiště a tam jako řvou o sto šest tihle...

J: Předtím jste říkala, že když mají peníze, tak...

K: No, to jsou gerojové. Ale potom v noci, to jako bych jim křivdila zase.

J: Tím myslíte, že je tady klid?

K: I když... No.. Ale jo.. To bejvávalo kdysi..ale ti už tady nejsou, ti co to dělávali ten bordel.

J: Ti se už odstěhovali?

K: Jo.

J: Existují ještě nějaké problémy, které byste zmínila?

K: No... Je to takový... No nevím.. Když mě naserou, tak vylitnu...

J: Cítíte se tady bezpečně?

K: No, docela jo.

J: Nikdy se nestalo, že byste se cítila ohrožená?

K: Nemůžu to dokázat. Ale tenkrát jsem byla u sestry, když přišla z nemocnice. A sem jsem přišla jenom tohle...a to se mi tu ztratily prachy. Ale nemůžu to dokázat, protože oni to neřeknou. Protože taky občas řeknou ostraze, aby drželi hubu, a tak drží hubu, no. I když takoví tady už nejsou. Akorát jeden... Ale já sama nic nezmůžu.

J: Obecně tady nemáte strach bydlet?

K: Ani ne.

J: Jak byste hodnotila vztahy s romskými sousedy? Udržujete s nimi vztahy, zdravíte se například?

K: No..tak jak s kterejma. Trošku pár jich tu znám, ale nic nějak tohle no...

J: A máte tady nějaké kamarády, se kterými byste zašla například na kávu?

K: Ne na kafe, v žádném případě ne! Nikam nejdu. Ne, ne, ne!

J: Takže známé máte jen mimo místo bydliště?

K: Ne, ani to ne. Taky jsem sice byla pozvaná, ale nikam nejdu!

J: To se nestýkáte ani s neromy, kteří zde bydlí?

K: Ježišmarja. Bílí už zromákovali taky tady. Nestojím o nikoho a nazdar! Všechno je to jedna verbež cikánská!

J: To je asi tím, že tady už taky bydlí hodně let...

K: No ti jedni tamhle to nevim přesně teda...to bych kecala...ale taky jsou tu dost dlouho.

J: Byla byste schopna mi doporučit ještě někoho z obyvatel, s kým bych mohla mluvit, jako teď s vámi? Slyšela jsem, že tady žije paní s postiženým dítětem...

K: To nevim, jestli by se s váma bavila. A nevim, kde bydlí. To by musela ostraha... Bydlí asi někde vzadu.

J: Jaké máte zaměstnání?

K: Jsem na pracáku.

J: Dlouhodobě?

K: No dost dlouho.

J: A v jaké profesi jste pracovala, když jste byla mladší?

K: Vyučila jsem se smaltérkou. Tady ve Vráťe ve Sfinxu.

J: A tam jste i pracovala?

K: No...chvilku do převratu tenkrát.

J: Vy zde tedy žijete sama... Nejste vdaná?

K: Ne.

J: A děti také nemáte?

K: Jo, to jo. Mám syna...ale s tím se nestýkám.

J: Ten tu s vámi nebývá? Asi je už dospělý, že...

K: No, tomu táhne na čtyřicet.

J: Máte možnost věnovat se zde nějakým zálibám? Co děláte ve volném čase?

K: Čtu si, křížovky...

J: Máte pocit, že kdybyste se chtěla něčemu aktivně věnovat, tak máte v této lokalitě možnost? Myslím tím i dostupnost obchodů, lékaře...

K: No, tak to já mám doktora tadyhle kousek.

J: Takže na dostupnost si stěžovat nemůžete?

K: Ne... Chodím občas v sobotu nebo v neděli pěšky podle počasí do Penny támhle dolů na Rudolfovskou, nebo jedu támhle do tý druhý na druhou stranu.

J: Jak byste hodnotila možnosti dětí v lokalitě? Mají dost prostoru pro volnočasové využití?

K: Až moc!

J: Podle Vás v ničem nestrádají?

K: Ale strádají, ale strádají.. Ale oni si to nepřipustí. Nepřipustí si to! Je jim to jedno..prakticky. Protože kdyby jim to nebylo jedno, tak když už jsou mladý...tak než mám to dítě, tak se přece nějak snažím..já nevím...třeba se jít učit. Některý jsou. Neříkám, že všichni. Některý tohle, no....

J: Chcete tím říct, že pokud lidé chtějí mít děti, mají o tom předem přemýšlet a zařídit se tak, aby neskončili v těchto podmínkách?

K: Přesně! Přesně... Takhle blbě jsou tady...

J: Kam chodí místní děti do školy?

K: Oni jezdí všude možně.

J: V budově je pouze Jiloro?

K: Jo, ta charita. Pro ty malý. Tam chodí do školky jako jo.. Ty prekové.

J: Jak je to zde s dopravní obslužností? Koukala jsem, že městská sem jezdí asi každou půl hodinku, což je dobré...

K: No, jako jo.. Ale v sobotu a v neděli je to jednou za hodinu. To je horší. Tak on tu nikdo nejni, no. I když vrčíme, ale je to tak nějak dobře. Tady o víkendech nikdo nejedí. Všední den jo...protože jsou tu ty fabriky. Ten Kern tady vzadu a pak támhle do slévárny chodí...

J: Chcete do budoucna změnit způsob života?

K: No chtěla bych! No..ale jestli mi to dovolí tohle no..

J: V jakém oboru byste chtěla pracovat?

K: V oboru, no..v oboru..

J: Bylo by vám to jedno?

K: Já si v září budu dávat žádost o důchod.

J: Starobní?

K: Jo, příští rok už je mi šedesát.

12. Lukáš: 25 let, středoškolské vzdělání, ulice V. Volfa (sídlíště Máj)

J = výzkumník; L = respondent

J: K jakému etniku řadíš sám sebe / svou rodinu?

L: Čech.

J: Jak dlouho zde žiješ?

L: Co si pamatuju.

J: Narodil ses zde, nebo jsi se sem přistěhoval s rodinou jako dítě?

L: Přistěhovali jsme se sem, když mi byly dva roky.

J: Nevíš, co vedlo Tvé rodiče k tomu, aby volili byt právě zde?

L: Nejsem si jistej, ale myslím, že tehdy to byly relativně nové baráky, nebylo to špatný bydlení. Stěhovali jsme se od babičky, naši byli mladí, a tak chtěli do svého. Nic lepšího než panelákovéj byt si nemohli dovolit.

J: Jak hodnotíš úroveň bydlení v místě Tvého bydliště?

L: Je to nic moc, normální panelák. Okolí je trochu problémovější, ale co by člověk chtěl za tyhle peníze.

J: Klady bydlení.

L: Nízká cena, je to blízko kina, hospod, není odtud daleko do města.

J: Zápory bydlení.

L: Je to tu hodně zdevastovaný, nikdo tu neudrží pořádek, spíš všechno ničí. Každá rodina má tři auta a pak není pořádně ani kde zaparkovat. Je to prostě barák postavenej před x lety a je určenej pro jinej druh bydlení, než co lidi vyhledávají dneska.

J: Jak vnímáš soužití s Romy?

L: Nemám s nima problém. Aktivně je nevyhledávám, ale když jsou slušný a maj zájem se bavit, klidně s nima prohodím pár slov. Už na základce jsme měli ve třídě cikány a nikdy mi nevadili. Já jsem taková flegmatická povaha, to třeba moje máma snáší soužití s nima dost těžce. Oni byli hlavní důvod, proč se rodiče přestěhovali. Máma se bála chodit i ven, i s košem šla se psem a chtěla, ať z okna někdo kontroluje, jestli dorazila. To mi přijde dost přehnaný, ale na druhou stranu

se jí nedivím, protože nejednou tady někoho zmlátili nebo okradli. To má potom člověk strach, ale já konkrétně s nimi problém nemám. To má člověk v sobě tak nějak zakódovaný, jakéj k nim má postoj, bych řekl.

J: Uvažoval jsi někdy o změně bydliště?

L: Uvažoval jsem, že se přestěhuju. Rodiče mi kopili byt na Vltavě, a tak jsem tam měl jít. Ale nakonec jsme se dohodli, že tam půjdou naši a mě nechají Máj. Přijde mi to rozumnější, protože máma se tu vyloženě trápila. Jednu chvíli jsem teda o změně bydlení uvažoval, ale zatím tu zůstanu, jsem rád, že jsem ve svém a třeba časem se přestěhuju. Zatím mi tu ale fakt nic nechybí a momentálně o změně bydliště neuvažuju.

J: Existují nějaké problémy spjaté s místem Tvého bydliště?

L: Existuje jich dost. Je to tady prostě takový přelidněný a přeautovaný, řekl bych. Nebo to tak aspoň na první pohled vypadá. Není tu moc čisto, což asi souvisí i s tím, že tady hodně lítají venku děti, který nejsou naučený, aby po sobě uklízely. Ale ani někteří rodiče jim nemají co vyčítat v tomhle směru. Do toho tisíc aut zaparkovaných všude možně po trávě. Působí to tu na první pohled jako nějaký kemp. Nejhorší je fakt asi ta špína a v noci občas i hluk. Já jsem chlap, ale i tak je na mě dost, když se tu válí na dětském hřišti slušně řečeno exkrementy...a to nejenom psí! A mezi tím pobíhají děcka.. Já osobně bych tu dítě vychovávat nechtěl. To je možná ten důvod, kterej mě jednou v budoucnu donutí zvednout kotvy, to je fakt. Nechtěl bych, aby tady vyrůstaly moje děti. Když se vrátím k těm problémům, tak tady se občas i krade. Nám několikrát vybrali auto, ještě když jsem bydlel s rodiči. Člověka to pak poučí dávat si na svoje věci bacha, protože tak nějak počítá s tím, že může být kdykoliv okraden. Teď už je delší dobu všechno v klidu, ale policajti jsou tady každou chvíli, protože tady se pořád něco děje.

J: Cítíš se zde bezpečně?

L: Musím říct, že jo. Moje mamka by třeba mluvila jinak a spousta lidí, co tu žije, tak asi taky. Ale já se tu nemám čeho bát.

J: Jak bys zhodnotil vztahy s lidmi ze svého sousedství? Romy a neromy?

L: S Romy mám vztahy dobrý, ale nijak vřelý. Stejně jako s bílýma. V baráku žije víc cikánů a jediný, co mi vadí je, že nejsou zrovna pořádkumilovný a dost řvou. Ale když se ptáš na vztahy, tak ty jsou dobrý. Pozdravíme se, občas se i zakecáme. Ale nic moc s nima neřeším, povídáme jen tak o normálních věcech chvíli a jdem si každéj svou cestou. Rodiče s nimi mívali konflikty. Mamka třeba řešila, že neplní služby na chodbách. Co tu bydlím sám, tak se s nima nehádám, protože já taky občas zapomenu uklidit. S neromama jsem na tom stejně. Jsou

tady u nás doma spíš mladší lidi jako jsem já, nebo mladý rodiny s dětma. Vycházím s nima dobře, ale na většině z nich je vidět, že je to tu štve víc než mě.

J: Kde pracuješ?

L: V Boschi.

J: Jsi svobodný?

L: Svobodný, zadaný.

J: Máte děti?

L: To nemáme.

J: Kolik osob bydlí ve Tvém bytě?

L: Bydlím tam jen já, ale teď tady docela často přespává přítelkyně. Jinak tu sem tam ve výjimečných případech přespí naši nebo nějaká návštěva, ale jinak tu bydlím sám.

J: Jaké jsou Tvoje záliby, volnočasové aktivity?

L: Hraju fotbal, jezdím na kole, s přítelkyní na bruslích, chodím plavat. Doma dost času trávím na počítači a u televize. Ale toho času moc není, protože jsem dost v práci.

J: Jak bys zhodnotil možnost volnočasového vyžití dětí v lokalitě?

L: Děti tady mají nový hřiště, ale na to, že je tu teprve chvíli, tak je docela v zanedbaném stavu. Jinak o ničem nevím, já to hlavně moc nesleduju, abych pravdu řekl. Co mě neprašťí do očí, toho si nevšímnu.

J: Jak jsi spokojen s dostupností sociálních služeb a lékařské péče v lokalitě?

L: Všechno tady dostupný je, jen o kvalitě oněch služeb jde občas polemizovat. Ale pokud jde o tu dostupnost, tak ta je bezproblémová.

J: Jak jsi spokojen s dopravní obslužností v lokalitě?

L: Jo, jezdí tu trolej každou chvíli.